

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANA BİLİM DALI

“Eğitim ve Siyaset Alanındaki Çalışmalarıyla
Hıfzırrahman Raşit ÖYMEN”

Yüksek Lisans Tezi
Ekrem BAHŞI
443

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Aynur SOYDAN

İstanbul 2005

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAYI

ATATÜRK İLKELERİ ve İNKILAP TARİHİ Bilim Dalında 443 numaralı Ekrem BAHŞİ 'nin hazırladığı "Eğitim ve Siyaset Alanındaki çalışmalarıyla Hıfzırrahman Raşit ÖYMEN" konulu **YÜKSEK LİSANS /DOKTORA TEZİ** ile ilgili **Tez savunma sınavı**, İstanbul Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin 10./28. Maddesi uyarınca 10.08.2005 günü saat 12.30.'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin kabulü'ne **OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Tez Danışmanı		
Yrd.Doç. Dr. Aynur SOYDAN		
Prof. Dr. İzzettin ÖNDER		
Doç. Dr. Gülden SARIYILDIZ		
Yrd.Doç. Dr.H.Cevahir.KAYAM		
Dr.Serkan TUNA		

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**Eğitim Ve Siyaset Alanındaki Çalışmalarıyla Hıfzırrahman Raşıit ÖYMEN**” adlı çalışmamı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın ve bibliyografyada gösterilen eserlerden yararlanarak ve bunlara atıf yaparak hazırladığımı belirtir, bunu şerefim ve onurumla doğrularım.

10 / 08 /2005
Ekrem BAHŞİ

ÖZET

Hıfzırrahman Raşit Öymen 1899 yılında Trabzon'da doğmuştur. Cumhuriyet döneminin ilk pedagoglarından olan Öymen, özellikle ulusal eğitim seferberliğinin yapıldığı 1930-1940 'lı yıllarda öncelikle ilköğretim olmak üzere Türk Eğitim Sistemi'nin şekillenmesinde önemli görevler üstlenmiştir.

Yükseköğrenimini Almanya'da tamamlayan Öymen, 1919 yılında Türkiye'ye döndükten sonra sırasıyla Kastamonu, Trabzon, Samsun ve Ankara'da öğretmenlik ve idarecilik görevlerinde bulunmuştur.

Trabzon'da öğretmenlik yaptığı dönemde, günümüz Trabzonspor'un çekirdeğini teşkil eden Trabzon İdman Ocağı'nın kurucuları arasında yer alan Öymen'in bir maç sonrası sakatlanması O'nun bir ömür boyu bastonla gezmesine sebep olmuştur.

Öğretmenlik yaptığı dönemde Yeni Mektep, Ülkü-Halkevleri Mecmuası, Yeni Kültür, Okul ve Öğretmen gibi dergilerde yazılar yazmıştır.

İsmet İnönü'nün çağrısına uyarak siyasete atılmış, 1943 yılında Bolu milletvekili olarak Meclis'e girmiştir. Maarif Encümeni'ne seçilen Öymen, parti içi özeleştiriyi sağlamak için kurulan Müstakil Grup'ta (*) yer almıştır. Eğitimci kişiliğini Meclis'e de taşıyan Öymen'in yaptığı konuşma ve eleştirilerde, eğitim, öncelikli konular arasında yer almıştır.

1950 yılında milletvekilliği sona ererek siyasi yaşamdan çekilen Öymen, öğretmenlik hayatına ikinci defa Ankara Üniversitesi'nde başlamıştır. Burada Din Psikolojisi, Pedagoji, Felsefe, Pedagoji Tarihi, Genel Öğretim Usulleri Ve Türkiye'nin Eğitim Problemleri konularında on yıldan fazla hocalık yapmıştır.

Öymen, 1955 yılında yayın hayatına başlayan Eğitim Hareketleri Dergisi'ni kesintisiz 25 yıl çıkarmıştır. Yurt içi ve yurt dışındaki eğitim alanındaki gelişmeleri yakından takip ederek toplumun bilgilendirilmesinde ve bilinçlendirilmesinde rol oynamıştır. Dergide eğitim politikası, öğretmenler, köy enstitüleri, eğitim teşkilatı, İslam

---

(*) **Müstakil Grup**:CHP'nin 5.nci Kurultayında (1939) kurulması karar verilmiştir. Parti içinde özeleştiriyi sağlamak için Genel Kurulca seçilen 21 milletvekilinden oluşturulmuştur. Tamamen Genel Başkan'a bağlı olarak çalışacak bu grubu Genel Başkan'ca seçilecek bir Genel Başkanvekili yönetecek ve üyeleri, Meclis grup toplantılarına katılmakla birlikte oy kullanma hakkına sahip olmayacaklardı.

Böylece, iç ve dış zorlamaların etkisiyle, parti içinde bir güdümlü muhalefet yaratılmış olmaktadır.Müstakil Grubun üye sayısı 1943'deki 6.ncı kurultayda 35'e çıkarılmıştır.Gerek kalmadığı gerekçesiyle CHP. 2.nci olağanüstü kurultayında (10 Mayıs 1946) Müstakil Grup kaldırılmıştır.

tarihi, rehberlik, eğitim tarihi, üniversiteler ve dönemin güncel konuları üzerine yazılar yazmıştır.

Hıfzırrahman Raşit Öymen, ömrünün son yıllarında kendisini çok mutlu edecek bir ödül; kendisinin “eğitimci yetiştirmesi, eğitimin yurttaki gelişmelere katkıları ve yetişen eğitimcilere esin kaynağı olması” nedeniyle 1978 yılında Türk Eğitim Derneğinden “*eğitim hizmet ödülü*”nü almıştır.

Türk ulusal eğitimine büyük emeği geçen Öymen, bu süreç içerisinde yirminin üstünde kitap, yüzlerce makale yazmış, çeviriler yapmış ve dergiler çıkarmıştır. Özellikle Alman eğitimci G.Kerschensteiner ‘den yaptığı çevirilerle Türk pedagojisinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır.

Öymen, 7 Mayıs 1979 Salı akşamı kalp krizi sonucunda hayata veda etmiş, Ankara Asri Mezarlığı’na defnedilmiştir.

SUMMARY

Hifzırrahman Rasit Oymen , born in 1899 in Trabzon. Oymen, one of the earliest pedagogs in history of the republic , worked on Turkish Education System; especially the primary schools between 1930-1940 and was affective on the structure of the system.

Oymen who had his license degree in Germany worked as a teacher and administrative at Kastamonu Trabzon Samsun and Ankara after returning Turkey back in 1919.

At Trabzon, while he was teacher, he was injured during a soccer match causing himself to be handicaped until the end of his life. He was trying to establish Trabzon Idman Ocağı which is the core element of Trabzonspor now

He wrote articles on Yeni Mektep, Ulku Halkevleri Mecmuasi, Yeni Kültür, Okul and Oğretmen magazines while he was teacher.

He entered politics due to the call of İsmet İnn and became deputy of Bolu at 1943. Oymen who elected as educational council member, was a member of inter-party group which conducted for self critic . Carrying his instructor personality to the parliament, he implied on education at his most of the speeches.

At 1950 after retiring of deputy, again turned back to his teaching career at Ankara University . He teached religion psychology , pediartics , philosophy , history of pediartics , general methods of teaching tecniques and problematics of Turkish educational system for more than 10 years

He had issued Eğitim Hareketleri magazin since 1955 for 25 years uncut and had a role on conducting public knowledge and information by following inner and international evolution on education systems. He wrote about education policy teachers, village institutes, educational organisation, educational history, universities, İslamic history and current issues relating that era.

Hifzırrahman Rasit Oymen was given educational service award due to his successes in intructor training, inspiring young collegues, contributions of education to

the developments in the country in 1978 by Turkish Educational Association that made him happy at the very end of his life.

Writing or translating over 20 books and more than 100 articles and issuing hundreds of magazines, Oymen contributed to Turkish National Education. Especially translations from G.Kaerschenteiner had a great role on development of Turkish pediatrics.

Hifzirrahman Rasit Oymen died in 7th of may 1979 .Oymen who died after a heart attack , rests in pace at Ankara Asri Graveyard .

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde doğan, II. Meşrutiyet'in hürriyet havasında gençlik çağını yaşayan, Cumhuriyet'le beraber olgunluk çağına giren ve 1979 yılında vefat eden Hıfzırrahman Raşit Öymen'in hayatı, kişiliği, siyasi yaşamı ve Türk Eğitim'ine katkıları incelenmiştir.

Bu araştırmada Hıfzırrahman Raşit Öymen'i

- a. Daha iyi tanımak,
- b. Yaşamını ve düşüncelerini öğrenmek,
- c. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemleri, Milli Mücadele ve yeni Türk Devleti'nin eğitim sistemindeki katkılarını açığa çıkarmak,
- d. Atatürk ve diğer yöneticilerle olan ilişkilerini ortaya koymak,
- e. Kısa süren siyasi hayatında Meclis'teki eğitimci rolünü ön plana çıkarmak amaçlanmıştır.

Araştırmam, 80 yıllık ömrünün 60 yılını eğitime harcayan ve Cumhuriyet döneminin ilk pedagoglarından olan Öymen'in Türk Eğitim Derneği'ne bağışladığı şahsi kitaplarından yararlanarak hazırlandı. Eğitimcinin bizzat kendi el yazısıyla almış olduğu notlar çalışmalarıma ışık tutmuştur. Çalışma sırasında konu ile ilgili şahıslarla görüşülerek hatıralarından yararlanıldı, çalışma çeşitli araştırma eserleri ve makalelerle desteklenmeye çalışıldı. Eldeki materyal bilimsel ilkelerin ışığında değerlendirilerek Öymen'in hayatı kronolojik bir sıra takip edilerek ortaya konmaya çalışıldı.

Çalışmanın ilerleyen aşamalarında, Öymen'in hayatı ve kişiliği konulu bir tezin (**Hıfzırrahman Raşit Öymen'in Hayatı ve Kişiliği**) Ocak 2000 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı öğrencisi Birsen Gündüz tarafından yapıldığı saptandı. Bu nedenle önceki çalışmada yazılanlar, bu çalışmada tekrarlanmamaya, farklı bakış açısı ve yorum getirilmeye çalışıldı. Önceki tezde ele alınmamış veya yüzeysel olarak değinilmiş konular içinde yer alan; Öymen'in , inandığı prensipler, başardığı ve başarmak istediği amaçlar, Türk eğitim sistemine etkileri ve ömrünün son yıllarında yapmış olduğu, Milli Eğitimle ilgili önerileri ayrı başlıklar halinde açıklanmaya çalışıldı. Öymen'in yayımladığı veya makaleleriyle katkıda bulunduğu dergiler arasında bulunan ancak önceki çalışmada incelenmemiş olan, Halkevleri Dergisi, İlköğretim Dergisi, Okul ve Öğretmen dergilerine bu çalışmada yer verildi. Gene Öymen'in eserleri, içinde yer alan ve önceki çalışmada değinilmeyen, Eğitime Giriş (I) (1967), Cumhuriyet Eğitimine Geçişte Atatürk'ün Etkisi (1977), Mustafa

Kemal'in Eğitimle İlişkileri ve Türk Eğitimine Etkileri (1977), Köy Enstitülerinin Kuruluşunun Tarihi ve Problemleri (1980), kitapları incelendi.

Gündüz'n çalışmasında ayrıntılandırılmayan bir konu olarak ymen'in siyasi yaşamına, 1945 ve 1946 meclis konuşmalarına üçüncü bölümde yer verilirken, vefatından sonra değişik evre ve kişiilerin kendisiyle ilgili düşünceleri eklerde sunuldu.

Yapmış olduğum bu çalışmada İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kütüphanesi, İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi, İstanbul İl Halk Kütüphanesi, Milli Kütüphane ve Türk Eğitim Derneği Kütüphanesi'nden istifade edilmiştir.

Çalışmalarım sırasında Türk Eğitim Derneği Kütüphanesi'nden ymen'in bağışlanan şahsi kitaplarına ulaşmamı sağlayan ve ödünç almamda her türlü kolaylığı gösteren sayın Y. Filiz KALKMAZ' a, yoğun mesaisinden bana zaman ayıran sayın Altan ÖYMEN'e, araştırmalarım süresince bana yardımcı olan tez danışmanım sayın Yrd.Doç.Dr Aynur SOYDAN'a ve çalışmalarımda teşvikini esirgemeyen eşim Seyhan BAHŞI' ye teşekkürü bir borç bilirim.

İstanbul, 2005

Ekrem BAHŞI

İÇİNDEKİLER

SAYFA

Özet.....	IV
Summary.....	VI
Önsöz.....	XIII
İçindekiler.....	X
Kısaltmalar Listesi.....	XIII
Giriş.....	1

Birinci Bölüm

HIFZIRRAHMAN RAŞİT ÖYMEN'İN HAYATI, KİŞİLİĞİ VE DÜŞÜNCELERİ

I. Hayatı.....	5
II. Kişiliği.....	10
A. Hıfzırrahman Raşit Öymen'nin İnanıldığı Prensipler.....	13
B. Hıfzırrahman Raşit Öymen'nin Başarmak istediği Amaçlar.....	14
C. Hıfzırrahman Raşit Öymen'nin Türk Eğitim Sistemine Etkileri	14
D. Çalışma Süresi İçerisinde Başardığı İşler.....	15
E. Milli Eğitimle İlgili Olarak Bazı Önerileri.....	16
III. Öymen'in Türk Eğitim Sistemi ve Eğitim Kurumları Hakkındaki Değerlendirmeleri	
A. Yabancı Okullar.....	18
B. Üniversiteler.....	19
C. Özel Üniversiteler.....	22
D. Eğitim Fakülteleri.....	23
E. Öğretmenler.....	24
F. Öğretmen ve Siyaset.....	26
G. Öğretmenlerin Yetiştirilmesi.....	28
H. Öğretmenlerin Ekonomik Durumları.....	29
I. Köy Eğitimi.....	31
İ. Köy Enstitüleri.....	34
J. Halkevleri ve Halkodaları.....	37
K. Eğitim ve Din.....	40
L. Eğitimde Yabancı Uzmanlar.....	40

İkinci Bölüm
HIFZIRRAHMAN RAŞİT ÖYMEN'İN ESERLERİ

I. Yayımladığı Ve Katkıda Bulunduğu Dergiler.	
A. Yeni Mektep Dergisi.....	42
B. Eğitim Hareketleri Dergisi.....	44
C. Halkevleri Dergisi.....	46
D. İlköğretim Dergisi.....	47
E. Okul ve Öğretmen.....	47
II. Eğitimdeki Gelişmeleri Konu Alan kitaplar.	
A. Mektepçiliğin Kabesi (1926)	48
B. Mektep İnzibatında Reform (1929).....	49
C. Türkiye Cumhuriyeti'nin Eğitim Devrimi.(1983)	52
III. Eğitim Kurumları Konulu Kitaplar.	
A. Yeni Mektebe Doğru (1931).....	53
B. Tek Öğretmenli ve Beş Sınıflı Köy Okulları (1939).....	54
C. Köy Enstitülerinin Kuruluşunun Tarihi ve Problemleri.(1980).....	56
IV. Çocuk Eğitimi Konulu Kitaplar.	
A. Hayat Bilgisinin Resimle Tedrisi (İlk Bahar) (Çeviri Eser 1931).....	57
B. Hayat Bilgisinin Resimle Tedrisi (Kış) (Çeviri Eser 1931).....	58
C. Davranış Kurallarının Eğitim ve Öğretimi ve Çocuklara Öğütler. (Çeviri Eser 1977)	59
D. Çocuklara Resimli Küçük Hikayeler (Çeviri Eser).....	60
V. Eğitim Yöntemlerine İlişkin Kitaplar.	
A. Umumi Tedris Usulü (Ortak Yazdığı Eser 1930).....	60
B. Pedagoji Kıraati (Çeviri Eser 1931).....	62
C. Vatandaşlık Terbiyesinin Manası (Çeviri Eser 1931).....	63
D. Genel Öğretim Metotları (Ortak Yazdığı Eser 1931).....	64
E. Türkiye 'nin Ana Eğitim Problemleri (1965).....	65
F. Eğitime Giriş (1) (1967).....	67
G. Doğulu ve Batılı Yönü İle Eğitim Tarihi(1) (1969).....	69
VI. İş Eğitimi Konulu Kitaplar	
A. İş Terbiyesi (Çeviri Eser 1930)	71
B. İş Mektebinde Ders Misalleri (Çeviri Eser 1934).....	72
C. İş Esaslarına Uygun Öğretim Usulleri (Çeviri Eser 1934)	73

D. Yaşanmış Pedagoji (Çeviri Eser 1935).....	73
E. Yeni Okulda Didaktik (Çeviri Eser 1935).....	74
F. İş Öğretiminin Sosyal Şekilleri (Çeviri Eser 1964).....	75
VII. İslam ve Eğitim Konulu Kitaplar.	
A. İslam 'da Öğretmen ve Öğrenci Meselelerine Dair Geniş Risale (Çeviri Eser1966).....	76
B. İslam Eğitim Tarihi (Ortak Yazdığı Eser 1973).....	78
VIII. Atatürk ve Eğitim Konulu Kitaplar.	
A. Cumhuriyet Eğitimine Geçişte Atatürk'ün Etkisi (1977).....	79
B. Mustafa Kemal'in Eğitimle İlişkileri ve Türk Eğitimine Etkileri(1977)	80

Üçüncü Bölüm

HIFZIRRAHMAN RAŞİT ÖYMEN'İN SİYASİ HAYATI

I. Siyasi Hayatı.....	82
II. 1945 Yılı Meclis Konuşmaları.	
A. Çiftçiye Toprak Dağıtılması ve Çiftçi Ocakları Kurulması Hakkında Kanun	85
B. İşçi Sigortaları Kurumu	86
C. Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü Bütçesi	86
III. 1946 Yılı Meclis Konuşmaları.	
A. Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü Bütçesi	87
B. Bina Vergi Kanunu 'na Geçici Bir Madde Eklenmesi	87
C. Çalışma Bakanlığı 'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun	88
D. Kazanç Vergisi Kanunu	88
E. Milletvekili Seçimi Hakkında Kanun	89
F. Milli Eğitim Bakanlığı Kuruluş Kadroları ile Merkez Kuruluşu	89
G. Üniversiteler Kanunu.....	90
SONUÇ	92
KAYNAKÇA	97
EKLER (Birinci Bölüm)	111
EKLER (İkinci Bölüm)	137

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e	Adı Geçen Eser
a.g.m	Adı Geçen Makale
c.	Cilt
CHP.	Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	Çeviren
DP.	Demokrat Parti
Haz.	Hazırlayan
İÜ.	İstanbul Üniversitesi
s.	Sayfa
TC.	Türkiye Cumhuriyeti
TED.	Türk Eğitim Derneği
TTK.	Türk Tarih Kurumu

GİRİŞ

Türk toplumunun son birkaç yüzyıldır içinde yaşadığı modernleşme sürecinin en önemli boyutlarından biri de eğitim alanında meydana gelen değişimler, reformlardır. Lale devrine kadar götürülen modernleşme hareketleri Batı'ya açılan ilk büyük pencere olan Tanzimat'la birlikte hız kazanmış, bu dönemin en önemli vurgularından biri eğitime dair olurken , eğitim aynı zamanda batı kültürünün topluma aktarılmasının da en önemli araçlarından biri olmuştur. Eğitime ilişkin vurgunun sürdüğü II.Abdülhamit dönemi okullaşma açısından oldukça çeşitlilik ve yaygınlaşma dönemidir ancak, eğitim sistemi geniş halk kitlelerini içine alacak şekilde getirilememiştir.

II.Meşrutiyetin ilanıyla beraber oluşan siyasal canlılık içerisinde eğitim sorunları da tartışma konuları içinde önemli bir yer tutmuştur. Sistemsiz de olsa çağdaş düşüncelerin Türkiye'ye aktarılmaya çalışıldığı, fikir akımları açısından zenginliğin yaşandığı bu dönem Türk tarihinde eğitim konusunda en çok yazının yazıldığı, eğitim sorunlarıyla en yoğun olarak ilgilenildiği dönemlerden biri olmuştur.

Eğitim düşüncesi alanında gerek Batı'dan gelen süreli yayınlar, gerek Avrupa'ya giden öğrenci ve araştırmacıların yayınları, eğitim konusunda çağdaş yayınların tanıtılmasında ve pedagojinin Türkiye'de yaygınlaşmasında önemli bir rol oynamıştır. Ancak Meşrutiyet döneminde de, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik ve siyasi karmaşa nedeniyle ihtiyaçlara uygun bir eğitim politikası tespit edilemediğinden eğitim sistemi beklenen sonuçların alınması yönünden yetersiz kalmıştır.

Cumhuriyet Dönemi uygulamalarıysa kendinden önceki reform hareketlerinin düzeltimci özelliklerine karşın, içerdiği devrimci karakter nedeniyle her alanda olduğu gibi eğitim meselesinde de köktenci bakış açısı ortaya koymuştur.

Cumhuriyet döneminin eğitim hareketleri içerisinde en dikkat çekeni ilköğretimdeki gelişmeler olmuştur. Cumhuriyet dönemi ilköğretimi, özellikle Latin alfabesinin kabulünden sonra geniş halk kitlelerini hızlı bir okuma – yazma sürecinden geçirmek ve temel bilgileri yaygınlaştırmak amacıyla önemsemiştir. Açılan ilkokullar yanında “ Millet Mektepleri” (1928), “Halk Okuma Odaları” (1930), “ Halk Evleri” (1932), “Eğitmen Kursları” (1936) ve “Köy Enstitüleri” (1940) temel ve yaygın eğitim açısından dikkati çeken başlıca eğitim/öğretim kurumlarıdır.

Türk Devrimi'nin öncüsü, büyük önder Mustafa Kemal Atatürk yapmış olduğu inkılapların temelinde yatan ekonomik ve toplumsal kalkınma hedefini gerçekleştirme yolunda en temel koşullardan birinin eğitim olduğunu ifade ve eylemleriyle ortaya koymuştur. Kurtuluş Savaşı döneminde başlatılan eğitim alanındaki düzenleme ve reform çalışmaları Cumhuriyet'in kurulmasının ardından yoğunlaştırılmış ve hızlandırılmıştır. Çağdaş, laik, demokratik, ulusal nitelikte eğitimin kurulması yolunda en önemli adımlardan biri olarak 3 Mart 1924 tarihinde Tevhid-i Tedrisat Yasası yürürlüğe konulmuş ve tüm eğitim kurumları Maarif Vekaleti'ne bağlanmıştır. Bu temel yasanın oluşturulmasının ardından, Atatürk'ün "eğitimdir ki bir milleti ya özgür, şanlı, yüce bir toplum halinde yaşatır. Ya da bir milleti esaret ve sefalet terkeder" biçimindeki ifadesiyle de yansıtılan bakış açısı çerçevesinde kadın, erkek, köylü, kentli her kesimden insanın eğitimini sağlama yolunda önemli çaba sarfedilmiştir. Diğer taraftan Atatürk, bilimsel gelişmelerin mutlaka takip edilmesi gerektiğini önemle vurgulamış, toplumun dar milliyetçi kalıplar içerisine sıkıştırılarak medeni dünyadan uzak bırakılmasının Türk devriminin ruhu ile bağdaşmayacağını altını çizmiştir. Medenileşme derken batının gözü kapalı hayranlığını ve taklitçiliğini de hiçbir zaman kabul etmemiş fakat evrensel ve bilimsel olan ilkelerin de mutlaka takipçisi olunması gereği noktasında telkinde bulunmuştur.

Cumhuriyet döneminin, eğitimin köktenci bakış açısıyla yeniden kurgulanmasına yönelik çabaları içinde eğitimin bir bilim olarak algılanması çabaları da önemli yer tutmuştur. Bu çerçevede diğer ülkelerden çağrılan eğitimci uzmanların görüş ve önerileri dikkate alınmış, bunun yanı sıra pedagojik formasyon kazanmaları için yurt dışına gönderilmiş olan yerli uzmanlardan yararlanılmıştır. 1918 yılında Bakanlık kanalıyla Almanya'ya gönderilen 20 kişi arasında bulunan ve tez çalışmamızın konusunu oluşturan Hıfzırrahman Raşit Öymen pedagoji eğitiminin de katkısıyla Cumhuriyet'in yeni eğitim anlayışının kurgu ve uygulamaları içinde aktif rol oynamıştır. Hıfzırrahman Raşit Öymen öğretmenliğin yanı sıra önemli eğitim ve kültür dergilerinde yazarlık yapmış, eğitim konulu kitaplar yazmış ve çevirmiş, Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde üst düzeyde yöneticilik yapmıştır. Siyasi hayata milletvekili olarak girdiği dönemlerde bile eğitim sorunlarından uzak kalamamış, bu konuların konuşulduğu oturumlarda düşünce birikimlerini Meclis'e aktarmıştır. Aktif siyasi yaşamının bitişi sonrasında Öymen'in en önemli işi Eğitim Hareketleri adıyla çıkardığı dergi aracılığıyla eğitim sorununu tartışmayı, konuyla ilgili çözümler üretmeyi sürdürmek olmuştur.

Türk eğitim tarihinde çok önemli bir yere sahip olan Hızırrahman Raşit Öymen'in Cumhuriyet dönemi eğitimine somut pek çok katkıda bulunmuştur. Köy Enstitüleri'nin kurulmasında çok büyük çabalar sarf etmiş, eğitim şurasına sunmuş olduğu bir raporla üç yıllık köy okullarının beş yıllık okul haline getirilmesini sağlamıştır. Bu değerli katkısı vesilesiyle köy çocuklarının meslek okullarına ve diğer okullara gidebilmesinin önü açılmış ve belli bir kesim öğretmenin istihdamı sağlanmış ve daha fazla kişinin okula gitmesi teşvik edilmiştir. Bu yasayla eğitimdeki eşitlik ilkesinin ihlali sona ermiş ve kalite artmıştır.

Bilindiği üzere demokratik rejimlerde vatandaşın devlet hayatına doğrudan doğruya katılımı ve idare edenle edilen arasındaki farkın asgari düzeye indirilmesi esası ilke edinilmiştir. Öymen, toplumu derinden yaralayan çıkar düşkünlerine, devleti halk üzerinde baskı aracı olarak kullanan kesimlere, toplumun insani, ahlaki ve kültürel değerlerine saygı göstermeyenlere karşı sürekli bir savaşım içerisinde olmuştur.

Öymen'e göre Türk eğitiminin, Atatürk'ün bilincinde olduğu, gerçekleştirmeğe ve çözmeğe çalıştığı dört büyük amacı, dolayısıyla dört büyük sorunu vardır: Ulusal birliği sağlama sorunu; demokratlaşma sorunu; laikleştirme sorunu ve devletleştirme sorunu. Bütün bu sorunlar çağdaş Türkiye'nin yaratılmasında üstesinden gelinmesi gereken sorunlardır. Bunların çözümlenmesine Atatürk devrimleriyle başlanmıştır. Çocuğu ve genci kör bir uysallığa yönelten, düşünme sahasını daraltan ya da kısıtlayan engellerin giderilmesinde, eğitimin ve toplumun laikleştirilmesinde önemli adımlar atılmıştır. Elbette bu gün başarıların derecesi ve başarıyı sekteye uğratan engeller tartışılabilir, ama atılan adımlar ve amaçlanan hedefler hiç şüphesiz doğrudur.

Birinci Bölüm

HIFZIRRAHMAN RAŞİT ÖYMEN'İN HAYATI, KİŞİLİĞİ VE DÜŞÜNCELERİ

I. Hayatı

Hıfzırrahman Raşit Öymen, 10 Temmuz 1899 yılında Trabzon'da doğmuştur. Babası istinaf mahkemesi (Sorgu Hâkimliği) üyesi yapan Mehmet Reşit Bey, annesi ise Hacı Şerif kızı Hafize Mesrure Hanımdır. O zamanın geleneklerine göre ilk erkek çocuğun ismi törenle konulurdu bundan dolayı ad koyma işlemi törenle olmuştur. Öymen yapılan bir söyleşide doğumu ile ilgili şunları söylemiştir: “Babamın cep defterine 1315 yılı 10 Temmuz sabahı doğduğum yazılıdır. Adımı tanınmış Hoca Cudi Efendi, Hıfzırrahman diye koymuştur. Hıfzırrahman Osmanlı donanmasında bir geminin adıdır. Gemi bir dönem Trabzon'a gelmiş, muhtemelen Cudi Efendi bundan etkilenmiştir”.¹ Aile geleneği olan Raşit ismi ise babasının ve dedesinin ismi olduğu için kendisine verilmiştir. Diğer erkek kardeşlerinin ikinci isimlerine de bu eklenmiştir.²

İlköğretimini Midilli adasında, lise eğitimini ise Trabzon, Sivas ve Elazığ liselerinde sürdürmüştür. Liseden sonra yüksek öğrenimini tamamlamak için İstanbul'a giden Öymen çok sevdiği meslek olan öğretmenliğe girmek için 1916 yılında İstanbul Öğretmen Okuluna kaydını yaptırmıştır. Öğretmen okulunda iki yıl okuyarak 1918 yılında birincilikle mezun olmuştur. Okulu birincilikle bitirmesi onun yurt dışına gitmesini sağlamıştır. Öymen Milli Eğitim Bakanlığı aracılığıyla pedagoji eğitimi almak için 20 kişilik kafile içinde Almanya'ya gönderilmiştir. Burada Bad Dükalığı ile Bereslav eyaletinde Stemanau öğretmen yetiştirme okuluna devam etmiş, daha sonra da Viyana Pedagoji Enstitüsünde ilmi terbiye ve tatbikatı ile tarih dersleri üzerinde eğitim almıştır. Birinci Dünya Savaşının, Almanya ve müttefiki olan Osmanlı Devletinin aleyhine sonuçlanması kafilenin vaktinden önce dönmesini gerektirmiştir. Hıfzırrahman bir yolunu bulup kafileden ayrılmış ve bir süre daha orada kalarak tahsiline devam etmiştir.³

Öymen, Birinci Dünya Savaşı sonunda 1919 yılında Türkiye'ye dönmüş ve kısa bir süre sonra Kastamonu Erkek Öğretmen Okuluna psikoloji ve pedagoji derslerini

¹ Altan Öymen, **Bir Dönem Bir Çocuk**, İstanbul, Doğan Kitap,2003,s.22

² İ.Agâh. Çubukçu, “ Öymen ile Bir Söyleşi”, **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C.XXIII, No:286 , (Ankara,1980), s.4.

³ Rahmi Dereköy, “ Hıfzırrahman Raşit Öymen”,**Eğitim Hareketleri Dergisi**, C.XXIII, No:286 (Ankara, 1980), ss.132–139

okutmak üzere tayin edilmiştir⁴. Bu okullarda, öğretmenlik mesleğinin temel bilgilerini, çocuk psikolojisi ve pedagoji bilgilerini öğrencilerine büyük bir zevkle vermiş, öte yandan bilgilerinden meslektaşlarının ve tüm halkın istifade etmesi için bütün ekonomik problemlerine rağmen 1921–1922 yılları arasında “Yeni Mektep” adında bir dergi çıkarmıştır.

Hıfzırrahman Raşit Öymen, futbol oynamayı seviyordu ve futbol aşkı onun bir maç sonrasında sakatlanmasına, böylece ömrü boyunca bastonla gezmesine sebep olmuştur. Bu kötü olay sonrasında Öymen tedavi olmak için 1926 yılında Viyana’ya gitmiştir. Viyana’da hem tedavi olmuş, hem de I.Dünya Savaşı’ndan perişan bir vaziyette çıkmasına rağmen çok büyük bir kalkınma hamlesine giren Avusturya’nın başkenti Viyana’daki okulları ve eğitim hareketlerini inceleme fırsatı bulmuştur. Viyana’nın birçok okulunu gezerek gelişmeleri yakından takip etmiş ve daha sonra değerlendirilmek üzere tek tek not almıştır. 1928 yılında ülkeye dönüşünden kısa bir süre sonra “Mektepçiliğin Kâbe’sinde” adlı ilgiyle karşılanacak eseri yayınlamıştır.⁵

Eğitimle ilgili yeterli kaynağın bulunmadığı bir dönemde yazılan bu değerde bir eser, doğal olarak çok büyük bir ilgi ve alakaya mazhar olmuş, özellikle öğretmenlerin büyük dikkatini çekmiştir. Eser, Viyana’da gerçekleştirilen eğitim reformlarından, eğitim ve öğretim etkinliklerinden bahsetmekteydi. Viyana’daki eğitim konusunda dünyada yazılan iki kitabın ilki olması vesilesiyle bu eser, Viyana Pedagoji Enstitüsü kitaplığında da yer almıştır.⁶

Bu eseri hazırladıktan sonra, Türkiye’de de Milli Eğitim Bakanlığı’nca Hıfzırrahman Raşit Öymen’e takdirname belgesi verilmiştir. Verilen takdirname belge suretinde şunlar yazılıdır: “Talebesiyle esaslı bir surette meşgul olmakla beraber memleketin terbiyeyi fikriyesine hizmet eden ve Mektepçiliğin Kâbe’sinde nam eserin müellifi olan Hıfzırrahman Bey takdirname ile taltif edilmiştir. Vekâlet İnzibat Komisyonu karar sureti(231 19–20.10.1927)”.⁷

---

⁴ a.g.m. s.133

⁵ a.g.m.,s.132.

⁶ Çubukçu, a.g.m.,s.5

⁷ Ferit R. Tuncor: “ Değerli Eğitimcimiz Hıfzırrahman Raşit Öymen”, **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C.XXII,No:274–275, (Ankara,1978) , s.28.

Genç öğretmen Hıfzırrahman, gene öğretmen olan Nezaket Hanımla 1929 yılında evlenmiş ve iki erkek, bir kız babası olmuştur. (*)

Hıfzırrahman Raşit Öymen, öğretmenlik yaptığı 1934–1943 yıllarında Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Dairesi Şube Müdürlüğü görevini de yürütüyordu. Bu görevlerinin yanında Mektep Müzesi Müdürlüğü de yaptı. Bu arada, Ülkü-Halk evleri Mecmuasında, Yeni Kültür, Okul ve Öğretmen gibi dergilerde dönemin güncel eğitim sorunları üzerine yazılar yazmıştır.

Öymen, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, 18 Şubat 1939 yılında ilk sayısı çıkarılan İlköğretim Dergisi'nin Yazı İşleri Müdürlüğünü yaptı. Bu derginin amacı: Milli Eğitim Bakanlığı'nın yapmış olduğu çalışmaları, hem öğretmenlere hem de öğrencilere duyurmaktı. Öymen gibi usta bir eğitimcinin derginin başında olması hiç şüphesiz büyük katkılar sağlamıştır. Cumhuriyetin ilk kurulduğu yıllarda eğitim konusu büyük bir hassasiyetle ele alınıyor ve Milli Eğitim Şura toplantılarında eğitimin problemlerine çözümler aranıyordu. Öymen, bu dergide en çok köy okulları, köy enstitüleri ve halkevleri üzerinde önerilerde bulunmuş ve bunların hayata geçmesi için de aktif roller üstlenmiştir.

Öymen, ikinci İlköğretim seferberliğinin başlangıcı olan “Köyleri Okullara Kavuşturma” hareketinde ve “Köy Enstitülerinin” kuruluşunda da görev almıştır. Mahalli İdareler Bütçelerini İnceleme Komisyon'larında eğitim üyesi olarak bulunduğu sırada, Siyasal Bilgilere bağlı olarak İçişleri Bakanı ve Fakülte Dekanı ile birlikte “Kaymakamlık Kursları Semineri” programlarını hazırlamış ve eğitimle ilgili konuların konferans şeklinde kurs öğrencilerine aktarılması sağlanmıştır.⁸

(*) Hıfzırrahman Raşit Bey'in oğullarından Altan Öymen önce gazeteciliğe gönül verdi. 18 yaşında başladığı gazetecilik hayatını uzun yıllar sürdürdü. Ulus, Akşam, Cumhuriyet, Milliyet'te yıllarca çalıştı. Anka ajansını kurdu. Ardından Almanya'da basın ataşeliği yaptı. 1960 darbesinden sonra ise politikaya girdi ve 1961'de kurucu meclis üyeliği yaptı. Ardından Milletvekilliği, bakanlık parti ve grup yöneticiliği görevlerini yürüttü Politikadaki son görevi CHP Genel başkanlığıydı. Altan Öymen babasının milletvekili olduğu partiye genel başkanlık görevi yaptı.

İlk kuşak CHP'li Hıfzırrahman Raşit Bey in diğer oğlu ve Altan Öymen'in kardeşi Örsan Öymen de önce kardeşi gibi gazeteciliğe başladı. aktif olarak siyaset yapmadı. 1987 yılında Bodrum'da geçirdiği bir kalp krizi sonucu hayatını kaybetti

⁸ Süleyman Çetin Özoğlu , “TED eğitim hizmet ödülünün amacını açıklayan ve Öymen'i tanıtan konuşması”, **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C,XXII, No:274,(Ankara,1980), s.11.

Hıfzırrahman Raşit Öymen, eğitime yaptığı katkıların yanı sıra Türk Siyaset Tarihinde de görevler üstlenmiştir. İsmet İnönü'nün Cumhuriyet Halk Partisi'ni gençleştirme projesi çerçevesinde Öymen, Bolu Milletvekili olarak Meclis'e girmiştir. Belli bir süre sonra Meclis'te Ali Rıza Tarhan'ın başkanlığında parti içinde özeleştiriyi sağlamak için kurulan Müstakil Grup'ta yer almıştır. Açık görüşlü tavrını her zaman olduğu gibi bu dönemde de devam ettiren Öymen'in, Türk Milli Eğitimi konusundaki düşüncelerini dönemin "Ulus" adlı gazetesinde yazması Milli Eğitim Bakanı'nın dikkatini çekmiş⁹, bu olaydan rahatsız olanların kışkırtması sonrasında 1946 seçimlerinde CHP'nin milletvekili aday listesinden çıkarılmıştır.

1948 yılı ara seçimlerinde yeniden aynı partiden Bolu milletvekili seçilen Öymen, 1950 seçimlerinde partisiyle birlikte seçimi kaybetmiştir. Bundan kısa bir süre sonra aktif siyaset hayatına ara vermiş ve partisinin eğitimle ilgili politikalarının düzenlenmesi konusundaki çalışmalarını sürdürmüştür. Öymen eğitimin problemlerini direkt olarak görmek ve daha somut çözüm önerileri geliştirmek için doğu illerine ziyaretlerde bulunmuştur.¹⁰

Öymen, 1950 yılında milletvekilliğinden emekli olduktan sonra eğitimle ilgili çalışmalarına devam etme kararı almıştır. Yaşamının her anını dolu dolu geçiren Öymen, emeklilik yıllarını değerlendirebilecek en iyi uğraşın gazete ve dergilere yazı yazmak olduğu düşüncesiyle 1954 yılında dergi çıkarmaya karar vermiş ve bütün hazırlıklarını tamamladıktan sonra, 1 Ocak 1955 yılında "Eğitim Hareketleri" adıyla yaklaşık yirmi beş yıl boyunca yayın hayatına devam edecek olan dergiyi çıkarmıştır. Derginin bu kadar uzun bir süre yayında kalması elbetteki maddi ve manevi olarak bir çok sıkıntıya sebep olmuştur. Ancak Öymen'in üstün sorumluluk bilinci ve milletine hizmet etme aşkı, bu sıkıntılara göğüs germesini sağlamıştır.¹¹

Öymen, öğretmenlik hayatına ikinci defa 1961 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde başlamış, yine Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin ısrarı üzerine bazı dersleri vermeyi kabul etmiştir. (Öymen, İ.Agah Çubukçu ile yaptığı söyleşide, her iki fakültenin de kendisinin talebi olmadan atamasını yaptığını söyler.)¹² Bu

---

⁹ Tuncor, **a.g.m.** s.27.

¹⁰ Sırrı Atalay, "Onurlu Bir Yaşam", **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C,XXIII, No:286, (Ankara, 1980) s.33.

¹¹ Örsan Öymen, "Dedemin Anısına", **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C,XXIII, No:286, (Ankara, 1980), s.113

¹² Çubukçu, **a.g.m.**, s.6

fakültelerde, din psikolojisi, pedagoji, felsefe bölümü, pedagoji tarihi, genel öğretim usulleri ve Türkiye'nin eğitim problemleri konuları üzerinde on yıldan fazla bir zaman boyunca hocalık yapmış ve akademik çevrelerde büyük bir ilgi gören bu derslerin kaynak kitaplarını da kendisi hazırlamıştır. İkinci kez emekli olduktan sonra, her iki fakültenin de önerisi üzerine birkaç yıl daha ders vermeye devam etmiştir.¹³

Hayatı başarılarla ve ödüllere dolu olan Hıfzırrahman Raşit Öymen ömrünün son yıllarında kendisini çok mutlu edecek bir ödül de Türk Eğitim Derneği'nden almıştır. TED. Bilim Kurulu amblemini taşıyan ödül belgesinde şunlar yazılmıştır: "Türk Eğitim Derneği Bilim Kurulu 29 Nisan 1978 gün ve 18 sayılı toplantısında Hıfzırrahman Raşit Öymen'e *eğitimci yetiştirmesi, eğitimin yurttaki gelişmelerine katkıları ve yetişen eğitimcilere esin kaynağı olması nedeniyle* 1978 yılı Eğitim Hizmet Ödülü verilmesini kararlaştırmıştır."¹⁴

Hizmet ödülünü aldığı törende, Türk Eğitim Derneğine ve üyelerine teşekkürlerini şu sözlerle bildirir: "50. kuruluş yılını yaşayan Türk Eğitim Derneği'nin; Türk Eğitimimize Hizmet Ödülünün ilkinin, yaşlılık yıllarımın son durağında benim için beklenmedik bir mutluluğu ve değer biçilmez bir bağışı olarak bana verilmesinden doğan duygularımı içtenlikle belirtmek isterim. Türk Eğitim Derneği'nin kuruluşunun ellinci yılının benimle değerlendirilen "Mektepçiliğin Kâbe'sinde" adlı inceleme ve araştırmamın da aynı yaşta olması, beni ayrıca duygulandırmıştır. Bu nedenle Türk Eğitim Kurumu'nu bugünkü yükseliş ve yayılış evresine ulaştırmış olan yöneticilere ve Bilim Kurulu başkan ve üyelerine teşekkür ederken, kendilerini bu yeni çabalardan ve atılımlarından Türk Milli Eğitiminin çok şeyler kazanacağını düşünerek, ayrıca kutlarım."¹⁵

Hıfzırrahman Raşit Öymen, gelecek nesillerin gururla okuyup faydalanabileceği onlarca kitap ve dergi bırakmakla birlikte her insanın gıpta edeceği kadar güzel bir yaşamı geride bırakarak 7 Mayıs 1979 Salı akşamı "mutlu bir ölümle"¹⁶ hayata veda

---

¹³ Özöglü, **a.g.m.**, s.11

¹⁴ Mahmut Tezcan, "TED 1978 Eğitim Hizmet Ödülü Sahibi Hıfzırrahman Raşit Öymen", **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C,XXIII, No:286, (Ankara, 1980), s.109.

¹⁵ Hıfzırrahman Raşit Öymen, "50.yıl Hizmet Ödülü Töreni ", **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C,XXIII, No:274-275, (Ankara,1980), s.14.

(*) Hasan Ali Yücel'in Eğitim Bakanı olduğu dönemde 17-20 Temmuz 1939 tarihleri arasında 52 üye ve 86 danışmandan oluşan Şura'da Hıfzırrahman Raşit Öymen İlköğretim Komisyonunda

etmiştir. Kalp krizi sonucu yaşamını yitiren Öymen Ankara Asri mezarlığa defnedilmiştir.

II . Kişiliği

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında yazı ve öğretmenlik yaşamına başlamış olan Öymen, dergilerde yazdığı çeşitli yazılar ve kitaplarıyla, cumhuriyet eğitiminin kurulması ve gelişmesinde etkili olmuş bir eğitimcimizdir. Toplu Öğretim, Öğretimde İş Ve Doğrudan Doğruya Etkinlik, Demokratik Eğitim, Herkese Eşit Eğitim Hakkı, Laik Eğitim ve Karma Eğitim gibi çağdaş kavramların ülkemizde oluşmasında çok değerli katkıları olmuştur. Telif ve çeviri kitaplarında ve yazılarında hep bu kavramları ele almıştır. Zamanla bunlar program, yönetmelik ve yasa maddeleri haline gelmiştir. 1939 yılında 1. Milli Eğitim Şurası'na (*) sunduğu bir bildiri ile o zamana kadar üç yıllık olan köy okullarının, kent okulları gibi, beş yıla çıkarılmasını önermiştir¹⁷.

Cumhuriyet döneminin önemli eğitimcilerinden biri olan Öymen'in çocukluğu ve gençlik yılları Osmanlı Devleti'nin son yıllarına rastlamaktadır. Öymen'in kişilik yapısının şekillenmesinde aile ve okullardan aldığı eğitimin yanı sıra, farklı dönemlerde yaşamış olmasının izlerini de görmek mümkündür. Birinci Dünya Savaşı sonunda, değişen dünyanın kültür değerleri ile yoğrulmuş bir sistemle eğitilmiştir. Yüksek öğrenim için gittiği Avrupa'da batı eğitim sistemini yakından görmüş ve Osmanlı eğitim sistemiyle karşılaştırma fırsatını bulmuştur.¹⁸

Öymen, bugün yaşayanlar arasında Osmanlı kültürünü ve eğitim sistemini ve aynı zamanda, günümüz toplumunun kültür ve eğitimini en iyi bilenlerden biriydi. Başka bir bakış açısıyla Öymen, Osmanlılığı ve Atatürkçülüğü gerçek anlamda yaşayan köprü neslin son temsilcilerindendi. Öymen 1808–1908 yılları arasında, Batılılaşma kıpırdanışları içinde bulunan Osmanlı Maarifi ile Atatürkçü eğitim arasındaki paralellikleri ve çelişkileri öz kaynaklara kadar inerek incelemiştir. Bu bilimsel yaklaşım,

---

görev almıştır. Şura gündemi: Cumhuriyet eğitiminin plan ve esasları, Çeşitli öğretim derecelerindeki kurumların kitapları ve müfredat programlarının incelenmesidir.

¹⁶ Örsan Öymen, "Mutlu bir Ölüm", **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C,XXIII, No:286, (Ankara,1980), s.124.

¹⁷ Cavit Binbaşıoğlu, "Hıfzırrahman Raşit Öymen için", **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C,XXIII, No:286, (Ankara,1980),s.64.

¹⁸ Mehmet Dağ, "Hıfzırrahman Raşit Öymen'in anısına", **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C,XXIII, No:286, (Ankara,1980),s.105

onun Atatürkçü eğitim ilkelerine çok daha bilinçli katkı ve hizmetlerde bulunmasına yardım etmiştir.¹⁹

Öymen, sadece sınıf içerisinde değil aynı zamanda sınıf dışında da hocalık yapan biriydi. Sohbetlerinde dinleyicilerine okumakla güç elde edebilecekleri bilgileri kazandıran, kısacası konuştuğu yeri kürsü haline getiren bir insandı. O inandığı Atatürk ilkelerini ve ulusal eğitimi devam ettirmek için Cumhuriyetin ilk yıllarında büyük çabalar göstermiş, Cumhuriyete geçiş atılımının mücadelesini vermiş, yeni kuşaklara yeni bilgiler aktarma çabası içinde olmuştur. Onun hizmet aşkı, sıcak dostlukları, içtenliği ve kendisini kolay kabul ettiren kişiliği ve hiç tükenmeyen enerjisi başarılarını süreklileştirmiştir.²⁰

Öymen, Türk eğitim sistemini etkileyen en büyük problemlerin başında para ve siyasi nüfuzun etkili olması faktörlerini görmüştür. O bunu eğitim sistemimizin en büyük problemi olarak değerlendirmiş ve bu konu hakkında şunları söylemiştir: “Demokratik bir devlet olmamıza rağmen bizde bugün, herkesten kolay, para ve siyasi nüfuzu olanların çocukları okuyabiliyor. Gerçi bu durum Cumhuriyet’ten sonra biraz çözülmüşse de eğitimin halk çocuğu için zor olduğu gerçeği hala saklıdır. Hiç müsabaka sınavlarına girmeden ya da girip de başaramadan okullara devam edenler var. Bir vekilin, bir paşanın, nüfuzlu bir beyin veya hanımın iltiması ile kollarını sallayarak ve müsabaka için gece gündüz göz nuru döken yüzlerce çocuğun mesaisiyle alay ederek mektep sıralarına kıymetsiz ağırlık olarak bırakılan şımarıklar... Yazıklar ki, eğitimcilerimiz meçhul Türk zekâsının ışıldamasına mani olan ve onun hakkını çalan bu yolsuz teklifleri reddetmek cesaretini kendilerinde bulamamaktadır”.²¹

Öymen, devlet kuruluşunun özü olan vatandaş topluluğunun aktif hayatını, devlet hayatına temel yapmanın demokratik rejimin ana karakterini oluşturduğuna ve vatandaşın devlet hayatına doğrudan doğruya katılımının mutlaka sağlanması gereğine inanmaktaydı.

---

¹⁹ Sait Kemal Mimar oğlu, “Hıfzırrahman Raşit Öymen için”, **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C,XXIII No:286 , (Ankara,1980), s.96.

²⁰ Kamil Su, “Benim Gözümle Hıfzırrahman Raşit Öymen”, **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C,XXIII, No:286, (Ankara,1980), s.89–91.

²¹ **A.g.m**, s.90

²¹ Yahya Akyüz, “O Sorunların Köküne İnen Bir Eğitimcimizdi”, **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C,XXIII, No:286, (Ankara,1980), s.96.

Yaptığı eğitim çalışmaları hayatının bütün alanlarını kaplayan, hatta kısa süren siyasi hayatında bile bu çalışmalardan vazgeçmeyen Öymen, gençliğinden beri mevcut olan sağlık sorunlarına rağmen, toplum ve eğitimle ilgili olayları yakından izlemiş ve hepsini eşine az rastlanır, güçlü hafızasıyla aklında tutmuştur. Meslek hayatının her döneminde doğrudan ve iyiden yana olmuş, hiçbir zaman düşüncelerinden taviz vermediği gibi haksızlığa da boyun eğmemiştir. Sosyal rollerini çelişkilere düşmeden aynı sevecenlik, dürüstlük ve hoşgörü ile tutarlı olarak sürdürmüştür.

Öymen, teorik düşüncelerini yaşamsallaştırmış bir bilim adamıydı. Özel yaşamında iyi bir eş ve iyi bir baba olmuştur. Bir öğretmen olarak öğrencilerine karşı sabırlı, hoşgörülü ve açık fikirli olmayı başarmış, gençleri dinlemeyi onların sorunlarına çareler aramayı hiç ihmal etmemiştir. Öymen'in öğrencilerinden Fatma Başaran, hocasının eğitimci yönü ile insancıl kişiliğinin her davranışında bütünleştiğini şöyle açıklar: “ Fakülteye, belirli derslerini vermek için her gelişinden ayrılışına kadar geçen sürede, onu, öğrencilerinden ayrı görmek mümkün değildi. Derslerine büyük zevk ve heyecanla gelir, öğrencileriyle eğitsel görüşler yapardı. Onlar için eğitsel notlar hazırlardı. Hocanın bir çok aylar ders ücretlerini alamadığını ama bundan hiç söz etmeden çalışmalarını sürdürdüğünü hatırlıyorum”.²²

A. Hızırrahman Raşit Öymen'in İnanıldığı Prensipler

— Öğretmenin, gelişmeleri takip edebilmesi için “ebedi öğrenci” olduğunu bilmesi lazım geldiğine inanır.²³

— Öğretmen yetiştirme işi, birinci planda öğretmenliğe itibar etme ve ettirme işi olduğuna inanır.²⁴

— Eğitim sistemimizi ancak kendi eğitimcilerimizin düzenleyebileceğine inanır ve yabancı hayranlığını eleştirir.²⁵

---

²² Fatma Başaran, “Öymen Hocayı anarken”, **Eğitim Hareketleri Dergisi**, XXIII, no: 286, (Ankara,1980), s.71–72.

²³ Hızırrahman Raşit Öymen, “Zamların Ayarı”, **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C.XIV, No:48, (Ankara,1953), s.2

²⁴ Hızırrahman Raşit Öymen, “Rehberliğin İçten Ve Dıştan Görünüşü”, **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C.XIV, No:52, (Ankara,1959), s.1

(*) Eski bir Çin atasözü,tabiat kültüründen başlayan ve insan eğitiminde tamamlanan emekleri şu şekilde manalandırmıştır.”Bir yıllık çalışma istersen ekin ek!,10 yıllık çalışmayı göze alırsan ağaç dik,100 yıllık bir çalışmaya dayanabilirsen insan eğitim ile uğraş”.

— “Öğretmen, öğrenciyi bu gün için değil, aynı zamanda yarın içinde yetiştirmelidir”, fikrinden hareketle işe başlamıştır.

— Çin atasözünün dediği:”100 yıllık çalışmaya dayanabilirsen insan eğitimiyle uğraş” sözünün doğruluğuna inanır.(*)

— Çocukların terbiyesinin her şeyden önce, yetişkinlerin terbiyesine bağlı olduğuna inanır.²⁶

— Bir öğretmenin esaslı bir pedagoji, didaktik, sosyoloji ve psikolojik bilgiye sahip olmasının gerektiğine inanır.

— Türk eğitiminin kalkınmasının ilk basamağının “köy eğitimi “ile mümkün olacağına inanmaktadır.

— Öymen, Kerschensteiner’in “Yarının mektebi iş mektebi olacaktır” fikrine inanmaktadır.

— Öymen, “tepeden inme bir otorite anlayışı” yerine, milli iradenin ve demokrasinin gerekliliğine inanır.²⁷

— Türk milletini refaha götüreceğ yolun Atatürk Devrimleri’nin açtığı yol olacağına bütün kalbiyle inanmaktadır.²⁸

B. Hıfzırrahman Raşit Öymen’in Başarmak İstedığı Amaçlar

— 1970’li yıllarda üniversitelerin içinde buldukları bunalımları daha 1930’larda görerek bir çare bulmak istemiştir.

— Maarif şurasının daha demokratik olmasını istemiş ve bu konuda milletvekili iken çalışmalarda bulunmuştur.

---

²⁵ **A.g.m.**,s.3

²⁶ Hıfzırrahman Raşit Öymen, “Köy ve şehir çocuğu”, **Eğitim Hareketleri Dergisi**, No:37–38, (Ankara,1958), s.18

²⁷ Hıfzırrahman Raşit Öymen, “Bir Yılı Kaparken”, **Eğitim Hareketleri Dergisi**, No:54, (Ankara, 1959), s.1

²⁸ Dereköy. **A.g.m.**, s.137.

— Türk eğitiminde “Milli Birlik Eğitimi” anlayışını gerçekleştirmek istemiş ve bunun için de: eğitim kurumlarının sosyal gereksinmelerimizi karşılaması ve çağın gereklerine uygun olmasını savunmuştur.

— Türk eğitiminin laikleşmesini istemiştir.

— Öğretim metodundaki “Aktif Metot”un tüm eğitimcilerimiz tarafından kabul edilip uygulanmasını istemiştir.

— Öğrencilerin de okul yönetimine katılmalarını savunmuştur.²⁹

C. Hıfzırrahman Raşit Öymen’in Türk Eğitim Sistemine Etkileri

— Köy okullarının 3 yıldan 5 yıla çıkmasını ve bu okulları bitirenlerin “Köy Enstitüleri” ve diğer orta öğretim kurumlarında öğrenimlerinin devam etmesini sağlamıştır.

— Eğitimimizdeki “Medrese öğreniminin” kalıntıları olan ezbere dayanan, eğitim yerine, gözleme dayanan bir eğitim anlayışını fikirleriyle eğitim camiasına duyurmuştur.

— Genel eğitim yerine “posesiv” (ileri) eğitim anlayışını bütün eser ve makalelerinde eğitimcilerimize önererek onları bu yola yöneltmiştir.

— Eğitim literatürüne, hem kendi eserleriyle hem de, çevirileriyle katkıda bulunmuş ve bu disiplini de etkilemiştir. Özellikle Alman eğitimcisi “G.Kerschensteiner” den yaptığı çevirilerle Türk Eğitimi’ne büyük katkıda bulunmuştur.

— 1930 yılında yayınladığı: “Mektep İnzibatında Reform” adlı kitabıyla; çağdaş akım ve hareketlerin memleketimizde yayılmasında büyük tesiri olmuştur.³⁰

D. Çalışma Süresi İçerisinde Başardığı İşler

— 1931 yılında çıkan bir kanunla, Türk genel ilkokullarında eğitim görmemiş Türk uyruklu çocukların, yabancı okullara girmemeleri şartının uygulamaya girmesini sağlamıştır.

---

²⁹ A.g.m.,s.136

³⁰ A.g.m.,s.136.

— Maarif şurasına sunmuş olduğu bir rapor aracılığıyla 1939'a kadar, tek öğretmenli ve 3 sınıflı olan köy okullarının 5 seneye çıkarılmasını sağlamıştır.³¹

— Eğitimin devletleştirilmesi, demokratlaşması, laik olması ve milli birlik eğitimi olması için büyük çabalar göstermiştir.³²

— Köy Enstitüleri'nin kuruluşunda büyük çaba göstermiştir ve teşvik etmiştir.³³

— Bir yandan çağdaş akım ve hareketleri memleketimizde yayıp tanıtmayı; diğer taraftan da, Türk çocuklarının demokratik bir eğitim düzeni içinde hür düşünceye sahip kişiler olarak yetiştirmeyi gerçekleştirmiştir.

— Eğitim alanında her biri ayrı bir değer olan; eser, çeviri ve makaleleriyle, bu alanın literatür sahasını genişletmiş ve bu konuda öncü olmuştur.

Liselerin son sınıflarında başlayan fen ve edebiyat kollarının bir yıl önceden başlatılmasında, İlk öğretmen okullarından yetişen öğretmenlerin ve Gazi Eğitim Enstitüsü mezunlarının Yüksek Öğretmen Okulları'na geçebilmelerini sağlayan kararların kabulünde, Lise bitirme sınavlarında başarısız derslere karşılık bütün derslerden yeniden sınava girmek yerine sadece başarısız derslerden sınava girilmesi konusunda fikirleri kabul görmüştür.³⁴

E. Milli Eğitimle İlgili Olarak Bazı Önerileri (1978)

Öymen, 1978 deki hükümet değişikliğinden sonra yeni dönem için şevkle kaleme aldığı bazı önerileri içeren bu yazı yayınlanmamış olup dönemin ilgili şahıslarına bir öneri demeti olarak verilmiştir.³⁵

³¹ Reşat Özalp, Aydoğan Ataünel, **Türk Milli Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı**, İstanbul. Milli Eğitim Basımevi,1977.s.133

³² Hıfzırrahman Raşit Öymen, **Türkiye Cumhuriyeti'nin Eğitim Devrimi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1983

³³ Hıfzırrahman Raşit Öymen, **Köy Enstitülerinin Kuruluşunun Tarihi ve Problemleri**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1980.s.26.

³⁴ Hıfzırrahman Raşit Öymen, "İsabetli adımlar", **Eğitim Hareketleri Dergisi**, No:32-33, (Ankara,1957), s.1

³⁵ Hıfzırrahman Raşit Öymen,"Dört Yazı",**Eğitim Hareketleri Dergisi**, C,XXIII, No:286, (Ankara,1980), s.14

— Her şeyden önce Milli Eğitimin, özellikle son yıllarda bozuk düzen içinde sürüklenmesine, Anayasa’da belirlenmiş olan milli, demokratik, laik ve sosyal devlet anlayışından uzaklaşılmasına yol açan her türlü baskılara ve zorlamalara ve bu arada maneviyat namına işlenen suçlara son verilmesi.

— Öğretmenlik mesleğinde çalışan elemanların, yıllardan beri yürürlükte olan aile birliği esasını da sarsacak ve yıkacak dereceye vardırılan ve teftiş raporlarına da dayanmayan, haksız ve yersiz atamalarla girilen öğretmen kıyımından zarar görenlerin durumu öncelikle düzeltilmeli, böylece öğretmen kitlesinin muhtaç olduğu moral gücü ve devlete inançları sağlanmalıdır.

— Bakanlık içi bir darbe şeklinde tecrübeli bilgili elemanların tümünün tasfiyesiyle, yerlerine layık olmayanları getiren ve Milli Eğitim ailesini birbirine düşürdükleri kadar, ders kitapları ve türlü politik yayınlarla Türk Eğitimi içinden çıkılmaz hale düşürenler görevlerinden uzaklaştırılmalı, yerlerine partizanlıktan ve komitacılıktan sıyrılmış kültürlü, dürüst ve meslek çevrelerinde güveni sağlayabilecek elemanlar getirilmelidir.

— Anayasa’ya, Türk devrimi ilkelerine, Eğitim Birliği Kanunu’nun ruhuna ve bunlara dayalı yönetmeliklere ters düşen açık veya gizli emirler yürürlükten kaldırılmalı, bu gibi davranışlara girişenler cezalandırılmalıdır.

— Son Milli Eğitim Şurasında (IX. Milli Eğitim Şurası 24 Temmuz–4 Temmuz 1974) gündeme konulduğu halde Eğitim şurasından karar alınmadan mecburi kılınan ve hükümet zamanında uygulanmasına girilen “ahlak” dersinin kitaplarının bilimsel bir heyetin incelenmesinden ve onayından geçirilmeden bazı partizanlarca yazdırıldığı bilinmektedir. Bundan böyle girilecek yolsuz davranışları önlemek için Bakanlıkça basılacak kitapların her birini inceleyen komisyon üyelerinin isimleri, bilimsel kimlikleri, Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında uygulandığı gibi kitaplarda açıklanmalıdır.

— Üniversiteler, bugün (1970-1980’li yıllar) içine düşürdükleri boş kalıplar halinden kurtarılarak bir bilim ve araştırma merkezi niteliğinde rahatça çalışabilir bir duruma getirilmeli, muhtaç oldukları nitelikli kadrolara kavuşturularak, birer okul haline gelmekten kurtarılmalıdır. Ayrıca üniversite anlamına uymayan kuruluşlar yerine, yurt kalkınmasının muhtaç olduğu mesleklerin elemanlarını yetiştirecek yüksek ve mesleğine göre daha kısa süreli okulların açılışına önem verilmelidir. Böylece bugünkü merkezi sistemle sınavları yapılan öğrencilerin yetenek ve isteklerine uygun olmayan

fakültelere düşmeleri önlenecek, ayrıca kalkınmanın muhtaç olduğu elamanlar, kısa ve pratik yollardan hazırlanmış olacaktır.³⁶

— Uzun yıllar el uzatılmamış ve nüfusun çoğunluğunu kapsayan kırsal kesim için yüksek düzeyde bölge okulları açılmalıdır.³⁷

— Öğretmenin sosyal itibari öğretim düzeyi yükseltilecek artırılmalı ve böylece maddi olanakları yükseltilmelidir.

— Sanat ve meslek okulları, çağımızın ve Türk Yurdu'nun sanayileşme temposuna ve politikasına elverişli ve daha yararlı biçimde geliştirilmeli, iş çevreleriyle olan ilişkileri daha rasyonel bir şekle dönüştürülmelidir.

— Çeşitli bakanlıklara bağlı okullar arasında koordinasyon sağlanmalıdır.

— Halk eğitimi şimdiye kadarki bölük pörçük kuruluşlarından kurtularak, halkın kültür seviyesini yükselten bir bütün halinde, halk kültürünü değerlendiren bir biçimde güçlendirilmelidir. Bu yolda hazırlanacak broşür ve kitaplar, halkın muhtaç olduğu yeni bilgilere cevap vermeli kitap sevgisi ve okuma isteği tüm halka yaygınlaştırılmalıdır.

— Din eğitimi, dinin asli niteliğindeki halis ve samimi havasının bilinci ve özgürlüğü içinde düzenlenmelidir.

— Halkın kültürünü, sanat ve bilim dünyasını değerlendiren ve genişleten her türlü yayımların üretilmesine çalışılmalıdır.

— Yüksek öğrenimin üniversite kesiminde maddi olanakları yetersiz fakat yetenekleri ve başarısı üstün gençlerin dışındakiler için paralı sistem düşünülmelidir.³⁸

III. Öymen'in Türk Eğitim Sistemi ve Eğitim Kurumları Hakkındaki Değerlendirmeleri

Öymen, hayatının neredeyse altmış yılını eğitime vermiş örnek bir insandır. Kitaplarında, dergilerinde, makale ve yazılarının temelinde genellikle eğitim, eğitimci ve bunların sorunları yer almaktadır. Öğretmenler, Üniversiteler, Köy Eğitimi, Köy Enstitüleri ve Halkevleri, çalışmalarının genel çerçevesini oluşturmaktadır. Yerel ve Uluslararası sorunlara çağdaş ve bilimsel yorumlar yapmış, bu özelliği ile de yaşadığı

³⁶ Hıfzırrahman Raşit Öymen, "Üniversitelerimiz", **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C.III, No:25, (Ankara,1957), ss.1-4

³⁷ Hıfzırrahman Raşit Öymen, "Köy Okulları ve Köy Enstitüleri", **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C.V, No:63, (Ankara,1960), s.11-12.

³⁸ Çubukçu, **A.g.m.**, s.14-15

döneme damgasını vurmuş ve sonraki nesillerin de sürekli takip edecekleri bir insan olmuştur.

A.Yabancı Okullar

Öymen, menşei orta çağ olan bu Hıristiyanlık öğretim kurumları olan tarikat okullarının, kapitülasyonlar yolu ile Türkiye'ye yerleşmelerinin Türk dili ve düşüncesinin gelişmesine engel olduğunu söyler.³⁹ Mensup oldukları ülkelerde yıkıcı-bölücü faaliyetlerde bulunan bu misyoner okulları, ülkemizde de Türk milli varlığıyla bağdaşmayan faaliyetlerine devam etmişler, hatta birtakım vergi muafiyetlerine de sahip olmuşlardır. Öymen, 1946 yılında milletvekilliği döneminde mecliste yapmış olduğu bir konuşmada :”Türk Özel Okulları bina ve kazanç vergilerine tabi oldukları halde, böyle bir sorumluluktan bu yabancı misyoner okullarının muaf tutulmalarının, milli eğitim haysiyetiyle bağdaştırılamayacağı” nı belirtmiştir.⁴⁰

Öymen, “Milli Eğitim Birliği”ni aslında yabancı okulların milli bünyeye verdikleri zararları bertaraf etmek için benimsendiğini söyler. İlköğrenimini Türk ilkokullarında yapmayan çocukların yabancı okullara devamlarının yasaklanması yabancı okullarda Türk dili, Türk tarihi, Türkiye coğrafyası, yurt bilgisi gibi derslerin mecburi olarak okutulmasını, müdür yardımcılıklarına Türk idarecilerin atanması geleneğinin Türk Devrimi'nin eğitim birliğini sağlama çabaları sonucu oluşturulduğunu söyler.

Öymen, Atatürk'ün yabancı okulların, bu kötü maksatlı faaliyetlerine karşı olan çabalarından bahsetmekte ve 1931 yılında çıkarılan bir kanunla Türk çocuklarının bu okullara devam ettirilmesinin önleniği ve böylece İstanbul ve Anadolu'ya yayılmış olan bu yabancı okulların ilk kademelerine son verildiğini söyler.

Sırf kendi dillerini yaydıkları için zaman zaman yabancı elçiliklerin yaptıkları siyasi teşebbüsler de Cumhuriyetin ilk devrim hızından hiç ödün verilmediği yıllarda, boşa çıkmıştır. Lozan Antlaşması bu kurumların yenilerinin açılmasını önlemiş ve ilave tesisleri de kabul etmemiştir. Ancak Öymen, yabancı dil öğreniminin kendi okullarımızda gereği gibi öğretilmemesini bu okulların etkisine bağlar ve bu misyoner okullarının eskisi kadar çoğalmasalar bile hala rağbet gördüklerini belirtir⁴¹

---

³⁹ Hıfzırahman Raşit Öymen, **Türkiye'nin Ana Eğitim Problemleri**, Ankara, Ajans-Türk Matbaası,1965,s.14

⁴⁰ TBMM. Tutanak Dergisi, Cilt.22 s. 137-141

⁴¹ Öymen, **Türkiye'nin Ana Eğitim Problemleri**, s.15

B. Üniversiteler

İstiklal Savaşı'nın büyük zafer heyecanı, her sahada, genç ve zinde bir Türkiye'nin varlığını gösteren yeni eserleri meydana getirmesini sağlamıştır. Devrimin getirdiklerinin, toplumun her ferdi tarafından anlaşılabilir ve yaşamsallaştırılabilir bir hal alması, Türk devletinin ve milletinin çağdaş standartlara ulaşması için bilim yuvalarını kurmaya mutlak ihtiyacı olmuştur. Bu anlayışla eskiden Darülfünun olarak adlandırılan merkezi 1933 yılında üniversite reformu ile son halini almıştır.⁴²

Öymen, Cumhuriyetle birlikte üniversite sayısının hızla arttığının altını çizer. 1925 yılında açılan Ankara Hukuk Fakültesi'ni demokrasinin gelişmesi ve rejimin güç kazanması için önemli bir adım olarak görür. Daha sonra açılan Yüksek Ziraat ve Veterinerlik Enstitüsü ve milli kültürün ana kaynaklarını ortaya çıkaracak olan Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'ni aynı çerçevede değerlendirir.

Hıfzırrahman Raşit Öymen, bilim yuvası olan üniversitelerin aynı zamanda toplumun aynası olduğunu, toplumsal kalkınmanın motor gücü konumunda öneme sahip olduğunu yazılarında belirtmiştir.

Cumhuriyet Devrimi'nin öncüsü Mustafa Kemal Atatürk, 1 Kasım 1937 yılında Meclis açış konuşmasında, geri kalmış olan Doğu illerinde üniversitelerin kurulması gerektiğini ifade etmiştir. Öymen, yazmış olduğu birçok yazısında Doğu illerinde üniversite açılmasına yönelik fikre katıldığını söylemiştir. Bu proje ile hem Doğu illerinin ihtiyaç duyduğu yüksek kültür merkezleri kurulmuş olacak, hem de komşu devletlerin ilim ve fikir hareketleriyle bir irtibat kurulmuş olacaktır. Jeopolitik konumu itibari ile Doğu'dan ve güneyden gelen kültür akımlarının yolu üzerindeki Türkiye feyiz alınacak bir merkez olacaktır. Atatürk Doğu'da kurulacak üniversitenin Van Gölü kenarında kurulmasını işaret ederken Türk inkılâbının komşu Asya devletlerine ve İslam âlemine nüfuz etmesini mümkün kılacak bir hareketi de beraber düşünmüş ve tarihte de olduğu gibi üniversitenin kapsamlı etki alanlarını hesaba katmıştır. Bu projeye Atatürk bütün Doğu'yu bir kültür sitesi haline getirmeyi hedeflemiştir.

Öymen, Atatürk'ün, üniversitelerin kurulmasının zorunlu olduğuna yönelik görüşlerini şu şekilde belirtir: "Okuyup yazma bilmeyen tek vatandaş bırakmamak,

---

⁴² Hıfzırrahman Raşit Öymen, "Yeni Üniversitelerimiz", **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C.I,No:1 (Ankara,1955), s.4.

memleketin büyük kalkınma savaşının ve yeni çatısının istediği teknik elemanları yetiştirmek, memleket davalarının ideolojisini anlayabilecek ve anlatacak, nesilden nesle yaşatacak fertleri ve kurumları yaratmak... İşte bu önemli umdeleri, işaret ettiğim doğrultuda Türk gençliğinin dimağında ve Türk milletinin şuurunda daima canlı bir halde tutmak, üniversitelerimize ve yüksek okullarımıza düşen başlıca vazifedir” der.⁴³

Öymen, Van Gölü civarında kurulmak istenen üniversitenin 2. Dünya Savaşı'nın yaklaşmasıyla engellendiğini, daha sonra coğrafi koşullar göz önüne alınarak dört merkezde Van, Erzurum, Elazığ ve Diyarbakır da fakülteleri yaymak ve dağıtmak suretiyle bir kuruluş planı hazırlandığından söz eder. Erzurum'da Güzel Sanatlar, Elazığ'da Fen Fakültesi, Van'da Edebiyat Fakültesi, Diyarbakır'da Ziraat ve Veterinerlik Fakültesi kurularak eğitimin tamamlanması planlanmış ancak, bunun da yine coğrafi koşulların; fakülteler arası nizamın kurulmasına engel olacağı gerekçe gösterilerek gerçekleşmediğini üzümlere ifade etmiştir.⁴⁴

Öymen, 1946 yılında kabul edilen “Üniversiteler Kanunu” (*) ile üniversitelerin gelişiminde önemli bir adım atıldığını söylemiştir.

Öymen, gerek bütçesi gerekse öğretim ve yönetim açısından üniversitelerin özerkliğini içeren bu son derece önemli yasayla, Yüksek okulların Milli Eğitim Bakanlığı ile olan sıkı bağının büyük ölçüde kaldırıldığını düşünür.

Öymen, üniversite programlarının “klasik ve ansiklopedik” bilgi yığını olmaktan çıktığını bazı makalelerinde yazmıştır.⁴⁵ Öymen, Ankara'dan sonra, İzmir, Bursa, Eskişehir, Erzurum ve Trabzon'da açılan yüksekokulları ve üniversiteleri toplumun eğitim seviyesinin yükselmesi bakımından önemli görür.

---

⁴³ A.g.m., ss.5-6.

⁴⁴ A.g.m., s.4

(*)13.6.1946 tarihinde kabul edilen 4936 sayılı Üniversiteler Kanunu, 18.6.1946 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanuna göre; üniversiteler, fakültelerden, enstitü, okul ve bilimsel kurumlardan oluşmuş, özerkliği ve tüzel kişiliği olan yüksek bilim, araştırma ve öğretim birlikleri olarak tanımlanmıştır. Her üniversitenin genel özerkliği ve tüzel kişiliği içinde, o üniversiteyi oluşturan fakültelerde, bu kanun hükümlerine göre bilim ve yönetim özerkliğine ve tüzel kişiliğine sahip olduğu belirtilmiştir.

⁴⁵ Birsen Gündüz, “Hıfzırrahman Raşit Öymen'in Hayatı ve Kişiliği”, (Bilim Uzmanı Unvanı verilmesi için verilen tez, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,2000), s.30.

Öymen, eğitim süresi uzun olan yüksekokullar yerine ülke kalkınmasına ve ekonomisine biran önce katkı sağlayabilecek kısa süreli meslek okullarının açılmasını önermektedir. Böylece hem insanların ilgi ve kabiliyetleri doğrultusunda eğitim alacaklarını hem de ülke ekonomisine biran önce kısa ve pratik yollardan katkı sağlayacak elemanların yetiştirileceğini düşünmektedir. Bunun sonucunda kişinin kendi ilgi ve yeteneklerine ters düşecek branşlara girmesinin önlenmiş olacağını düşünür.⁴⁶

Öymen, üniversitelerden başlangıçta ancak elit bir kesimin yararlanabildiğini, toplumun her kesiminin yararlanamadığını belirtmektedir. Köy gibi dağınık yerleşim yerlerinin okul ve öğretim dışı kabul edilmesinin ve buradaki halkın sadece dini bağları ile teb'alık münasebetleri yönünden dikkate alınmış olmalarını eleştirmektedir. Var olan durumun o yüzyıllardaki sosyal düzenin bir sonucu olarak ortaya çıktığını fakat sonraki yüzyıllarda başlayan mücadeleler ve ihtilallerle bugünkü demokratik rejime geçiş yolu üzerinde, köylünün de, teb'alıktan kurtularak bugünkü hukuk devletinde, eğitim ve öğretimde eksikliklere rağmen eşit düzeyde eğitim alan bir hale döndüğünü söylemektedir.⁴⁷

C. Özel Üniversiteler

Öymen, geçmişten beri tartışılan özel üniversiteler konusunda bilimsel bazı tespitler yapmıştır. Özel üniversitelerin açılmasının üç nedeni olduğunu söyler. Bunlar;⁴⁸

- Devlet okullarının, özel grupların kültür anlayışı ölçülerine göre yetersizliği ve mükemmel olmayışı,
- Zümre ve sınıfların ayırıcı peşin hükümlerinin olması.
- Din ve mezhep ayrılıklarının getirdiği kültürel farklılıklardır.

Öymen, ülkemizdeki eğitim politikasının bir sonucu olarak, özellikle son yıllarda (1960–1970) yüksek ücretlere dayalı özel üniversitelerin veya niteliği gerektiği gibi saptanmamış, akademi adını kendi kendilerine veren kuruluşların arttığına, öte yandan başarı şartları sağlanmadan, hatta bunu körelten biçimde okulların açıldığını ve sık sık

⁴⁶ Hıfzırrahman Raşit Öymen, "Üniversitelerimiz", **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C.III, No:25, (Ankara,1957), ss.1–4.

⁴⁷ Öymen, "Üniversiteler ve Köy Kalkınması", **a.g.m.**, s.6-7.

⁴⁸ Hıfzırrahman Raşit Öymen, "Özel Okul Açılışının Ana Nedenleri", **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C. XV, No:172–173, (Ankara,1969), s.1.

imtihan ve yönetmeliklerin değiştirilerek istikrarsızlıklara boğulduğuna, şaşkınlık içinde diploma karaborsacılığını beslemek yoluna gidildiğine ve genel eğitimin adeta bir ticaret malzemesi haline getirildiğine dikkat çekmektedir. Lise seviyesinin düşürülmesinin, öğretmensiz lise ve okul açılmasının, üniversiteleri bir nevi bilgi yoklaması kalburu haline getirdiği görüşünü savunmaktadır. Oysaki üniversitelerin yetişmiş, olgunlaşmış lise öğretimine dayalı bir bilim ve araştırma merkezi olmaları için kurulduğuna inanmaktadır.⁴⁹

Öymen, özel gruplar ve ailelerin, her şeyden önce kendi çocuklarını ön planda gördüklerini ve adeta öğretmenlerin sadece onlarla meşgul olmalarını istediklerini belirtmektedir. Oysaki öğretmen için, zengin veya fakir, gösterişli veya gösterişsiz, hatta zeki veya durgun çocuklar, aynı derecede bakıma, gözetime ve yetiştirilmeye tabi olmasının gerektiğini, kültür seviyelerinin servet veya fakirlikle ilgisinin olmadığını belirtmektedir. Öymen kurulan özel üniversitelerin ticari maksatla olmaları vesilesiyle yeterli verim oluşturamadığını ve sadece problem olarak ortaya çıktığını belirtmiştir.

Öymen, yukarıda saydığımız nedenlerden dolayı özel üniversitelere karşı çıkmaktadır.

Öymen, 1960'lı yıllarda Türkiye'de ciddi bir sorun haline gelen özel üniversite ihtiyacının biraz da devlet üniversitelerindeki yetersizlikten ve kontenjan azlığından kaynaklandığını belirtir. Özel üniversiteler, üniversiteye giremeyenlerin yüksekokul okuma isteğinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca ordu saflarına yedek subaylık hakkının liselilerden alınıp üniversite mezunlarına verilmesi de üniversiteye girme isteğini artırmıştır. Bu arzı gören ticaret adamları olayı tamamen meta olayı haline getirmişlerdir. Bu da zamanla kalitenin düşmesine sebep olmuştur.⁵⁰

Sosyal devlet olmanın en büyük şartı, kabiliyetlere eşit fırsat tanıyan bir eğitim sistemine sahip olmaktır. Öymen, ticari bir anlayışla yapılacak eğitimin demokratik rejim ilkelerini sarsacağını ve bilimden uzaklaşacağını belirtmektedir.

---

⁴⁹ Hıfzırrahman Raşit Öymen, "Üniversite Bunalımı ve Milli Eğitim Politikamız", **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C. IVX, No:158-159, (Ankara,1968), s.13-14.

⁵⁰ Hıfzırrahman Raşit Öymen, "İlim Merkezlerinden Beklediklerimiz", **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C.IV,No:47,(Ankara,1958), s.1-2

D. Eğitim Fakülteleri

İkinci Dünya Savaşı, yirminci yüzyıla damgasını vuran önemli bir süreçtir. Bu süreçten sonra iki kutuplu bir hal alan dünya, büyük bir siyasi ve ekonomik çekişme içerisine girmiştir. Dengeleri değiştirecek en önemli silah eğitim olmuştur. Eğitime yeterli miktarda yatırım yaparak çağdaş çözümler getirenler bu önemli paylaşımdan yeterince pay sahibi olmuşlardır. Avrupa'da savaştan sonra ölen öğretmenlerin yerini doldurmak, okul çağına gelen çocukların öğrenimlerini sağlamak, öncelikli hedef olmuştur. Bu bağlamda öğretmenlerin üniversitelileşmesi kararı alınmıştır. Eğitimin kalitesini artıracak kesin olan bu uygulamayı takip eden eğitimcilerimiz ülkemizde de uygulama kararını almışlardır. Son derece çağdaş görüşlere sahip olan Öymen de öğretmenleri daha iyi şartlarda yetiştirmek için eğitim fakülteleri açılması konusunu ele almış ve desteklemiştir.

Öymen, öğretmek için önce yeterince bilgi sahibi olmak gerektiğinin altını çizmektedir. Bilginin yüksek verilerinin ise üniversite ve yüksekokullarda kazanılabildiğini söyleyen Öymen, öğretmenlerin her açıdan daha iyi eğitilmeleri için üniversitelerde öğretim görmeleri gerektiğini ifade etmiştir.⁵¹

Öymen, öğretmen ve eğitimci yetiştiren her iki eğitim kurumlarındaki (öğretmen okulları ve eğitim enstitüleri) başarılı öğrencilerin eğitim fakültelerine girmeleri gerektiğinin arkasında durmuştur. Aksi takdirde, bu fakültelerden istenilen ölçülerde verim alınamayabileceğini savunmuştur⁵².

Öymen'e göre, kurulacak olan fakültelerde görev alacak öğretim elemanlarının sayısının yetersiz oluşu ve öğretmen yetiştiren kurumlardan mezun olanların bu fakültelere alınmayışı, fakültelerin gelişmesini önleyici unsurlardır.⁵³

E. Öğretmenler

Hıfzırrahman Raşit Öymen, eğitimin her kademesinde görev almış ve büyük bir özveriyle çalışmıştır. Türk Devrimi'nin getirdiklerinin ulusun her ferdine yayılmasında ve yaşamsallaşmasında önemli görevler üstlenmiş bir insandır. Pedagog olan

---

⁵¹ Hıfzırrahman Raşit Öymen, "Öğretmenliğin Üniversitelileşmesi", **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C.X, No:111-122, (Ankara,1964), s.1-2.

⁵² Öymen, "Eğitim Fakültesi Tasarısı mecliste", **a.g.m.**, s.6-8.

⁵³ Öymen, "Öğretmenliğin Üniversitelileşmesi", **a.g.m.**, s.1-2.

Hıfzırrahman Raşit Öymen, eğitimde kalitenin artması için öğretmenlik mesleği ve öğretmenler hakkında yazılar yazmış ve önerilerde bulunmuştur.

Atatürk'ün öğretmenlere yönelik olan “ Yeni nesli, cumhuriyetin fedakâr muallim ve mürebbileri, siz yetiştireceksiniz!Yeni nesil sizin eseriniz olacaktır”(*) ifadesini, yazdığı bir makalede ele alarak, genç kuşak öğretmenlere yeni uyarılarda bulunmuştur.

Öymen, öğretmenin kılavuzluk vazifesini yapmaya müsait şartlar içinde çalışması gereğine inanır. Hele demokrasinin temiz havasında, tam bir fikir ve vicdan hürriyeti içinde, yurdumuzun henüz okula kavuşamayan daha binlerce köyüne kültürün ışığını götürecek olan öğretmenlerin, bu vasıflara sahip olmalarına eskisinden çok dikkat etme zamanının geldiğini vurgulamıştır.⁵⁴

Öymen, başlıca davalarımızdan birinin “öğretmen” meselesi olduğunu belirtir. Çünkü bir milletin iyi yetişmiş, çağdaş düşünebilen öğretmenleri olmadıktan sonra, milletin istediği kadar, güzel okullar, laboratuvarlar, atölyelere sahip olmasını, kaptansız gemiye benzettir. Öymen, öğretmenin vazifesinin sadece ders vermek, çocuğun zihni eğitimine yardım etmek değil, aynı zamanda derslerin yanında çocuğun karakterine, ahlakına, vicdanına ve ruhuna olumlu tesir yapan bir rehber olması gerektiğini ifade etmiştir.

Öymen, öğretmenlik mesleğinin belli bir otoriteye ve saygınlığa sahip olduğunu ve bunun daima korunması gerektiğine inanır, Atatürk'ün öğretmene olan saygısını örnek vererek, öğretmenin bu saygınlığının farkında olması gerektiğinin altını çizer. Mareşallik rütbesini, dünyanın en değerli meydan muharebesinde kazanan Atatürk'ü, yüksek rütbeyi taşıırken de içinden yetiştiği Harp Okulu'nu ziyaret ettiği zaman öğrenci sıralarında oturmuş olarak gördüğümüzü, yine Atatürk'ün öğretmenlerin önünde konuşurken “Asıl zafer sizin eseriniz olacaktır” diye ses verdiğini dikkate sunmuştur.⁵⁵ Öymen, konuyla ilgili bir hatırasını şöyle anlatır:

(*) Muallimler Birliği Kongresi üyelerine, Maarif Vekili Vasıf Çınar tarafından şehir lokantasında verilen çay Ziyafetinde söylenmiştir.(25 Temmuz 1924)

⁵⁴ Şevket Ural, “İdeal Öğretmen”, **Eğitim Hareketleri Dergisi**, sayı:20-21,(Ankara,1956) s.10

⁵⁵Hıfzırrahman Raşit Öymen, “Öğretmenin Otoritesi”, **Eğitim Hareketleri Dergisi**,C.I,No:8–9, (Ankara, 1955), s.1–3

“Ta ilk hocalığımdan hatırlarım: Osmanlı saraylarında veliahtların mabeyinciliğini yapmış, edebi zevke sahip bir Vali, milli mücadele yıllarının başladığı günlerde maarif müdürleriyle beraber Kastamonu Darülmuallemi'nin (erkek öğretmen okulu) son sınıfında okuttuğum meslek derslerine girmişti. Ertesi günü beni çağıran tecrübeli Maarif Müdürü:

– “Çok güzel ders veriyordunuz, amma Vali Bey'in huzurunda ellerinizi önünüze değil, arkaya bağlamıştınız.” nasihatini vermeyi kendisine vazife saymıştı. Değil maarif müdürleri, meslek hayatımda otorite ölçülerini, el pençe divanında arayan Maarif Vekilleri de gördüm. Hem de Avrupa'da okumuş ve yüksek tahsilini orada tamamlamış olduğu için bu makamlara getirilenler arasında... Daha da hazini, eski öğretmen oldukları halde eski meslek arkadaşlarına karşı “Nazır!” rolünü takınan maarif vekillerimizi de gördüm. Bereket versin ki, bu misaller karşısında kalınınca irfan hayatında geçer otoritenin tebaa ve uşak otoritesi olamayacağını kendilerine duyurmaktan geri durmayan öğretmenleri de gördüm”⁵⁶ demiştir.

Öymen, öğretmeni, talebe karşısında her gün teftiş gören ve imtihan olan insan olarak görür ve eğitim sektöründe, öğretmenliğin esas olduğuna, hangi kademe de bulunursa bulunsun her idarecinin kendini öğretmen olarak kabul etmesi gerektiğini işaret eder.

Öymen, Büyük Alman şairi Goethe'nin öğretmenler hakkında “Okul âleminin kutsal yapısı içinde öğretmenin kaderi, ebedi olarak öğrenci kalmaktır”⁵⁷ sözüne yer verir. Öymen, her devrin yeni bir okul düşüncesi ve yeni bir öğretmen tipi olduğunu, böyle olmasaydı bu güne gelinemeyeceğini belirtir. Kant'ın eğitim üzerindeki düşüncelerinde de belirttiği gibi Öymen, öğrencilerini bugün için değil aynı zamanda yarının gerçekleri için de eğitilmesi gerektiğini, öğretmenin daima bir gelişim içinde olmasına, güncel konulara ve toplumsal olgulara duyarlı olması gerektiğine inanır.

---

⁵⁶ A.g.m. , s.8.

⁵⁷ Hıfzırahman Raşit Öymen,“Öğretmenin Alinyazısı”, **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C.I, No:1, (Ankara, 1955),s.8

Öymen, milli mücadele dönemlerinde, İnkılâp hareketlerinde, yeni harflere geçişte, Türk dilinin özleşmesinde ve hatta tarih öğretimi sürecinde öğretmen ve öğrencinin beraber aynı sıraya oturduğunu belirtir.⁵⁸

Öymen, öğretmenin bütün ömrü ve tasası kendi çocuğundan çok başkalarının çocuklarını yetiştirmekle geçtiğini, analar ve babalar bu yetişmenin hazzını ve neşesini bir kelime ile mürüvvetini görerek mesut olurken, öğretmenin çok defa bundan da mahrum kaldığını belirtir.⁵⁹

F. Öğretmen ve Siyaset

Öymen, öğretmenlikle partizanlığın asla bir arada bulunamayacağına inanmaktadır. Memleketimizin kültür davasının milli olduğuna ve bu ülkede yaşayan her ferdin müşterek malı olduğuna ve konunun tıpkı şerefli Türk ordusu gibi, her türlü siyasi cereyanların dışında ve üstünde değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Öğretmenliği tanrı sanatı olarak nitelendirmektedir. Öğretmenin, etrafına halkalaşan öğrencilere; zengin, fakir, güzel, çirkin, zeki veya daha az zekâlı olmaları bakımından emek verme ayırımı yapmasının mümkün olamayacağına inanır. Çünkü öğretmeni, kendisini ülkesinin milli ve manevi menfaatlerine adanmış yüce bir değer olarak ifade eder.⁶⁰

Öymen, öğretmenliğin kutsiyetini, her şeyden önce hür vatandaşları ve yarının şahsiyetlerini yetiştirecek bir rehberliğin manevi mesuliyetini yüklenmiş olmasından kaynaklanmakta olduğunu düşünür. Bir vatandaş ve bir insan olarak tabii ki öğretmenin de bir dünya görüşü, çevresinin ve memleketinin meselelerine karşı, davranış ölçüsü olacaktır. Ancak öğretmenin ne karşısındaki çocuklardan ne de onların ana ve babalarından, kendi siyasi fikirlerini benimsemelerini istemez. Onların da ancak kendi takdir ve değer ölçüleri ile sahip olacakları bir siyasi düşünceye sahip olmalarını elinden geldiği nispette yardımcı da olmaya çalışır.⁶¹

Öymen, öğretmenin demokratik rejimlerde yetişen nesillerin siyasi eğitimi ile de görevli olduğunu, ancak bu eğitimin hürriyet esaslarından uzaklaşmadan ve

---

⁵⁸ A.g.m.,s.8–11.

⁵⁹ A.g.m.,s.10.

⁶⁰ Hıfzırrahman Raşit Öymen, "Öğretmenler ve Partizanlar", **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C.V,No:62, (Ankara,1960), s.1.

⁶¹ A.g.m.,s.2.

vatandaşlık eğitimi ile çatışmalara sürüklenmeden verilmesi gerektiğini belirtir. Ancak böyle olması halinde müşterek manevi varlığımıza yararlı olabileceğini, yoksa her partinin kendi benlik hesapları için ayrı ayrı tarlalar sürmeğe ve bunun sonucunda da birleştirici unsurların ortadan kaldırmaya sebep olabileceğini ifade eder.⁶²

“Sadece emirlerle ve yukarıdan gelme direktiflerle netice alınamayacak bir saha varsa, o da kültür ve eğitim işleridir”⁶³ diyen Öymen, eğitim kurumlarına giren partizanlık ve bölücülük faaliyetlerinin, eğitimin “tuğla kalıpları”⁶⁴ gibi görülmesine neden olacağını, oysa eğitimin hiçbir zaman kalıplar içine alınmaması gerektiğini söyler. Her koşulda çağdaş ve laik bir eğitimi savunan Öymen, Cumhuriyetin ilk yıllarında bu konular üzerinde önemle durulduğuna inanır. Ancak çok partili hayata geçildikten sonra, partilerin yanlış uygulamaları sonucunda, öğrenciler ve öğretmenler arasında ayrılıklar yaratıldığını⁶⁵, ülke eğitimi zarara uğradığını ve gençliğinin geleceğinin tehlikeye düştüğünü belirterek⁶⁶, eğitim ve siyasetin bir arada bu şekilde bulunamayacağını kesin bir tavırla dile getirir.

G. Öğretmenlerin Yetiştirilmesi

Öymen, öğretmen yetiştirme işinin birinci planda öğretmenliğe itibar etme (saygı gösterme) ve ettirme işi olduğuna inanır. Daha açık bir ifade ile eğitim davalarına toptan önem verme, bu milletin kaderinin kudretli öğretmenler elinde yükseleceğine inanma ve buna göre davranma işi olarak görür. Öymen, öğretmen yetiştiren okulların sayısının sadece artmasının çok fazla anlam ifade etmediğini, önemli olanın, bu okullardan yetişecek öğretmenlerin niteliği olduğunu dikkat çekmektedir.⁶⁷

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Batı'da öğretmen okullarının seviyesinin yüksek öğretim seviyesine çıkarıldığını belirten Öymen, bizde de öğretmen yetiştiren okulların kalitesinin o seviyeye çıkarılması gereğine inanmıştır. Eğitimde bilimselliğin ve

---

⁶² A.g.m.,s.2.

⁶³ Hıfzırrahman Raşit Öymen, “Kongreler ve Öğretmenin Şahsiyeti”, **Eğitim Hareketleri Dergisi**, No:20–21 (Ankara,1956), s.1.

⁶⁴ Hıfzırrahman Raşit Öymen, “Beşinci Kurultay Çalışmaları”, **İlköğretim Dergisi**, C.I,No:16, (Ankara,1939) s.245.

⁶⁵ Hıfzırrahman Raşit Öymen, “Partiler ve Halkevleri”, **Halkevleri Dergisi**, Sayı:4, (Ankara,1967),s.14.

⁶⁶ Hıfzırrahman Raşit Öymen,“Siyaset ve Eğitim”,**Eğitim Hareketleri Dergisi**, C.XXIII, No:286 (Ankara,1980),s.23.

⁶⁷ Hıfzırrahman Raşit Öymen, “Rehberliğin İçten ve Dıştan Görünüşü”, **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C.V,No:52, (Ankara,1959), s.1–2.

çağdaşlığın esas olduğunu, tüm kurumların bunu ilke olarak benimsemesi ve buna harfiyen riayet etmesinin zorunlu olduğunu, aksi takdirde öğretmenlerin şekilci hale geleceğini, bilimsellikten uzaklaşacağını ve bunun da toplumumuzun geleceği için tehlike oluşturduğunu söyler.⁶⁸

Öymen, Milli Eğitim Bakanlığının öğretmen yetiştirmede bazı yanlış uygulamaları olduğunu belirtir. “Liselerin on iki yıldan on bir yıla indirilmesinin “eğitim şuralarının kararlarının tersine, birtakım sübjektif yargılarla olduğunu söyler. Öğretmenleri hazırlamadan okul açılmasını, okul kitaplarının devlet eli ile yönetmek yerine özel sektöre bırakılmasını, eğitim şuralarının öğretmen kurumlarını yükseltme kararlarını ve teklifleri yerine, bu kararların yürütülme emirlerinin geri alınmasını ve durdurulmasını, doğrudan doğruya bakanlık yönetimindeki istikrarsızlıkların eseri olarak görür.⁶⁹

Öymen, öğretmen yetiştirilirken göz önünde bulundurulması gereken özellikleri şöyle özetlemiştir: “En başta öğretmen laik ve çağdaş bir dünya görüşüyle donatılmalıdır. Bilimi her şeyden üstün tutan, idari ve akademik konularda kendine yetebilen bir disiplin anlayışı içerisinde eğitilmelidir. Günün koşullarına uygun, aktif öğretim metotlarını kullanabilme becerileri arttırılmalıdır. Öğretmenler sadece öğretim işini gerçekleştiren kişiler olmamalıdır. Öğretmen adaylarına, görev yapacakları okullarda sosyal faaliyetlere etkin bir şekilde katılmaları ve okul aile birlikleri gibi teşkilatları yönetebilmeleri için de demokrasi bilinci verilmelidir”⁷⁰ der.

H. Öğretmenlerin Ekonomik Durumları

Öymen, Goethe'nin “Öğretmen kendini ebedi öğrenciliğe veren insandır” sözünü hatırlatarak, bu öğrencinin yaşamını idame ettirebilmesi ve kendinden beklenenleri yapabilmesi için ekonomik olarak bağımsız olması gerektiğini belirtir. Öğretmenin devamlı okumaya ve kendi kendini yetiştirmeye ihtiyacı vardır diyen Öymen, okumanın öğretmenlik mesleğinin sonu gelmeyen gıdası olarak görür. Ayrıca yüzlerce çocuğu yetiştirirken öğretmenin de bir yuvası, yetişmesini istediği çocukları, bakacak,

⁶⁸ “Öğretmen Olacaklara Rehberlik”,(Çev, Hıfzırahman Raşit Öymen,) **Eğitim Hareketleri Dergisi**, No:37–38, (Ankara,1958), s.9.

⁶⁹ Gündüz, s.27.

⁷⁰ Hıfzırahman Raşit Öymen,“12 Mart ve Eğitim Reformları”,**Eğitim Hareketleri Dergisi**, C.XXIII, N0:208- 209, (Ankara, 1972), s.1–2.

yardımına koşacak yakınları olduğunu tüm bunları problemsiz bir şekilde yapabilmesi için de ekonomik olarak bağımsız olması gereğinin önemine dikkat çeker.

Öymen, öğretmenlere verilen ücretin yetersizliğini şöyle eleştirmektedir: “İzahı zor bir mukayesede bu arada hususi ile son yıllarda, valiler, kaymakamlar ve nahiye müdürlerinden başlayarak, sivil ve askeri teşkilat mensuplarına hatta doktorluk ve hemşirelik gibi aynı zamanda serbest meslek sahiplerine de bir ilave ücret farkı kabul edilmiş ve uygulanmıştır. O halde, öğretmenlerin kendi kendilerine şöyle bir soru sormaları, hatırlarına gelmez mi? Acaba bizim işimiz gücümüz amme hizmetleriyle ilgili değil midir?!... Oysaki öğretmenin meslek haline gelişi ilköğretim mecburiyetinin kabulü, doğrudan doğruya amme hizmetlerinin en önemlisi olarak tanınmış olmasından ileri gelmiştir”⁷¹ der.

Öymen, gelirleri az olan özel idarelerin 40 liradan az fazla olan bu maaşları da ödeyemediklerini, gelirlerinin yarıdan fazlasını eğitim harcamalarına ve maaşlarına ayırdıkları halde özel idarelerin bu giderleri karşılayamadıklarını, hatta doğudaki bazılarının han, hamam, dükkan gibi gayri menkulleri satmak zorunda kaldıklarını, belki maaşların azlığından çok ödenmesinde sürüp giden bu düzensizlikler nedeniyle öğretmenlerin sızlandıklarını belirtmektedir.⁷²

Öymen, “Yaşama gücünün daraldığı, geçim zorluklarının kapıyı, bacayı sarmaya başladığı yerde maarifin yükseltilmesi değil mevcut kudretinin idamesi bile tehlikeye düşebilir. Öğretmenlerin durumlarını arka plana bırakan memleketler ise böyle bir tehlikeden asla kurtulamazlar”⁷³ der.

Öğretmenlerin ekonomik sıkıntıyla karşı karşıya kalmalarının, beraberinde eğitimde de problemler meydana getireceğini düşünen Öymen, devletin bu soruna çözüm bulamaması durumunda öğretmen sayısının azalacağına, öğretmenlerin kalitesinin düşeceğine ve eğitimde kalitenin istenilen ölçüye ulaşamayacağına dikkat çeker.⁷⁴

---

⁷¹ Hıfzırrahman Raşit Öymen, “Büyük Tezat”, **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Yıl.4, No:40, (Ankara, 1958), s.1–2.

⁷² Yahya Akyüz, **Türkiye de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri**, Ankara Doğan Yayınevi, 1978, s.241.

⁷³ Hıfzırrahman Raşit Öymen, “Zamların Ayarı”, **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C.IVX, No:48, (Ankara, 1953), s.1–3

⁷⁴ Öymen, “Rehberliğin İçten ve Dıştan Görünüşü”, **a.g.m**, s.1–2.

Öğretmen maaşlarının, bir doktor ya da mühendisin ücretleriyle paralel olması gerektiğini savunan Öymen, emekli öğretmenlerin de hayat standartlarının günün koşullarına göre ayarlanmasının uygun olacağını belirtir.

Öymen, öğretmenlerin ücretlerinde iyi bir iyileşme sağlanmadığı takdirde sadece geçim derdiyle uğraşacak olan öğretmenin kendini yenileyip geliştiremeyeceğini, bunun da toplumun manevi dokusuna zarar verebileceğine işaret etmiştir. Öğretmenlerin ekonomik problemler altında ezileceği, bunda onun özgürlük alanını daraltacağını ve bunun sonucunda toplumda son derece üstün olan saygınlığının ve otoritesinin sarsılacağına kanaat getirmektedir. Toplumun aynası, geliştiricisi ve örnek alınacak insanı olan öğretmenin hak ettiği yaşam standartlarına bir an önce kavuşturulmasının toplumun yararına olacağını belirtir.⁷⁵

I. Köy Eğitimi

Kurtuluş Savaşının Önderi, "Halk egemenliğine dayalı, tam bağımsız, çağdaş bir devlet" diyordu. Gerici güçlerin idam fermanlarına, dinci ayaklanmalara karşın yenilikçi ulusçu süreç; köylüsü, bürokrati, eşrafiyla emperyalizme karşı ilk bağımsızlık savaşını kazanmıştır. Ama tam bağımsız, çağdaş bir toplum yaratmanın, düşmanı denize dökmekten çok daha zor olduğu bir gerçek olarak ortaya çıkmıştır. Çünkü o dönemde ülke ortaçağ koşulları içerisindeydi ve iki yüzyıldan beri kendini yenilemeye çalışan Osmanlı Devleti, bilimsel, teknolojik, kültürel gelişmelere ayak uyduramadığı için yıkılmış; geriye saltanat ve hilafet, ipotek altında bir ekonomi, Cumhuriyetle bağdaşmayacak bir hukuk ve eğitim sistemi kalmıştı. Bu kötü şartlar içerisindeki halkımızın birer yurttaş haline getirilmesi zorunluluk olarak ortaya çıkmıştı.

"Bu memleketin asıl sahibi ve toplumumuzun ana ögesi köylüdür. Bu köylüdür ki bu güne kadar eğitimden yoksun bırakılmıştır"(*) diyen Atatürk, izlenmesi gereken politikanın köylünün cehaletten kurtarılması olduğunu, çocuklarımızı toplumsal ve ekonomik yaşamlarında verimli, başarılı kılabilmek için gerekli bilgi ve becerileri, iş içinde, iş vasıtasıyla verme yönteminin eğitim sistemimizin temeli olduğunu eklemiştir.⁷⁶

---

⁷⁵ Hıfzırrahman Raşit Öymen, H.Tokken "Okullarımızın Hayati Meseleleri", **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Yıl:2,No:17, (Ankara,1956), s.25.

(*) TBMM.Birinci dönem üçüncü toplanma yılını açılış konuşması (1 Mart 1922)

⁷⁶ Hıfzırrahman Raşit Öymen, **Köy Enstitülerinin Kuruluşunun Tarihi ve Problemleri**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1980.s.41

İzmir İktisat Kongresi'nde (17 Şubat-4 Mart 1923) nüfusumuzun %80-%90'ı gibi en büyük bölümünü oluşturan köylülerin eğitim olanaklarına kavuşturulması en önemli konu olarak ele alınmıştır. Bu kongrede alınan kararlara göre, köylerde okulun, köy ekonomisine doğrudan bir katkısı olması gerektiği, bunun için de yalnız bilgi verilen bir yer değil, küçük bir tarımsal işletme olarak çalıştırmayı da ön görüyordu. Böylece köy gençleri çağdaş teknikler alanında beceri sahibi olarak yetişecek, aynı zamanda öğretmen ve okul giderlerinin bir bölümü de bu yolla karşılanabilecekti⁷⁷.

Nüfusumuzun 4/5'i köyde yerleşmiş olduğu gereğinden hareketle Öymen, "Şehir sayılan birtakım kasabalara da büyücek köy dersek neredeyse halkımızın %90'ının köyde yaşamakta olduğunu, bunun da milletimizin genel vaziyeti ve kuvveti üzerinde köyün ve köylünün ne denli etkili olduğunu gösterdiğini" belirtmektedir. Öymen'e göre, köylümüzün eğitim düzeyi, yaşam standardı aynı zamanda ülkemizin gelişmişlik seviyesini göstermektedir. Köylerin kültür hayatı yönünden yüzyıllardır ihmal edildiğini ve bir köşeye atıldığını düşünen Öymen, köylerin geçmişten beri bürokrasi ve siyasetçiler tarafından sadece vergi alınabilecek, oy alınabilecek birer yer olarak görüldüğünü, köylüye insani statü kazandırmak için hiçbir şekilde çaba sarf edilmediğini ifade etmektedir.⁷⁸

Öymen, köy eğitiminin gelişmesi için şunları önermektedir: "Köy okulunun köy fertlerini eğitmesi yanında, sosyal anlamda da birçok kazancı olacaktır. Köy dernekleri, köy odaları, sohbetler, köy düşünleri ve türlü şekildeki temsilleri gibi kendi toplum hayatına dayanan törenler ve kuruluşlar dışında, köy halk odaları, sağlık merkezleri, türlü adlarla hareket getirilen teknik ve kültür kursları, köyü sosyal ve kültürel anlamda güçlendirecektir. Kendi hayat şartları içinde karşılaştıkları afetler, sel ve deprem, yangın gibi tabii ve sosyal afetlerle ve hatta çekirge, yaban domuzu gibi zararlı hayvanlarla mücadele gösterdikleri müşterek heyecanlar ve yardımlaşma örneklerinden faydalanılarak, sosyal alanda köyün dışına da yayılan birlikler kurarak, köyün manevi dünyasını geliştirecek her türlü faaliyetlerle köy okul ve öğretmenleri ilgilenmeli ve bu istikamette rehberlik edecek tipte örnek okullar da meydana getirilmelidir. Köy sanatları, halk müziği, koşmalar, halk oyunları, sportif yarışmalar, bu özellikteki kuruluşların faaliyet planında yer almalıdır.

⁷⁷ Başaran, "Köy Enstitüleri:kurtuluş savaşı temeli üstünde tam bağımsız çağdaş bir toplum ", **a.g.m.**, s.5

⁷⁸ Hıfzırrahman Raşit Öymen, "Köy Enstitüleri- Köy Öğretmen Okulları-Köy Kolejleri" **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C.V,No:55-56, (Ankara, 1959), s.1-7.

Fakat her biri devamlı irtibat isteyen bu çeşit faaliyetlere rehberlik edecek sanatkâr ruhlu elemanların yeteri kadar yetiştirilememiş bulunması, öte taraftan okul anlayışının sadece okuma-yazma çarkı içinde dönüp dolaşması gibi sebeplerle, köy okulu bu alanda şehir okulları kadar da, toplum hayatını işleyememiş durumdadır. Oysaki köy okulu, topluluk ölçüleri bakımından şehir okulunun üstünde bir takım özellikleri de içinde taşımaktadır.”⁷⁹

Öymen, öğretmen yetiştiren kurumlarımızda; mevcut köy okulu teşkilatına, köy bilgisine, köylü konuşmalarına, hatta yer yer öz Türkçe ile anlaşma güçlüklerine temas eden konular da olmak üzere hemen hemen hiç ele alınmadığını ve bu yüzden çoğu genç öğretmenlerin, gittikleri yerlerde büyük uyumsuzluklar yaşadıklarını belirtmiştir.⁸⁰

Öymen, köy eğitimi konusunda VIII. Eğitim Kongresinde (1970) yapmış olduğu konuşmada: “Köylerimizde süregelen okul boşluğunun ve öğretim eksikliğinin, bugünkü ölçülerle daha uzun yıllar savaş konusu olacağını düşünerek köy okulları ve halk eğitimi teşkilatının yeni ilaveler ve yeni davranışlarla takviyesini ve köy gençlerinin de ileri seviyede birer vatandaş haline gelebilmelerini sağlayacak yeni kuruluşlara gidilmesinin demokratik devlet anlayışımızın, devrimci Türkiye'nin ve medeni dünya görüşünün gerekleri arasında değerlendiriyoruz”⁸¹ şeklinde ifade etmiştir.

Öymen, köy okullarının mutlaka teşkilatlanması gerektiğine ancak bu esnada dikkat edilmesi gereken üç önemli hususun olduğuna dikkat çekmektedir. Bunlar; köylerin de şehirler gibi eşit seviyeye gelmesini sağlamak, köyleri kendi hizmet alanları doğrultusunda kuvvetlendirmek, köy insanına vatandaş olma bilinci vermektir. Öymen, bu teşkilatların kurulması görevinin, öğretmenlerde olduğunu söyler.⁸²

Öymen, üç sınıflı tek öğretmenli köy okullarının beş sınıflı tek öğretmenli köy okulları haline getirilmesinin nedenlerine Birinci Milli Eğitim Şura'sına (1939) sunmuş olduğu raporda yer vermiştir.

---

⁷⁹ Hıfzırahman Raşit Öymen, “Köy Okulları ve Köy Enstitüleri”, **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C.V,No:63, (Ankara,1960), s.11–12.

⁸⁰ Öymen, “Köy Okulları ve Köy Enstitüleri”, **a.g.m.**, s.11–12.

⁸¹ Hıfzırahman Raşit Öymen, “VIII. Eğitim Kongresi Tebliği”, **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C.V,No:55–56, (Ankara,1959),s.11

⁸² Gündüz, s.41.

Öymen, İsmet İnönü'nün, Beşinci Kurultay'ı açarken Milli Eğitimin milli bir mesele haline gelmiş bulunduğuna şu sözleriyle dikkat çekmiştir. “Kati olarak inanıyoruz ki, köylümüzün tahsilini ve maişetini (geçinme) daha yüksek bir dereceye vardırıdığımız gün, milletimizin her sahada kudreti bugün güç tasavvur olunacak kadar yüksek ve heybetli olacaktır.”⁸³

Öymen, “Köy okulunun şehirden arta kalmış bir okul olarak algılandığını, farklı yaştaki ve seviyedeki çocukların bir dershaneye doldurulup tek öğretmen eliyle onlara sadece okuma yazma ve hesap öğretmek, bir iki şarkı söyletmek orta çağ şehir okullarının manzarasından farklı bir şey olmadığını belirtir. Öymen, “köy okullarımızda bu şehir kopyacılığına son vermek lazımdır”, demekle tek dershaneli, tek öğretmenli veya eğitmenli üç yıllık güdük köy okullarını boşuna dönen, iş görmeden paslanmaya mahkûm çarka benzetmektedir.⁸⁴

İ. Köy Enstitüleri

Öymen, köy enstitülerinin kuruluşu hakkında şu bilgileri vermektedir:“Köy enstitüleri de, aslında ilk öğretmen okulu adı ile 1936–1937 de ilk defa Eskişehir'in Mahmudiye ve Hamidiye köylerinde ve şimdi ki Kızılcıllu Öğretmen Okulu adı ile maarif vekâleti bütçesinin öğretmen okulları faslındaki masraflardan yapılan tasarruflarla Maarif Vekili Saffet Arıkan tarafından kurulmuştur”.⁸⁵

Öymen, Köy Enstitülerinin, bazılarının iddia ettiği gibi Hasan Ali Yücel'e atfedilişinin yanlış olduğunu söyler. Ne bu okulların kuruluşunda ne de bu okulların kuruluşuna öncülük eden eğitmen yetiştirme tecrübeleri ile bir ilişikinin olmadığını vurgulamıştır. “Bu karıştırma, sonradan “Köy Enstitüleri” adını alan bu kurumların sadece genişletilen kadrolarına, bu kurumlardan mezun olacakların hukuki durumlarına ve kendilerine verilecek avadanlıklara dair mali hükümleri tesis eden Köy Enstitüleri Kanununun Hasan Ali Yücel'in vekâleti zamanında çıkarılmış olmasından ileri gelmektedir”⁸⁶ diyerek bu konuya açıklık getirmiştir.

⁸³ Hıfzırrahman Raşit Öymen, **Tek Öğretmenli Ve Beş Sınıflı Köy Okulları**, İstanbul, Maarif Matbaası,1939, s.4–5.

⁸⁴ Hıfzırrahman Raşit Öymen, “Köy okulları” **Okul ve Öğretmen dergisi**, sayı 5, s.5.

⁸⁵ Hıfzırrahman Raşit Öymen, Köy Enstitüleri-Köy Öğretmen Okulları-Köy Kolejleri, **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C.V,No:55–56, (Ankara,1959), s.2.

⁸⁶ **A.g.m.**,s.2

Öymen, askerliğini onbaşı veya çavuş olarak yapan gençlerin Ziraat Bakanlığının işbirliği ile, modern tarım tekniklerini uygulayan Mahmudiye Devlet Üretim Çiftliği'nde yetiştirilerek, köylere gönderildiklerini belirtir. İsmail Hakkı Tonguç yönetiminde başlayan bu projenin başarılı olması üzerine 1937 ve 1939 yıllarında çıkarılan yasalarla köy öğretmeni yetiştirme deneyimi yaygınlaşmıştır.

İsmail Hakkı Tonguç'un amacı: Çok kültürlü bir ulusun kırsal kesimde yaşayan bireylerini geleneksel kültür özelliklerini yitirmeden, insanca bir yaşam düzeyine ulaştırmaktı. Köy Enstitüleri'nin verdiği mezunlar, köye özgü bir yaşam tarzının, "imece" gibi kendi içinden çıkmış yöntemlerini, köylerde yeni bir işlerliğe kavuşturacaklardı. Aydın köy öğretmenleri, köy çocuğunu eğittikleri kadar, yokluk içindeki köylünün kendi yapılarını, okulunu, elektrik santralini, su tesisatını, işliklerini, kanalizasyonunu, yolunu kendi eliyle kurmasına yardımcı olacaklardı. Bu köy önderleri, köyü, kendi koşullarına özgü uğraş alanlarıyla, kendi kültürü, sanatı ve müziğiyle zenginleştirilmiş bir bütünlüğe ulaştırarak, içten canlandırılması için çalışacaklarına inanmaktadır.

En verimli dönemleri olan 1940–1946 arasında Köy Enstitüleri, kırsal Anadolu insanı için açılan ve kapanan en etkin bir uygarlık penceresi olarak hem köy öğretmeni sayısında büyük bir artış kaydettirmiş, hem de Türkiye'de " Köylü Aydın" olarak tanımlanabilecek yeni bir yazar/ozan/öğretmen kuşağının doğmasına, bu kişilerin yazın alanında çeşitli ürünler vermesine olanak sağlamışlardır

Öymen, Köy Enstitüleri'nin, tasarlandığı gibi köyde kalkınma ortamını hızlandıracak birer kültür ve işletme merkezi olma işlevini başarıyla yerine getirdiğine inanmaktadır. Kurulan Enstitüler, devlet kurumlarının köy ve köylü ile olan ilişkisinin artmasına sebep olmuş, köy çocuklarının yüksek öğretim kurumlarında okumalarının önünü açmış, Cumhuriyet Devrimi'nin kazanımlarının köylü tarafından da yaşam bulması mümkün olmuştur.⁸⁷

Öymen, Enstitülerin geleneksel okullara benzememeleri için herkese büyük görevler düştüğünü söylemektedir. Her Enstitü, kendi koşullarına ve gereksinmelerine göre örgütlenecektir. Yetişenlerin duygularını, düşüncelerini, davranışlarını geliştirici çalışmalar, "sürekli eğitim", "kendi kendini yönetme", "eğlenme hakkı", " hafta sonu şenlikleri" vb. gibi etkinliklerde odaklanmaktadır. Özlenen yaşam biçimini yaratma,

---

⁸⁷ Öymen, "Köy Okulları ve Köy Enstitüleri", **a.g.m.**, s.7-12.

etkinliklerini eğitim ortamına dönüştürme, büyük özverileri, sürekli yenilenmeyi gerektirmektedir. Öymen, Tonguç'un Enstitülerin işleyişi sırasında çıkabilecek sorunları gidermek amacıyla koymuş olduğu ilkelere katıldığını ve bu ilkeler doğrultusunda her ferdin hassasiyetini ortaya koymasına gereğine inanır.

Bütün bu olumlu çalışmalara rağmen, Köy Enstitüleri varlığını günümüze değin sürdürememiş, çok partili hayata geçiş ile (1946) birlikte özgünlüğünü yitirmiştir. Öymen, altı yıl içerisinde yapılanlar gözlemlendiğinde, halkın gücünün harekete geçmesi ile nelerin başarılacağı ortaya çıktığını belirtir.

Eldeki somut veriler öğretmen yetiştirmede 110 yılda ulaşılan sayı(6.000'den 20.000'e ulaşarak) bu süreç içerisinde aşılmıştır. 5.000 olan okul sayısı 17.000'e, 380.000 olan öğrenci sayısı 1.5 milyona ulaşmış ve yine bu süreç içerisinde 600 sağlıkçı, 9.000 eğitimci yetiştirilmiştir.⁸⁸

Sadece öğretmen yetiştirme kaygısıyla hareket edilmesinin, Köy Enstitülerinin kapanmasında etkili olduğuna inanan Öymen'e göre, kuruluş amacı köye ve köylüye gelişme olanakları sağlamak olduğu halde, sadece devletin kadro ihtiyacını giderme düşüncesine saplanması başlangıçtaki amaca ters düşülmesine sebep olmuştur. Köy çocukları, kendilerini eğitecek öğretim mekanizmasından yararlanamadıkları gibi, köy okulu tam demokratik gelişmeyi sağlayamamıştır.⁸⁹

Öymen, yanlış yönetim anlayışları sonucunda, köy çocuklarını okutmak ve aynı köye öğretmen olarak göndermek amacıyla kurulan Köy Enstitüleri'nin kuruluş amacının dışına çıktığını belirtir. Mezun olan birçok gencin kendi köylerinden başka köylere gönderildiğini, bir köye birden fazla öğretmen verilerek, öğretmen istihdamında dengesizlikler oluşturulduğunu, bunun da eğitimdeki eşitlik ilkesinin ihlal edilmesine sebep olduğunu belirtir.⁹⁰

Öymen, Köy Enstitüleri'nin bize özgü, ama dünya eğitimine katkı sağlamış eğitim kurumları olduğuna inanmaktaydı. Kapanan bu kurumların ilk kuruluş döneminde düşünüldüğü gibi, lise düzeyini de aşmış çocukları da içine alacak ve çeşitli meslek becerilerini kazandıracak kurumlar haline veya daha yüksek seviyede düzenlenerek

---

⁸⁸ **A.g.m.**, s. 8–13.

⁸⁹ Öymen, " Kuruluşundan Yıkılışına Kadar Köy Enstitüleri", **a.g.m.**, s.6-8.

⁹⁰ Öymen, "Köy Enstitüleri-Köy Öğretmen Okulları-Köy Kolejleri", **a.g.m** s.2–6.

“köy kolejleri” adıyla yeniden kurulmasının faydalı olacağına, beraberinde kırsal kesimdeki eğitim problemlerini gidereceğini belirtmiştir.⁹¹

Uğur Mumcu’ya göre Türk toplumu, geçtiğimiz yüzyılda iki büyük ve başarılı sivil örgütlenme gerçekleştirmiştir. “Biri Kurtuluş Savaşını kazanan Kuvayı- Milliye, ikincisi, toplumsal kurtuluşu gerçekleştirecek olan Köy Enstitüleri  rg tlenmesidir. Bunlardan birincisi ideolojide tam bağımsızlık, ikincisi eğitimde yücelmeyi sağlamıştır” der.⁹²

J. Halkevleri ve Halkodaları

 ymen’e göre Halkevleri, Atatürk tarafından CHP. nin bir yan teşkilatı olarak halkçılık ilkesine dayanarak kurulmuş halk eğitimi ocaklarıydı. “Halktan, halka doğru, halk için” prensibine oturtulmuş, halkın bilimsel, sosyal ve kültürel gelişimini sağlamak için cumhuriyet tarihinde girişilen en etkili “Halk Eğitimi” teşkilatlarındandı.

Halkevlerinin kuruluş amacını Atatürk şöyle açıklamıştır:“Gençlik, gelişen ve yetiştiren bir çalışmanın içinde yaşatılmalıdır. Millet şuurlu, birbirini anlayan, birbirini seven, ideale bağlı bir halk kitlesi halinde teşkilatlandırılmalıdır. En kuvvetli ders vasıtalarına ve yetişkin muallim ordularına malik olmak k fi değildir. Halkı yetiştirmek ve toplumsal sorunlara duyarlı bir kitle haline getirmek için ayrıca bir milli halk mesaisinin tanzimini ihmal etmemeliyiz. Silah kuvvetinden, her türlü cebir ve madde kuvvetlerinden daha müessir olan, fikir kuvvetidir. Milletimizi bu sahada yetiştireceğiz.”⁹³

1932’de kurulan Halkevlerinden biri olan Ankara Halkevi, bugünkü Türk tiyatrosunun ve sanat hayatının ilk ev sahipliğini yapmış, ilk opera orada oynanmış, kitaplık, tiyatro, spor, konferanslar, halk oyunları ve türküleri ve uyarıcı konuşmaların öncülüğü orada başlamıştır. Halkevleri yetişen genç kuşaklarla okul dışı kalmış olanları bir arada bulunduran ve birleştiren bir kültür merkezi görevini yapmıştır.⁹⁴

 ymen, Halkevlerinin kurulmasıyla toplumumuzun, ağdaş anlayışları yakalama fırsatını bulduğunu şöyle ifade eder: “Kurtuluş savaşları zaferinin yarattığı,

⁹¹ A.g.m., s.7.

⁹² Mehmet Başaran,“Köy Enstitüleri:Kurtuluş Savaşı Temeli  st nde Tam Bağımsız ağdaş Bir Toplum.”,**75 Yılda Eğitim**,İstanbul,Tarih Vakfı Yayınları,1999,s.345

⁹³ Gündüz, s.50.

⁹⁴ Hıfzırrahman Raşit  ymen, “Halkevlerinin Kuruluşu ve Kaderi”, **Halkevleri Dergisi**, C.5,No:52,(Ankara, şubat 1971), Başyazı.

Türk Devriminden önce halk, kaba bir kalabalık anlayışını ile daima aşağılanmış ve bir yana atılmıştı. O devirlerin deyimiyle toplum “eşraf” (ileri gelen) ve “avam” (kaba ve cahil halk) diye iki farklı zümreye ayrılmıştı. İşte Halkevleri böylesine aristokratik siyaset felsefesinden arta kalan bu ayrılığı ortadan kaldırmanın da anlamlı bir kuruluşu olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenledir ki halkevlerinin kapıları, başından beri partiye yazılı olan veya olmayan bütün yurttaşlara açık tutulmuş ve halkevinin, bulunduğu şehir, kasaba veya köyün evi olması esas, temel ilkelerinden biri sayılmıştır.”Gene bu nedenledir ki Türk Devrimi ilkelerinin bilinçlenmesinde, kökleştirilmesinde ve yayılmasında birleştirici çabaların merkezleştiği bir kurul olmuştur”.⁹⁵

İlk kurulan Halkevlerinden biri olan Aydın Halkevi'nin açılış töreninde bir konuşma yapan ve 18 yıl sonra Başbakanlık görevini yüklenen Adnan Menderes de bu evlerin kuruluşunu şu cümlelerle değerlendirmiştir: “Milletimizin yükselmesi yolunda her ihtiyacı gören ve sezen büyük Gazi, içtimai hayatımızda, kültür hayatımızda çok derin bir boşluğu dolduracak ve ihtiyaca cevap verecek bir tesis ve teşebbüsün esasını kurmak, temellerini atmak şerefini de kazanmıştır.”⁹⁶ Bu sözleriyle son derece net bir ifade ile halkevlerinin kuruluş mantığının arkasında olduğunu gösteren Aydın Halkevinin ilk başkanı 1950’de ki iktidar değişikliği üzerine Başbakan olunca “Halkevlerini kapatan ve o güzelim binalarının elinden alınmasına hem de 48 saatlik normal müzakere süresini dahi tamamlatmadan öncelik ve ivedilikle Büyük Millet Meclisi’ne getirilen kanunu çıkartan aynı kişidir”⁹⁷ diyen Öymen, Adnan Menderes’i sert bir dille eleştirmiştir.

Öymen, Halkevlerinin kapatılması üzerine şunları söylemiştir:” Eskiden okul kaçakları, hiç olmazsa Halkevleri kütüphanelerine, salonlarına sığınır, hem havası sigara dumanlarıyla zehirlenmemiş sıcak bir salon bularak, kendilerini avuturlar, hem de bu salonları büsbütün boş bırakmamış olurlardı. Şimdi o evler de kapatılmış bulunduğu göre, mevsimlik maçlardan başka nereye gideceklerdir? Ve büyük şehrin nikotizm, alkolizm, seksüalizm, pokerizm gibi keyif veren zehir yuvalarını genç nesil adına kimler besleyecekler ve doyuracaklardır ?”⁹⁸

⁹⁵ Öymen, “Halkevlerinin Kuruluşu ve Kaderi”, **a.g.m.** s.1.

⁹⁶ Hıfzırrahman Raşit Öymen, “Halkevleri nasıl kuruldu”, **Halkoyu Dergisi**, sayı,6 (Ankara, Eylül (1976), s.30–32

⁹⁷ Öymen, “Halkevlerinin Kuruluşu ve Kaderi”, **a.g.m.** s.1–3.

⁹⁸ Hıfzırrahman Raşit Öymen, “Okul Kaçaklığı mı, Okul Boşluğu mu?”, **Eğitim Hareketleri Dergisi**, No:36,(Ankara, 1957), s.1

Halkevleri 1961’de yeniden kurulmuş ve kamu yararına çalışan dernek statüsü kazandırılmıştır. Ancak 12 Eylül 1980’de Halkevleri bir kez daha kapatılmış ve yöneticileri hakkında soruşturma açılmıştır. 1961’den sonra yeniden açılan Halkevlerinin genel başkan yardımcılığı ve Halkevleri dergisinin genel yayın müdürlüğü görevlerini yapmış olan Öymen, Halkevlerinin “ Halk kültürünün gür kaynaklarını harekete geçirmenin ve her meslekteki vatandaşların yaygın eğitime yararlı olmanın bütün olanaklarını kapsayan bir özellik taşımaktadır. Bu anlamda halkevleri, toplumcu ve birleştirici görevini yerine getiren, Kurtuluş Savaşı felsefesinin ulusçu ve devrimci ilkelerini yaşatan ve toplumsallaştıran önemli bir kurum”⁹⁹ olduğunu söylemiştir.

Öymen’e göre Atatürk, medenileşme derken Batı’nın gözü kapalı hayranlığını ve taklitçiliğini yapmamıştır. Fakat evrensel olan ilkeleri de kabul etmiştir. Akılcı ve gerçekçi görüşünü ne kozmopolit bir dünya görüşüne ne de ilk çağların antik zihniyetine dayamamıştır. Doğrudan doğruya milli mücadele ruhunun idealizminden hareket ederek kendi kaynaklarımıza kendi gücümüzün asli cevherine inerek Türk Rönesans’ını meydana getirmiştir. Öymen, Halkevlerini bu Rönesans’ın bir parçası olarak nitelendirmektedir. Halkın ortak ruhunu dile getiren ve halkın malı olan, halkoyunlarından, türkülerinden başlayarak, medeniyetin ortak malı olan orkestraların, operaların ve klasik sanat eserlerini ve bu sahadaki boşlukları doldurarak yüzyılımızın, ileri ve uyanık insanını yetiştirmesini amaçlamıştır.¹⁰⁰

Öymen, Halkevleri açılmadan önce, halk eğitime ilişkin bazı çalışmaların yapılmış olduğunu, özellikle vakıflar yoluyla halka yararlı olmak istendiği fakat büyük bir çoğunluğu kişisel ve dar kapsamlı olduğu için yeterli ilgiyi göremediğini ifade eder. Kurulan bu vakıflar, halka yoksulluğunu ve sahipsizliğini anlatmaktan başka bir mana ifade etmemişlerdir. Yine önceleri Köy İşleri Bakanlığı’na sonradan Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı olarak kurulan ve yürütülen Halk Eğitim Merkezleri de çoğu kere bürokrasinin kalıpları içerisinde kalmış ve halk eğitime katkısı olmamıştır. Oysa Öymen’e göre halkevlerinde, halkın kendisi üretici, yönetici ve yaratıcı konumda olduğu için toplum tarafından benimsenmiştir.¹⁰¹

---

⁹⁹ Hıfzırrahman Raşit Öymen, “Halkevlerinin Barışçı Felsefesi”, **Halkevleri Dergisi**, C.5, No:56, (Ankara, 1970), s.1.

¹⁰⁰ Hıfzırrahman Raşit Öymen, “Gerçek Anlamıyla Atatürkçülük ve Halkevlerinin Bu Yoldaki Görevi”, **Halkevleri Dergisi**, Sayı:3 (Ankara, 1967), s.11.

¹⁰¹ Öymen, “Halkevlerinin Barışçı Felsefesi”, **a.g.m.**, s.1.

Öymen, çağdaş medeniyet düzeyine ulaşmanın yalnız dışardan bilgi alıp halka vermek değil, aynı zamanda halktan alınan, yüzyılların ötesinden sızan, insan ruhunda gizlenen kabiliyetlerinde değerlendirilmesini, toplum içindeki halka ait kültür değerlerinin bilim ve sanat metotlarıyla işlenip halka ve insanlığa mal edilebilmesinin gerekliliği üzerinde durur.

K. Eğitim ve Din

Öymen, dini hayatı sömürenlerin, ana dili de dâhil doğru dürüst okumasını yazmasını bilmeyen bazı yobazların, İslam dininin asla tasvip etmediği bir şekilde öğretmeni, halkın gözü önünde, manevi âlemin dışına fırlatmaya cüret edebildiklerini, öğretmenin halk nezdindeki otoritesine darbe vurdukları ifade etmiştir. Öymen, bu saldırganlara karşı onlara hadlerini bildirmeleri gerekenlerin bu işi, vazifelerinin dışında saydıklarını belirtmektedir.

Köy muhtarlarının, öğretmenin tabii yardımcıları oldukları halde Öymen, köy öğretmenlerinden kendisine gelen mektuplarda; bu şahısların okul masraflarına karşı lakayt kaldıkları, kız öğrencilerin okula devamlarını sağlama vazifesinde öğretmeni çok kere yalnız bıraktıkları, hatta bazı yerlerde karşılıklarına dikildiklerinin yazıldığını belirtmektedir.¹⁰²

L. Eğitimde Yabancı Uzmanlar

Öymen, Birinci Dünya Savaşı içinde Almanya ile sıkı münasebetler üzerine bazı fakültelere getirilen Alman Profesörlere görev verilmişse de, bu çalışmaların Savaşın kaderi ile alakalı olduğu için verimli olmadığını belirtmiştir.¹⁰³

Öymen, Eğitim Fakülteleri'nin, öğretim görevlisi açığını kapatmak isterken, yanlış bir uygulamaya gittiğini belirterek bu durumu sert bir dille eleştirmektedir. Zorunlu kalmadıkça yabancı öğretmenler yerine kendi insan kaynaklarından faydalanılmasının, her açıdan daha doğru olacağını belirtmektedir. Hıfzırrahman Raşit Öymen, İkinci Dünya savaşı sırasında Türkiye'ye gelen Alman bilim adamlarının katkılarını her zaman

---

¹⁰² Hıfzırrahman Raşit Öymen, "Göz Yazıklarımız", **Eğitim Hareketleri Dergisi**, No:64, (Ankara, 1960), s.2

¹⁰³ Öymen, "Üniversitelerimiz", **a.g.m.**, s.2.

takdir etmiş ancak, bu bilim adamlarından yeterince faydalanılmamasını ise eleştirmiştir.¹⁰⁴ Bu konudaki fikirlerini şöyle açıklamaktadır:

“Eğitim Fakülteleriyle ilgili tasarıda altı profesörlük düşünülmektedir ve bunların yabancı elemanlar arasından seçilmesi ileri sürülmektedir. Yeter sayıda yabancı profesör sağlamak bugünkü dünya ihtiyacı karşısında mümkün olamayacağı gibi, bunların maksada yararlı olup olmadığı da ayrı bir konudur. Şimdiye kadar ki tecrübeler bunu göstermiştir. İstanbul ve Ankara Üniversitelerinin pedagoji dersleri için çağırılanlar arasında eser bırakmış ve etrafına tesir etmiş bir isim hatırlamak güçtür. Nitekim bu defaki kuruluş için Londra Üniversitesinden davet edilen sayın mukayeseli eğitim Profesörü. A.C.Lauwerys, Ankara’da ki temaslarında: “Birinci sınıf bir otorite getirmediğiniz takdirde hiç yabancı getirmemeyi” tavsiye ettiği gibi, başta eğitim tarihi olmak üzere bir kısım derslerin behemehal yerli elemanlar tarafından okutulmasını ileri sürmüş, hatta aşırı ecnebi hayranlığı karşısında bizi haklı olarak tenkit de etmiştir. Çünkü eğitim, Atatürk’ün de belirttiği gibi “zemin ile mütenasiptir” ve bu zemin milli varlığımızla doğrudan doğruya ilgilidir. Öz dilde ifade ise temel bir unsurdur. Nihayet metot ve teknikler ve dünya milletlerinin eğitim durumlarını karşılaştırmak gibi konularda, yabancı elemanların zengin tecrübelerinden faydalanmak mümkündür. Bu ihtiyacı, aynı memleketleri tanıyan yerli elemanlarda metotlu çalıştıkları takdirde karşılayabilecek durumdadır.

Öymen, yüzlerce yıldan beri öğretmen yetiştiren ülkemizin, hala yabancı tedbiri ve tavsiyesi aramak zorunda kalışını üzüntü ile karşılamaktadır. “Durum böyle bir zarureti ifade etmiş de olsa bunun vebali şimdiye kadar bu sahanın elemanlarını yetiştirmesini bilmeyen bakanlığımızın ve üniversitelerimizin omuzlarında kalmış demektir” diyerek sorumluları şiddetli bir şekilde eleştirmiştir.¹⁰⁵

---

¹⁰⁴ Öymen, “Üniversiteler ve Köy Kalkınması”, **a.g.m.**, s.6-7.

¹⁰⁵ Gündüz, s.35.

İkinci Bölüm

HIFZIRRAHMAN RAŞİT ÖYMEN'İN ESERLERİ

Öymen, seksen yıllık yaşamı boyunca, gerek yapıtları ve Milli Eğitim Bakanlığı'ndaki çalışmaları, gerekse öğretmenlik ve öğretim üyeliği sırasındaki insancıl kişiliği ve yol göstericiliğiyle, Türk ulusal eğitimine büyük emeği geçmiştir. Öymen, bu süreç içerisinde yirminin üstünde kitap yazmış veya çeviriler yapmış, yüzlerce makale yazmış ve dergiler çıkarmıştır. Öymen, aşağıda adı geçen dergilerin yayınlanmasında öncülük etmiştir:

— Yeni Mektep Dergisi (Trabzon ve Samsun) 1922–1923 yılları arasında 14 sayı çıkarılmıştır.

— İlk Öğretim Dergisi, (Milli Eğitim Bakanlığı adına 1938–1943)

— Yurt içinde ve yurt dışında Eğitim Hareketleri Dergisi, 1955–1980 yılları arasında yayımlanmıştır. Toplam 286 sayı çıkarılmıştır.

— Ayrıca belli başlı dergilerle, (özel ya da bakanlıkça yayınlanan çeşitli dergilerle) İstanbul, Ankara ve Milli Mücadele yıllarında Trabzon'da çıkan günlük gazetelerde yazılar yazmıştır.¹⁰⁶

I. Yayımladığı ve Katkıda Bulunduğu Dergiler

A. Yeni Mektep Dergisi

Hıfzırrahman Raşit Öymen, öğretmenliğe başlamasıyla birlikte yayın hayatına da başlamıştır. Öğretmenlik hayatının ikinci durağı olan Trabzon'da, öğretmen arkadaşlarıyla birlikte Yeni Mektep ismiyle bir dergi yayınlamışlardır. Derginin amacı, hem öğretmenleri hem de öğrencileri eğitim konusunda bilgilendirmektir.

Öymen, Yeni Mektep Dergisi'nin Kurtuluş Savaşı günlerinde, çıkarılan nadir eğitim dergilerden biri olduğunu şöyle anlatır: “ Kurtuluş savaşları yıllarında başkent

---

¹⁰⁶ Süleyman Çetin Özoğlu, “Eğitime Hizmet Ödülünün amacını Açıklayan ve Öymen'i Tanıtan Konuşma”, **Eğitim Hareketleri Dergisi**, C.XXIII, No:274–275, (Ankara,1978), s.9.

Ankara'da ve dūşman tarafından işgal edilen bōlgeler dūřındaki basın ve yayın çabaları çok zayıftı. Ankara'da yeni kurulan hūkūmetin bakanlıkları, genelge yazılarını şapograf ile çoğaltma olanağından başkasına sahip değillerdi. Bu durumda yerli azınlıkların elinde bulunan baskı aletlerinden yararlanarak, Ankara'da Anadolu Terbiye Mecmuası, Trabzon'da Genç Anadolu ve tarafımdan ıkarılan Yeni Mektep adlı dergilerden başka eğitim ile ilgili olanları da yok gibiydi."¹⁰⁷

Derginin ilk sayısı 8 Ekim 1922 yılında çıkarılmıştır. Hıfzırrahman Rařit Őymen derginin kurucusu ve asıl sahibidir. Yeni Mektep dergisi Trabzon'da Yorgi Mihailidi Matbaasında basılmıştır. Derginin kapak resimlerini Kitabı-zade Genç Hamdi Bey izmiřtir. Őymen, Trabzon'da bulunduğu sūre içerisinde, toplam on dōrt sayı çıkan derginin, ilk yedi sayısını ıkartabilmiştir. Derginin Trabzon'da çıkan son sayısı 7 Ocak 1923 tarihlidir.

Derginin son yedi sayısı ise, Őymen'in Samsun Ticaret Mektebi Mūdūrlūęune tayin edilmesiyle birlikte (şubat 1923-Haziran 1923, 8–14 sayıları) burada yayınlanmıştır. Dergi, řems matbaasında basılmıştır. Hıfzırrahman Rařit Őymen Samsun'dan tekrar Trabzon Muallim Mektebi mūdūrlūęune tayin edilince, derginin çıkışı aksamış, ayağından rahatsızlığı nedeniyle tedavi çareleri arayışı içine girince, dergi işleri ile uğraşmamıştır. Tedavi için yurtdışına gitmesi Yeni Mektep Dergisi'nin yayınının kesin olarak bitmesine neden olmuştur.

Hıfzırrahman Rařit Őymen, Yeni Mektep Dergisi'nin ilk sayısına yazmış olduğu Őnsōzūnde bu derginin çıkarılmasındaki amaçtan řōyle bahseder:

“ ocuklarını iyi yetiştiren bir millet, dūnyada mesut yaşamak, istikbali emniyetle karşılamak hakkını kazanmış olur. Bir ana, yavrusunun gōzlerine bakarken hayatını nasıl ta derinden hissediyorsa, bir millet de, çocuklarının ve gençlerinin hayatına bağlanmadıkça, nasıl mevcudiyetinden layıkıyla haberdar olabilir? ocuk dūnyaya geldiği vakit adeta ham eřya halindedir; onun kıymetli ve faydalı eřya halini alması için ihtimamla bakılması ve yetiştirilmesi lazımdır. Binaenaleyh, bir milletin mevad-di iptidaiyesi (hammaddesi) ve esasiyesi (esasla ilgili) hūkmūnde olan ocukların

---

¹⁰⁷ Hıfzırrahman Rařit Őymen, “Mustafa Kemal'in Eęitimle İliřkileri”, **Atatūrk Konferansları** (1973–1974),Tūrk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1977, s.147.

ihtiyaçlarını talimine ve yetiştirilmelerini temine çalışmak, o milletin istikbaline matuf (yöneltilmiş) en büyük vazifedir.”¹⁰⁸

Dergide yazı yazarlar, genellikle Öymen’in gerek Trabzon, gerekse Samsun’da tanıdığı ve birlikte çalıştığı öğretmen arkadaşlarından oluşmakta idi. Öymen’in yazdığı yazılar, “ Talebe Mektepleri”, “Tedrisat Ve Terbiye”, “Cephe Mektepleri Ve Terbiye Sınıfı”, “Ruhiyatta Tecrübe” gibi başlıklar altında toplanmıştır.

Öymen, çevredeki öğretmenler kadar yöneticilerin de dikkatini çeken derginin İstiklal Savaşı sırasında Ankara ile bağlantı sağlayamayan İstanbul’daki öğretmenlerin de ilgi gösterdiğini belirtir.¹⁰⁹

B. Eğitim Hareketleri Dergisi

1950 yılında milletvekilliği sona erip emekliliğe ayrılan Hıfzırrahman Raşit Öymen, eğitimle ilgili çalışmalarına devam etmiştir. Yaşamını eğitime adayan Öymen yılların getirmiş olduğu alışkanlıkla bazı gazete ve dergilere yazılar yazarak zamanı doldurmaya çalışmıştır ancak bu kendisine yetmediği için, 1954 yılının sonlarına doğru bir dergi çıkarmayı düşünmüştür. Bu konuyla ilgili arkadaşlarının da fikirlerine başvuran Öymen, dış ölkelerden getirtmiş olduğu örnek dergiler ve fikirlerine danıştığı bilim adamlarını da dikkate alarak bazı tasarılar oluşturmuştur.

Hatta bu çalışmalara eşi Nezaket Hanım; emekli bütçesine yeni bir külfet getirmesi ve evinin belli bir bölümünü derginin hazırlanması için kullanılacak olmasından dolayı pek de sıcak bakmamıştır ama kısa bir süre sonra hem bütçenin bir bölümünün bu işe ayrılmasını hem de evin düzeninin dergiye göre ayarlanmasını benimsemiştir.¹¹⁰

Yurt İçinde ve Dışında Eğitim Hareketleri adını alan dergi 1 Ocak 1955 yılında yayın hayatına başlamış ve yirmi beş yıl boyunca aralıksız bir şekilde sürmüştür. Eğitim Hareketlerinde toplam 3153 yazı yayınlanmış olup bunlardan 223’ü Öymen’e aittir. 286 sayı çıkarılan dergi 23 ciltte toplanmış ve yaklaşık olarak 350.000 adet basılmıştır.

¹⁰⁸ Hıfzırrahman Raşit Öymen,“Dört Yazı”,**Eğitim Hareketleri Dergisi**, C.XXIII, No:286 (Ankara,1980) , s.11

¹⁰⁹ ubuku,**a.g.m.**,s.4

¹¹⁰ Altan Öymen“Babamla Annemin Son ocuğu”,**Eğitim hareketleri dergisi** Cilt: XXIII Sayı:286 s.21

Öymen, Eğitim Hareketleri Dergisi'nin, 25 yıl boyunca yayınlanmasını sağlamış, bu süreç içerisinde yaşamış olduğu ekonomik ve sosyal problemlere rağmen yayınına devam ettirmiştir. Öymen, dergide Eğitim Politikası, Öğretmenler, Köy Enstitüleri, Eğitim Teşkilatı, İslam Tarihi, Rehberlik, Eğitim Tarihi, Üniversiteler ve dönemin güncel konuları üzerine yazılar yazmıştır.

Öymen'in Eğitim Hareketleri dergisinde çıkan makale konuları ve sayıları aşağıda ki tabloda olduğu gibidir.¹¹¹

<u>KONU BAŞLIKLARI</u>	<u>SAYISI</u>
Eğitim Politikaları	45
Öğretmenler	14
Köy Enstitüleri	14
Eğitim Teşkilatı	13
İslam Tarihi	13
Eğitim Hareketleri Dergisi Hakkında	12
Rehberlik	11
Eğitim Tarihi	10
Üniversiteler	8
Diğer konular	66

Öymen, Eğitim Tarihimize öncülük eden Eğitim Hareketleri dergisinin çıkış maksadını derginin 1 Ocak 1955 tarihli ilk sayısında şu sözlerle değerlendirmektedir:

“ Adımızın da hatırlatacağı gibi Eğitim Hareketleri, eğitim alanındaki faaliyetleri takip ederek tanıtmak ve yeni gelişmelerin ruhunu ve manasını belirtmek” amacıyla çıktığını belirtmektedir.¹¹²

---

¹¹¹ Gündüz, s.82

Eğitim işinin, toplumuzda en 3nemli problemlerinden biri olduğunu s3yleyen 3ymen, 3niversiteden en 3cra k3y okuluna varıncaya kadar bu yolda bilimin sesini duyurulmasına, gençliğimiz ve halkımızın yetişmesine çalışan kişi ve kurumlarımızın faaliyetlerine “Eğitim Hareketleri” dergisinin sayfalarında memnunluk duyarak yayınlayacağını belirtmektedir. 3ymen ayrıca, Ailenin ve okulun birbirine yaklaşmasını desteklemekte, 3đretmenin meslek davalarını ve hayat problemlerini halkımıza duyurmayı derginin başlıca g3revi olduğu belirtmektedir.”¹¹³

C. Halkevleri Dergisi

Halkevleri Genel Merkezi tarafından ayda bir yayınlanan dergide Hıfzırrahman, Genel Başkan Yardımcılığı ve Sorumlu Yazı İşleri M3d3rl3đ3 g3revinde bulunmuştur.

İlk sayısı 29 Ekim 1966 ‘da çıkan derginin amacını ve 3nemini 3ymen şu şekilde anlatır:”Halkevlerimizi yeni milli m3esseselerimiz arasında ve milli kurtuluş savaşlarımızın ideali işınında değerlendirmemiz gerekmektedir. 3nk3 Halkevleri milli b3t3nl3k idealinin eğitim ocakları olarak kurulmuştur ve halkın malı olan m3şterek dili inançları ve k3lt3r3 ile millet anlamına yeni bir k3lt3r ilave edilmiştir. Unutmayalım ki halkın dilek ve dilinin bir yana bırakılması halk egemenliğinin de y3z3st3 kalması demektir”.¹¹⁴

Halkevleri Genel Y3netim Kurulu adına yazılan 3ns3zde dergiden beklentiler şu şekilde dile getirilir: ”Bu dergi ile andımızı tekrarlamak, 3lk3m3z3 yayıp benimsetmek, Halkevlerini tanıtılmak”, ” hiçbir siyasi teşekk3l3n peşine takılmaksızın, tek başına T3rkl3đ3n kalkınması”, ”isabetsiz ve kasıtlı yorumlarla yanlış anlatılmak istenen Atat3rk ilkelerini ve devrimlerini gerçek y3nleriyle genç kuşaklara anlatılması”, ”halk bağrından gelen g3zel seslerin, ince buluşlara bu dergide yer verilmesi “ gibi hedeflere ulaşmak amaçlanmıştır.”¹¹⁵

Halkevlerini gerçek 3zg3rl3đ3n teminatı olarak g3ren 3ymen Halkevlerine yapılan yardımlara engel olanları kınamayı da vatandaşlık vazifesi olarak g3r3r.

---

¹¹² Hıfzırrahman Raşit 3ymen,“Dergimiz ve Maksudımız”,**Eğitim Hareketleri Dergisi**, C.I, No:1 (Ankara,1955) , s.1

¹¹³ **A.g.m.**, s.2.

¹¹⁴ Hıfzırrahman Raşit 3ymen, “Halk Evlerinin Eğitim Felsefesi”, **Halkevleri Dergisi**, C. I, No:1,(Ankara,1966) s.11.

¹¹⁵ **A.g.e.**, 3ns3z

D. İlköğretim Dergisi

Öymen, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 18 Şubat 1939 yılında ilk sayısı çıkarılan İlköğretim Dergisi'nin Yazı İşleri Müdürlüğü'nü yapmıştır. Derginin amacı: MEB' lığının yapmış olduğu çalışmaları, hem öğretmenlere hem de öğrencilere duyurmaktır. Hıfzırrahman ve dönemin eğitimcilerinin yazılarının yer aldığı dergi, dönemin eğitime büyük ölçüde katkı sağlamıştır.¹¹⁶

Öymen dergideki yazılarında eğitimin daha ileriye gitmesini sağlayacak öneriler ve çözümler getirmiş, hem öğretmenleri hem de öğrencileri eğitim konusunda bilgilendirmiştir. Yazılarında özellikle Köy Enstitüleri üzerinde durmuştur.

Öymen, dergide hayat bilgisi öğretimiyle ilgili olarak; "Milli Ekonomi ve Yerli Malları Haftası", "Çocuk Haftası ve Sosyal Yardım", Coğrafya öğretimiyle ilgili olarak; "Cumhuriyet ve Demir Yollarımız", "Cumhuriyet Devrinde Demir Yolu yapımı", "Haritada Faaliyet", "Haritaların Kıymetlendirilmesi", "Coğrafya Öğretimi", Eğitim ile ilgili olarak;" İş Terbiyesi", "Ahlak ve Karakter Terbiyesi", Yabancı Memleketlerle ilgili olarak; "Bugünkü Almanya'nın terbiye teşkilatı". Yurt Bilgisi Öğretimiyle ilgili olarak; "Cumhuriyet Vatandaşlığı" ve Genel Konular olarak da; "Resim ve Levhalardan istifade" ve "Yozgat Okulunun Resim Sergisi "konularında yazılar yazmıştır.

E. Okul Ve Öğretmen

M.Faruk Gürtunca tarafından aylık olarak çıkartılan Okul ve Öğretmen, 1936 yılında yayın hayatına girmiştir. Öymen, dergiye yazdığı bir yazıda, fiziksel cezaya taraftarlık eden eğitimcilerimizi, pedagoji kitaplarını bir defacık olsun okumadıkları için eleştirmekte mutlak hâkimiyetin, sert ve şiddetli disiplinin, aynı zamanda didaktik bir vasita olarak kullanılan dayanın 17 inci asır içinde yeni öğretim metotları bulununca eğitim sahasından hariç bırakıldığından bahsetmektedir.¹¹⁷

Selim Sırrı Tarcan, Hıfzırrahman Raşit Öymen, Fuat Koray, Bedriye Berkem, Reşat Ekrem Koçu, İbrahim Alaaddin Gövsa, Mükerrerem Kamil Su, Fuat Baymur, Mustafa Şekip Tunç ve Münir Raşit Öymen gibi isimlerin yazılarının yer aldığı dergi, içeriği ve baskı tekniği açısından dönemin en iyi mesleki yayınların arasında görülmektedir. Derginin

¹¹⁶ İlköğretim Dergisi, 3 Haziran 1939 s.16

¹¹⁷ Hıfzırrahman Raşit Öymen, "Cismani Cezalar ve Yeni Pedagojinin Suçu" , **Okul Ve Öğretmen Dergisi**, Sayı.17-18, s.523

bir yan yayını olarak çocuklar için de haftalık “*gelincik*” adlı bir dergi daha yayımlamıştır.¹¹⁸

II. Eğitimdeki Gelişmeleri Konu Alan kitaplar.

A. Mektepçiliğin Kabesi (1926)

Mektepçiliğin Kâbe’si¹¹⁹, Hıfzırrahman Raşit Öymen’in Cumhuriyet döneminde yayınlanan ilk eseri olması bakımından büyük önem taşımaktadır. Öymen bu kitabını 1926 yılında Viyana’dan döndükten sonra kaleme almıştır.

Öymen yeni kurulacak olan cumhuriyetin sorunlarının olduğunu biliyor ve bu sorunların bir an önce çözüme kavuşturulmasını istiyordu. Öymen’in yeni uygulanacak eğitim programları hakkında önemli düşünceleri vardı. Devrim sonrasında eğitimdeki yeni yapılanma sürecinde yeterli kaynağın olmadığını biliyor ve bu eksikliğin mutlaka giderilmesi gerektiğini söylüyordu. Öymen bu düşüncelerini önsözde şöyle dile getirmektedir. “Okul gibi yeni kuşaklar üzerinde işleyen kuruluşların en önemli görevi toplumun menfaatine uyan devrimlere hizmet etmektir. Bu amaçla eldeki elemanları, okul yapıtları, ders araç ve gereçleri, yeni programlara göre kılavuzlar. Milli Eğitim bütçelerimiz hayati birer sorun sayılmadıkça kökten bir şey yapılmasına imkân ve ihtimal yoktur”¹²⁰. İşte bu düşüncelerle gittiği Viyana’da, hastalığına rağmen buradaki okulları gezmiş ve yeni fikirlerle ülkeye dönmüştür.

Öymen, İ.Agâh Çubukçuyla yaptığı bir söyleşide ise kitabı yazmasındaki amacını şöyle anlatır. “İstiklal savaşı sıralarında Atatürk’ün kafasında eğitimin millileşmesi ve çağdaşlaşması düşüncesi vardı. Konuşmalarından böyle anlaşılıyordu. Osmanlı imparatorluğu gibi dünyaya yüzyıllarca hükmetmiş büyük bir imparatorluğun çöküşünü maarifteki bozukluğa bağlıyordu. Bunu Sakarya savaşından önce açıklamıştır. Ben Viyana’daki incelemelerimde tutuculuğun direnişinin nasıl kırıldığını

¹¹⁸ Necdet Sakaoğlu, **Osmanlı’dan Günümüze Eğitim Tarihi**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2003,s.336.

¹¹⁹ Hıfzırrahman Raşit Öymen, **Mektepçiliğin Kâbe’sinde**, İstanbul, Ahmedi Matbaası,1928, s.256.

¹²⁰ Öymen, “Dört Yazı”, **a.g.m.**, s.12.

araştırdım. Dönüşümde bu ileri görüşlerin savaşıcılığını benimseyerek ve zengin örnekler vererek Mektepçiliğin Kabe'sinde adlı eserimde düşüncelerimi açıkladım.”¹²¹

Öymen, gezdiği okullarda, eğitim programları, okutulan dersler, okulların mali kaynakları, öğretmenin rolü, öğretmen öğrenci ilişkileri gibi konular üzerinde incelemeler yapmıştır. Aynı zamanda Avusturya'daki eğitimle ilgili tutuculuğun ortadan kalktığını görmüş ve bundan da oldukça etkilenmiştir. Yurda dönüşünde bütün bu incelemelerini ve burada elde ettiği bilgileri, diğer meslektaşlarıyla paylaşmak istemiştir.

Osmanlıca yayınlanan eser; “Yeni Programlar Ve Toplu Tedris”, “Geriler Programı Ve Geriler Mektebi”, “İlk Tahsil Mevzuları”, “Muallim Mektepleri Ve Programları Enstitüsü” olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır. Hıfzırrahman Raşit Öymen'in, Avusturya, Rusya ve Almanya'daki eğitim programlarını karşılaştırarak incelediği bölüm, eserde genişçe bir yer tutmaktadır. Hıfzırrahman Raşit Öymen, okulları gezdiği sırada başından geçen ilginç olayları da anlatarak kitabı monotonluktan kurtarmıştır. Ayrıca bazı bölümler resim, tablo ve şemalarla açıklanmıştır.

Mektepçiliğin Kâbe'sinde Viyana Eğitimi konusunda Türkiye'de ve dünyada yazılan iki kitaptan biridir. Bu nedenle eser, Viyana Pedagoji Enstitüsü kitaplığında da yer almıştır. Türkiye'de dönemin Milli Eğitim Bakanlığınca takdirname ile de ödüllendirilmiştir¹²².

B. Mektep İnzibatında Reform (1929)

Mektep İnzibatında Reform¹²³, Hıfzırrahman Raşit Öymen'in yeni Türk harfleriyle basılmış ve “Yeni Terbiye Cereyanları” adı altında yazmış olduğu ilk eserdir. Eser Türkçe de, bu konu üzerine yazılmış ilk kitap olmakla beraber o kadar ileri ve aydın bir görüşü ifade ediyor ki güncelliğinden bugün dahi hiçbir şey kaybetmemiştir.

Öymen, Avrupa'da cereyan eden yeni terbiye metotları hakkında elimizde yeterli bilgiyi alabileceğimiz kaynağın olmamasından yakınmaktadır. Bizim zaman zaman tartıştığımız Genel iş prensipleri, toplu tedris, iş mektebi, kendi kendine idare ve muhtelif tedrisat gibi konuların, Batı'daki eğitimciler tarafından ele alındığını ve Türk

---

¹²¹ Çubukçu, **a.g.m.** ,s.6.

¹²² Çubukçu,**a.g.m.**,s.6.

¹²³ Hıfzırrahman Raşit Öymen, **Mektep İnzibatında Reform**, İstanbul, Ağah-Sabri Kütüphanesi,1929.

Eğitim Sistemi'nde de işlenmesi gerektiğini şoyle dile getirir: " Her biri başlı başına birer mesele olan bu hareketleri, tevdi edecek neşriyatımızla meslektaşlarımızla tanıtmaya çabalayacağız. Avrupa terbiye âleminde bunların her biri hakkında yüzlerce eser ve makale yazılır ve münakaşalarına hararetle devam olunurken, bizim bilhassa reform davasında olduğumuz bir sırada bu meselelere ve neşriyata yabancı kalmamız, acı olsa gerektir¹²⁴.

Eserin ilk bölümünü oluşturan "Mektep İnzibatında Reform" da demokrasi ve Cumhuriyet'in ana prensibinin, yeni kurulan devletin otoritesinin eğitim hayatına etki etmesi üzerinde durur. Devletin eğitimi, doğrudan doğruya eline alması, yeni devletin inkılâp siyaseti ile gençliğin terbiyedeki siyaseti arasında ahenk oluşturacağını ifade eder. Bu sayede eğitimin inkılâptan kuvvet aldığı kadar inkılâbı beslemiş ve yeni nesle her türlü tehlikeye karşı bölünmez bir mukavemet kazandırıldığından bahseder

Öymen, ahlaki terbiyenin önemine değinen Sezar'ın: " Hakikatle ahlak ve irade terbiyesi olmadan zihni ve fikri keskinleştirmekle sadece bir şeytan yetiştirilmiş olur" sözlerine dikkat çeker. Öymen, demokrasi ve cumhuriyet ahlakının sadece vaaz etmekle öğretilmeyeceğini, bizzat o havanın teneffüs edilmesi ve bizzat yaşamakla öğrenilebileceğini, memleketimizde eğitimcilerimizin bu anlamda önerebilecekleri bir programlarının olmadığını, hâlbuki program ve talimnamelerin o memleketin eğitim düzeyini belirlediğini sözlerine eklemektedir. Bizde yeni bir talimname ve program söz konusu olunca derhal bir başka memlekette kopya etmek yoluna gidildiğini, fakat tembellik hastalığımızın olması sebebiyle aldığımız bu programlara bile uymadığımızı ifade etmektedir.¹²⁵

Öymen, dönemin okullarında bariz olarak iki manzara görüldüğüne dikkat çeker: "ya çıt çıkmayan mekteplerimiz vardır; ki burada eski disiplin araçları egemendir. Veyahut curcunaya dönen okullarımız vardır; burada da eski disiplin araçları yoktur, ancak yenisi de yoktur. Bu anarşiyi, bu başboşluğu yapanlara meydan bomboş bırakılmış ve öğretilenlerin iki cami arasındaki beynamaz gibi kalmalarına sebep olmuşlardır. Hareketleri okul idaresince kısıtlanmış öğrencinin ferdiyeti ve ihtiyaçları gözetilmemiştir. Öğrencinin derste hiç hareket etmemesi, fikri hareket dâhil, sadece dinlemesin ve soru sorulunca söylemesi istenmiştir. Bu şekilde dayakla disipline

---

¹²⁴ A.g.e.,s.3.

¹²⁵ A.g.e.,ss.8-9.

edilmeye çalışılan neslin kuvvet karşısında büküleceği ve uşaklık edebileceği “¹²⁶ üzerinde durmuştur.

Öymen, dalkavukluğun ve riyakârlığın hoş görüldüğü, hatta bir meziyet sayıldığı devrin terbiyesinde yetişen neslin bir yaprak misali esen rüzgâra göre savrulduğunu sorumluluk duygularının gelişmediği için fırsatını buldukları an, her türlü görevi suiistimal edebilecekleri üzerinde durur.

Öymen, itaatın, kendine karşı sert olmanın ve kendi arzularını istediği zaman dizginleyebilen kişiyi yaratabilmenin en iyi yolunun, çok iyi bir eğitim ile olabileceğine dikkat çekmiştir. Günümüzden yetmiş beş yıl önce adeta bugünleri anlatan Öymen, “iktisadi zaruretlerin bacayı sardığı ve acı acı camlara vurduğu bir sırada, maddi ihtirasların olanca hızıyla yol aldığı bir anda en mükemmel eğitim sisteminden bile olgun bir sonuç almanıza imkân yoktur” diyerek bu konudaki haklılığını tartışmasız olarak ortaya koymaktadır.¹²⁷

Eser, “Mektep İnzibatında Reform”, “Eski Ve Yeni Terbiyenin Ruhı”, “Demokrasi İnkılâbımız Ve Kendi Kendine İdare”, “Mektep İnzibatında Amerika Usulleri Ve Tecrübeleri”, “İsviçre Ve Almanya’da Kendi Kendine İdare” ve “Alman Okullarında Tecrübe” olmak üzere altı bölümde incelenmiştir.

Öymen, Türk inkılâbının en büyük ümidi ve dayanağının gençlik olduğunu ancak gençliğin bu vazifeye hazır olmadığını yakınlıkla dile getirir. Ünlü eğitimcilerden Forster, Amerika’da eğitimde dayacağı kullanan ve reddeden iki ayrı okulu karşılaştırmaktadır. Karşılaştırma sonucunda dayacağı ilke olarak kabul etmeyen okulun her açıdan daha başarılı olduğu sonucuna varmıştır. Öymen, Amerika ve Almanya’daki okullarda uygulanan bu eğitim sistemini önermektedir¹²⁸.

Öymen, ilkokul kitaplarının yeni programların ruhuna tamamen zıt olduğuna ve geliştirilmediğine dikkat çekmiştir.

---

¹²⁶ A.g.e.,s.12

¹²⁷ A.g.e.,s.40

¹²⁸ A.g.e.,s.15

³⁰ Hıfzırrahman Raşit Öymen, **Türkiye Cumhuriyeti’nin Eğitim Devrimi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1983

Öymen, baskıya dayanan eğitim anlayışının yerine demokratik toplum ve cumhuriyetin temeli olan “kendi kendini yönetim” biçimini önermektedir. Bu yöntemle yetişmiş, eğitim almış öğrencinin toplumsal süreç içerisinde daha fazla başarılı olacağı ve çağdaş Türk devriminin yaratmak istediği insan tipinin ancak bu şekilde oluşturulabileceğini belirtir.

C. Türkiye Cumhuriyeti'nin Eğitim Devrimi (1983)

Öymen, Türkiye Cumhuriyeti'nin Eğitim Devrimi¹²⁹ kitabında 1923 – 1938 tarihleri arasında Cumhuriyet Döneminin eğitim devrimini incelemiştir. Temellerini 1920'de Ankara'da TBMM'nin kurulmasına dayandırarak, Sakarya Savaşı'ndan hemen önce 16 Temmuz 1921'de toplanan ilk Maarif Kongresine başkanlık eden Mustafa Kemal Atatürk'ün yaptığı açılış konuşmasında Türk eğitiminin milli yapısı üzerinde önemle durduğunu belirtmiştir. Yazısında Cumhuriyet dönemi eğitiminin temel karakteri olarak, eğitimin millileşmesi, demokratlaşması ve laikleştirilmesi prensiplerini, bütün eğitim örgütlerinin bu yapıya dönüştürülmesi çabalarını anlatır.

Cumhuriyet Devrimin sonuçları olarak; konuların toplulaştırılması, iş prensibine göre aktif metotlarla ve pratik biçimlerde işlenmesi, ihtisaslaşma yolu ile mesleki ve teknik öğretimin nicelik ve nitelik yönünden çağdaş bir düzeye ulaştırılması, meslekte öğretmenliğin esas olması ve ona daha geniş itibar sağlanması, çevre bilgisi ve koşullarına uygulamada yer verilmesi, genel öğretim birliğinin doğal bir sonucu sayılabilecek öğretmen ve öğrenci topluluklarının cinsiyet farklarının kaldırılarak karma eğitime geçilmesi süratıyla erkek ve kadın bütün öğrenci ve öğretmenlere geçen devirlerin zihniyetinden, görüşünden tamamen farklı olarak eşit fırsatlar ve haklar tanınması, eğitim amaçlarında saltanat devirlerinden kalma görüşlerde yer aldığı gibi ona sadık bir tebaa yetiştirmek yerine padişahların ve sülalelerinin varlığına değil artık milletin kendi kişiliğinde mutlu olmayı özleyen vatandaşların yetiştirilmesi ve bunun için de özgürlüğün ruhuna ve kendi kendini idare prensiplerine dayalı bir disiplin anlayışına yer verilmesi gereği ifade edilmiştir.¹³⁰

Ayrıca Öymen, Türk Milli Eğitiminin Cumhuriyet Dönemi'ndeki devriminin esasının, eğitimin laikleştirilmesi olduğunu yazar. Arapça öğretimin okullardan

---

¹³⁰ A.g.e.,s.2013

kaldırıldığı, öğretim teşkilatında da mecburi ve umumi şekilde yer alan din derslerinin, vicdan özgürlüğüne ve tolerans esasına dayalı olarak, çocuğun veya velisinin tercihlerine bırakıldığını belirtir.

III. Eğitim Kurumları Konulu Kitaplar.

A. Yeni Mektebe Doğru (1931)

Öymen'in çeşitli kitapçık, gazete ve dergilerde yayınlanan makaleleri ile katılmış olduğu konferanslarındaki konuşmalarının bir araya getirilerek derlenmesi sonucunda oluşan "Yeni Mektebe Doğru"¹³¹, eğitim ve akademi camiasında ilgi görmüş, genç öğretmenler için daima başvuracakları bir rehber olmuştur. Eser, 1931 yılında İstanbul'da ki Kanaat Kütüphanesi'nde basılmıştır.

Eser yedi bölümden oluşmuştur. Bölümler son derece çağdaş fikirlerle donatılmış ve akıcı bir üslup kullanılmıştır. "Alfabetik Okul", "Toplu Öğretim", "Öğretimde İş Ve Doğrudan Doğruya Etkinlik İlkesi", "Yeni Okulda Toplumsal Etkinlik Şekilleri", "Yeni Okulda Kitap Eğitimi", "Yeni Okulda Resim Öğretiminin Yeri" gibi konular yer almaktadır.

Öymen, iş mektebinin teklif edeceği şeyin, çocuğun alakasını ve ihtiyacını karşılamak olduğunu, çocuk ilk mektebe başladığı dönemlerde eve, sokağa, kırlara ait gördüklerini ve duyduklarını söylemek, hikâyeye etmek, oynamak ellerini çalıştırmak istediğini ve bu onun bu yaşlardaki gelişimi için son derece önemli olduğunu belirtir. Oysa okula başlayan öğrencinin alfabe dersi ve kitabıyla karşılaşmakta, bunun da gelişimini önlediğini belirtir. Yapılan çalışmaların iyi okumanın ilk şartının iyi konuşmakla olacağı sonucunu ortaya koyduğunu, bu nedenle çocuğun iyi konuşmasını sağlayacak hikâyeler anlatmak, temiz sesleri dinletmek gelişimini sağladığını belirtir. Öymen, hemen yazmayı öğretmektense çocuğun elini ve parmaklarını çizgiler ve renklerle yazmaya hazırlamanın en ideal yol olacağını önerir.¹³²

Öymen, eserin önsöz kısmında kitabı neden yazdığını şu şekilde ifade etmektedir: " Bu kitapçığın içindeki satırlar, çatısını kurmak istediğimiz, yeni mektep heyecanı ile yazılmıştır ve ilmi bir inceleme tecrübesi olmaktan ziyade yeni ufuklara

¹³¹ Hıfzırrahman Raşit Öymen, Yeni **Mektebe Doğru**, İstanbul, Kanaat Kütüphanesi, 1931.

¹³² **A.g.e.**, s.8

işaret eden bir iman ve kanaat mecmuasıdır. Onun içindir ki asıl maksadı da “yeni mektep” havasını teneffüs eden genç fikirli meslektaşlarıma, çetin mücadelelerinde karşılaştıkları her türlü probleme karşı ümit ve cesaret yoldaşlığı yapmaktır.”¹³³

B. Tek Öğretmenli ve Beş Sınıflı Köy Okulları (1939)

Tek Öğretmenli ve Beş Sınıflı Köy Okulları¹³⁴ Hıfzırrahman Raşit Öymen'in 1939 yılında yazmış olduğu ve İstanbul Maarif Matbaasında basımı yapılmış eseridir. Eser dönemin Milli Eğitim Bakanlığı yayınları arasında yayınlanmıştır.

Eser üç sınıflı tek öğretmenli köy okullarının beş sınıflı tek öğretmenli köy okulları haline getirilmesini savunur. Hıfzırrahman Raşit Öymen eserinin giriş bölümünde Birinci Milli Eğitim Şurasına (1939) sunmuş olduğu rapora yer vermiştir. Rapor Türk Milli Eğitimi'nin demokratik ruhuna önemli katkılarda bulunmuştur. Öymen'e göre, mutlakıyet rejimi, kendi maksatlarına yarayan emirlerin ve görevlerin bilinmesini ve tutulmasını, halkın daima yönetimin tebaası konumunda kalmasını sağlayacak bir eğitimden ötesini düşünmemiştir. Bunun için bu devirlerde genel ilkokulların vazifesi, belli bazı dersleri öğretmekten ve şahsiyeti öldüren riyazetler(nefsi kırma) yaptırmaktan ileri geçmemiştir. Demokrasi'de ise ilk ve genel tahsilin amaçları, mensup olduğumuz milletin uyanık ve etkin bir unsuru ve yurttaşı olabilmemiz için genişletilmiştir ve halkın ihtiyacına yeten bir ilk tahsil, bütün tahsil kademelerinin temeli olarak alınmıştır.¹³⁵

Öymen, üç yıllık köy okullarının beş yıllık okul haline getirmeyi gerektiren başlıca sebepleri şöyle sıralar:¹³⁶

— Üç sınıflı okulda geçen eğitim süresi ve verilen bilgi, genel ve mecburi eğitim hedefleri ve milli terbiyenin en uygun şartları bakımından yeterli değildir.

— Üç sınıflı köy okullarına köylünün itimadı yoktur ve buradan mezun olanlar bilgilerini çabuk unutmakta, bilgilerini yaşamsallaştıramamaktadırlar.

— Üç sınıflı okul öğretmenin bilgisini artırmak ve mesleki şahsiyetini ortaya çıkarma bakımından da kusurludur.

¹³³ **A.g.e.**, önsöz

¹³⁴ Hıfzırrahman Raşit Öymen, **Tek Öğretmenli ve Beş Sınıflı Köy Okulları**, İstanbul, Maarif Matbaası, 1939

¹³⁵ **A.g.e.**, s.4

¹³⁶ **A.g.e.**, s.5

—İleri ÷lkelerde üçüncü sınıfta nihayet bulan bir ilk tahsil kalmamıştır.

Öymen üç yıllık okulların beş yıllık okul haline gelişi Türk eğitime ve toplumuna şunları kazandıracığına inanır:

— Milli terbiyenin okulla verilecek kısmı artacak, çocukların iki yıl daha fazla okumaları bilgilerini sağlamlaştıracak bu da onların işlerinde daha fazla başarılı olmalarını sağlayacaktır.

— Köy çocuklarının meslek okullarına ve diğer okullara gidebilme yolu açılacaktır. Böylece demokratik, eşitlikçi eğitim anlayışımız sağlamlaşacaktır.

— En az tasarruf olunacak 1000'e yakın öğretmen ile yeni okullar açmak imkânları bulunacak, öğrenci sayısı en az 150.000 kadar artırılarak milyona yaklaştırılacağı hedeflenmiştir.

Öymen, karşılaştırmalar yapıldığı vakit bu geçişe hiçbir engel olmadığını cumhuriyetin ve demokrasinin istediği, ilk tahsilin gerçekleşebilmesi için bu geçişin zaruri olduğunu kesin bir dille anlatır. Üç sınıflı köy okulu; eğitim şuuru hariçten zorla verilen devirlerden, mutlakiyet devrinden kalma bir okul olduğunu ve Bu devirlerde köy aşığılanmış ve bir istismar mevzuu gibi değerlendirildiğinden bahseder¹³⁷

Eserde Avrupa'daki; özellikle Almanya'daki köy okullarından örnekler verilmiş, ÷lkeler arasındaki karşılaştırmalar tablolar halinde verilmiştir. Beş sınıflı okullardaki haftalık ders programı örnekleri, nüfusa göre fiili devam çizelgeleri, birleştirilmiş sınıfların ders cetvelleri ve eğitim tekniklerine, tek öğretmenli ve birden fazla öğretmenli köy okulunda sınıf birleştirme şekillerine yer verilmiştir:

Eserin bir bölümü bütün bu eğitim faaliyetlerini gerçekleştirecek olan öğretmenlere yardımcı olması için açılan, eğitici kurslara ve düzenlenen kongrelere ayrılmıştır.

---

¹³⁷ A.g.e.,s.6

C. Köy Enstitülerinin Kuruluşunun Tarihi ve Problemleri (1980).

Köy Enstitülerinin Kuruluşunun Tarihi ve Problemleri¹³⁸ kitabını Öymen, Köy Enstitülerinin başarılı taraflarını, Türk Dili ve Devrimi açısından, incelemiştir.

Cumhuriyetin eğitim kurumları içinde Köy Enstitüleri kadar sözle ve yazıyla ilgi ve tepki yaratan başka bir kuruluş olmadığını, yabancı devlet adamları başta olmak üzere gene yabancı fikir ve meslek adamlarının ilgisinden bahseden Öymen, bu kadar çok söz ve yazıyı üzerine çektiği halde gene de anlaşılamayan yönleri olduğu düşüncesiyle bu konuşmasının Türk Tarih Kurumu'nun Atatürk Konferansları dizisi arasına alınmasını tarihi gerçekler yönünden yarar gördüğünü söyler.

Geniş anlamıyla, Cumhuriyet bütünlüğü içinde demokratlaşan eğitimin köyü kapsayan, köye ulaşan bir kuruluşu olarak tanımladığı Köy Enstitülerinin kuruluşunu, fiili olarak Atatürk'ün 1922'de, BMM' nin açış konuşmasında, Kurtuluş Savaşının zaferle bitiminden hemen sonra, köylerin trajik halini meclis kürsüsünden dile getirdiği konuşmasına dayandırmıştır.¹³⁹

Öymen Köy Enstitülerini üç safhada ele alır.¹⁴⁰ Birinci safha: Eğitim denemesinin sonuçları alındığı ve bu olayın, Ulus Gazetesi yazarı Falih Rıfkı Atay tarafından da Köy Öğretmenlerinin nasıl başarılı olduğunu anlatan bir yazıyla desteklemiş olması, yadigarmanın aşılması ve çeşitli kaynaklarca övülmesi, Köy Enstitülerinin *Coşkunluk Dönemi* sayılabilir.

İkinci safha: Köy Enstitülerinin kurtarıcı atılımları yerine memleketi bölücü bir takım iddialar, bir takım politik etkenlerin karıştırıldığı *Karamsarlık Dönem* ve son safha ise İktidar değiştikten sonra, 1946'dan hemen önce başlayan enstitülerin hüviyetinin değiştirildiği *Şüphelilik Dönemidir*.

Öymen, Köy Enstitülerinin sadece ilkokul öğretmeni, köy okulu öğretmeni gibi dar bir konuya getirilip sıkıştırılmasını, döneme uymayan, eski bir fikir olarak değerlendirildikten sonra, Köy enstitüleri mezunlarının köyde kalmayıp, kasaba ve şehirlere yerleştiği tespitinde bulunmuştur. Enstitülerin kendilerini yaşatamamış olmalarının bir diğer nedeni olarak, yeni politik eğilimler doğrultusunda Yüksek Köy Enstitüsünün kapatılması ve bu sahada bilimsel araştırmalar yapabilecek başka bir kurum bulunamaması olduğunu ifade etmiştir.

¹³⁸ Hıfzırrahman Raşit Öymen, **Köy Enstitülerinin Kuruluşunun Tarihi ve Problemleri**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1980.

¹³⁹ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri C.I, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1968, ss.229-231

¹⁴⁰ **A.g.e.**, s.24

Öymen eserinde, Köy Enstitülerinin kuruluşundan kapatılışına kadar geçen süreç içinde bu eğitim kurumlarına emeği geçenleri, yapılan olumlu ve olumsuz eleştirileri, kronolojik bir sıra ile anlatmaktadır.

IV. Çocuk Eğitimi Konulu Kitaplar.

E. Hayat Bilgisinin Resimle Tedrisi (İlk Bahar) (Çeviri Eser 1931)

Hayat Bilgisinin Resimle Tedrisi¹⁴¹, Hıfzırrahman Raşit Öymen'in Richard Rothe'dan yaptığı çevirilerden biridir. 1931 yılında çevirisi tamamlanıp basılmıştır.

Rothe kitabı, "ilkokul öğretmenlerine türlü hayat bilgisi konularının gayet basit ve canlı çizgilerle nasıl ifade edilebileceğini göstermek" için hazırladığını belirtmektedir. Eser o dönemde ilkokullarda okutulan iş ve toplu öğretim derslerine kaynak olması amacı ile tercüme edilmiştir.

"Resim yapmak kişinin duygu ve düşüncelerini kâğıda yansıtmadır. Duygu ve düşüncelerin sesli olarak ifadesine ise konuşma denir ve bu eylem hayatta var oluşumuzun ta kendisidir" diyen Rothe, resim yapmayı konuşmakla eşdeğer tutmaktadır. Yapılan araştırmalara göre insan zihninin görsel nesnelere karşı daha aktif olduğu sonucuna varılmıştır. Öymen gibi usta bir eğitimci de hayat bilgisinin resimle öğretilmesinin faydalı olacağını vurgulamış ve eseri Türk diline çevirerek gelecek nesillerin daha sağlıklı bir eğitim almasını sağlamıştır.

Rothe, eserinde, okulda okutulan hayat bilgisi dersinin konularına ve öğrencilerin bu konularla ilgili yapmış oldukları resimlere yer verilmiştir. Baharın bütün güzelliği, çiçekleri, tabiat ve toplumun bu mevsimdeki durumu çok basit çizgilerle ifade etmiştir.

Eserde, çiçekler, kuşlar ve kırlar tabiatta buldukları yerlere dikkat edilerek basitten zora doğru çizilmiştir. Çizimlerin okuma parçaları ile uyum içerisinde olmasına dikkat edilmiştir.

---

¹⁴¹ Richard Rothe, **Hayat Bilgisinin Resimle Tedrisi(İlkbahar)**,(Çev. Hıfzırrahman Raşit Öymen),İstanbul, Resimli Ay Matbaası,1931,s.64.

F. Hayat Bilgisinin Resimle Tedrisi (Kış) (Çeviri Eser 1931)

Richard Rothe tarafından hazırlanan Hayat Bilgisinin Resimle Tedrisi¹⁴²; Kış mevsimini resimlerle ve hikâyelerle anlatmaktadır. Kış ve çocuk, kış ve tabiat, kış ve köy, kış ve ağaçlar, kış ve hikâyeler, kış ve masallar, kış ve bitkiler ayrı bölümler olarak ele alınmıştır. Eserde kış mevzuu hem tabii hem de insani sonuçlarıyla bir arada ele alınmıştır. Richard Rothe'un ilkbahar mevsimini anlatan diğer eserinin bir devamı niteliğindedir. Eser ilkokul öğretmenlerine türlü hayat bilgisi konularının gayet basit fakat canlı çizgilerle nasıl ifade edilebileceğini göstermek için hazırlanmıştır.

Öymen, esere "Maksada Ve Muhteviyata Dair" bir bölüm eklemiştir. Bu bölümde kitabın içeriği ve resim yapmanın önemi üzerinde durmuştur.

Öymen, bugünkü yazı meydana gelmeden önce insanların resimler aracılığıyla yazı yazdığını ve anlaştığını vurgular. Bugün bile dilini bilmediğimiz bir kişiye yön tarif ettiğimizde resimlerden yararlanırız. Öymen Rothe'un "Duyularak ve görülerek yapılan bir resim ve bununla alınacak bilginin ne kadar esaslı ve unutulmaz bir hale geleceğini izaha hacet görmeyiz. Onun için sadece resim derslerinde değil, doğrudan doğruya hayat bilgisi derslerinde ve diğer derslerde resmi, bir lisan gibi kullanmaya çalışmalıyız " şeklindeki düşüncelerini kendi yorumu ile okuyucularına sunmuştur.¹⁴³

Kitapta hikâyeler ve bunlarla ilgili resimler yer almıştır. Öymen; Hacivat, Karagöz ve Nasrettin Hoca gibi Türk kültüründe önemli yerleri olan büyük küçük herkesin hayatında önemli yer tutan Türk Kültürüne ait şahsiyetlerin hikâyelerini kitaba eklemiştir. Bu hikâyeler resimler aracılığıyla çocukların seviyesine indirgenerek eserde yer almıştır. "Ramazan Eğlencelerinde Karagöz", "Nasrettin Hoca ile Çaylak", "Eşeğine Ters Binen Hoca", "Karagöz ve Hacivat Perdede", "Cüceler"... bu hikayelerden bazılarıdır.

C. Davranış Kurallarının Eğitim ve Öğretimi ve Çocuklara Öğütler (Çeviri Eser 1977)

¹⁴² Richard Rothe, **Hayat Bilgisinin Resimle Tedrisi(kış)**,(Çev. Hıfzırahman Raşit Öymen) İstanbul, Resimli Ay Matbaası, 1931,s.64.

¹⁴³ **A.g.e.**,s.12,Önsöz

Hıfzırrahman Raşit Öymen, Ethem İbrahim Paşa'nın büyük oğlu İsmail için hazırladığı *Çocuklara Öğütler*¹⁴⁴ adlı kitabı Osmanlıca'dan günümüz Türkçe'sine çevirmiş, esere kitapla ilgili düşüncelerini yansıtan bir de önsöz yazmıştır.

Kültür Bakanlığının 1992 yılını kitap okuma yılı kabul etmesi ve ulusal kültüre katkıda bulunan eserleri yayınlama politikası sonucunda eser çocuk kitapları arasında yer almıştır. Eser, sunuş ve önsöz kısmı hariç otuz dersten, hastalıklarla ilgili zamanın ilaçları bölümü ile sonuç yazısından oluşmuştur. Öymen, önsözünde Ethem İbrahim Paşayı tanıtmış ve kitabı kaleme alma nedenine değinmiştir. Ethem İbrahim paşayı sadece geçmiş dönemlere ait bir pedagog değil aynı zamanda yaşadığımız yüzyıl ve gelecek yüzyılında pedagojik düşüncelerini benimseyen önemli eğitimcilerinden biri olarak tanıtmıştır.

Eser, Türkçe öğrenmeye istekli olan öğrencilerin, anlayabilecekleri ve okudukları an sıkılmayacakları biçimde kaleme alınmıştır. Çocukların eğitimi ve öğretimi için Türk dilinde çok az kitabın olduğunu, olanların da fazlaca terimlere boğulduğu için başlangıçta çocukların yeterli verimi almalarını zorlaştırdığı üzerinde durmuştur. Ethem İbrahim paşa'nın çocuğa yaşının dili ile seslenilmesini istemesi de Osmanlı Türkiye'si eğitimi için o kadar alışılmamış yepyeni bir görüşü ortaya koymaktadır.¹⁴⁵

Ethem İbrahim Paşa, eserinin son bölümünde bilimin önemine, pratik sanatlara, batı dünyasının eğitim değerlerinden örnekler vererek çağımızın işe yararlı insan ve vatandaş tiplerini yetiştirmenin önemine vurgu yapmıştır. Son bölümü tamamlarken amacının kamuya yararlı olmak olduğu görüşünü tekrarlamıştır.

D. Çocuklara Resimli Küçük Hikâyeler.(Çeviri Eser)

*Çocuklara Resimli Küçük Hikâyeler*¹⁴⁶ Öymen'in çocuklar için tercüme ettiği ilk eserdir. Öymen hikâyelerin çocukların hayal dünyalarını geliştiren en büyük araç olarak görür. Özellikle okul öncesi eğitimde hikâyelerin önemini inkâr edilemez olduğunu

---

¹⁴⁴ Ethem İbrahim Paşa, **Davranış Kurallarının Eğitim ve Öğretimi ve Çocuklara Öğütler**,(Çev. Hıfzırrahman Raşit Öymen), Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları,1979

¹⁴⁵ **A.g.e.**,s.9

¹⁴⁶ Hıfzırrahman Raşit ÖYMEN, **Çocuklara Resimli Küçük Hikâyeler**, İstanbul, Çocuk Sesi Mecmuası, s.80

düşünür. Kitap, yayınlandığı dönemde serbest okuma derslerinde, sınıf ve okul kütüphanelerinde yardımcı ders kitabı olarak okutulmuştur.

Kitapta: “Üç kelebek”, “Saka Kuşu”, “Arı ve Güvercin”, “çocuklar ve Ay”, “ Kedi ve Üç Köpek”, “Tavşan ve Tilki”, “Kurt ve İnsan”, “Tatlı Su Balığı”, “Horoz ve Tilki”, “Horoz ve Tavuk”, “Tilki ve Kedi”, “Tespah Böceğinin Seyahati”, “Korkunç Örümcek”, “Farelerle Kurbağaların Muharebesi”, “Tatlı Bulamaç”, gibi, çocukların ilgisini çekebilecek, hikâyelere yer verilmiştir.

V. Eğitim Yöntemlerine İlişkin Kitaplar

A. Umumi Tedris Usulü (Ortak Yazdığı Eser 1930)

Hıfzırrahman Raşit Öymen ve İstanbul Erkek Öğretmen okulunda müdür yardımcısı olan, tedris usulü öğretmeni Nihat Adil'in ortaklaşa yazmış oldukları Umumi Tedris Usulü¹⁴⁷, 1930 yılında Kanaat Kütüphanesi tarafından basılmıştır.

Eser, öğretmen okullarında ders kitabı olarak ilk basıldığı tarihten itibaren okutulmuştur. Sonradan birkaç defa daha ufak tefek değişiklikler ve ilavelerle tekrar basılmıştır.1939 tarihli basımında ismi “Umumi Öğretim Usulleri” ve 1944 tarihli baskısında “Genel Öğretim Metotları” ismini almıştır.

Eser, yeni harflerle basılmış bu bilim dalına ait ilk kitap olması açısından önemlidir. Her ne kadar tercüme olmasa da Almanca kaynaklardan geniş ölçüde faydalanılmıştır.

Yazarlar önsöz kısmında kitabı neden yazdıklarına açıklık getirirken üstü kapalı bir şekilde kendilerinden önce “Tedris Usulü”nü yazması gerektiğine inandıkları hocalarına sitem etmektedirler. Yetişen ve yetişmekte olan öğretmen neslinin eğitim usulleri konusundaki ihtiyaçlarının günden güne arttığına ve öğretmen okullarında elden ele geçen ders notlarının eskidiğine dikkati çekmişlerdir. Bu ihtiyacı gidermek için “Umumi Tedris Usulü” kitabını yazdıklarını belirtmektedirler.¹⁴⁸

---

¹⁴⁷ Hıfzırrahman Raşit Öymen, Nihat Adil, **Umumi Tedris Usulü**, İstanbul, Kanaat Kütüphanesi, 1930.

¹⁴⁸ **A.g.e.**, Önsöz.

Eser, öğretmen okullarında okutulan ders notlarının derlenmesi sonucunda meydana gelmiştir. Kitap yazılırken son derece bilimsel bir yöntem esas alınmış, Avrupa'nın bu sahada geçirmiş olduğu safhalar adım adım takip edilip dilimize çevrilmiştir.

Eserde, eğitim ve öğretimde terbiye meselesi üzerinde ısrarla durulmuştur. Kitabın ilk bölümünde terbiyenin eğitim üzerindeki etkisi nelerdir? Sorusuna cevap bulunmaya çalışılmıştır. Fikri, kişisel ve genel terbiyenin eğitim kurumlarında öğrencilere nasıl verileceği örneklerle açıklanmıştır.

Eserde, eğitimdeki program meselesi üzerinde de durulmuştur. Okullarda umumi(normal) program ve hususi program olmak üzere iki türlü program vardır. Hangi programın nerede uygulanacağına, öğrenci kitlesinin bilgi düzeyi ve kapasitesine göre nasıl bir programla çalışmanın verimi arttıracığına değinilmiştir. Yapılan herhangi bir programın öğrencinin psikolojisi, eğitim seviyesi dikkate alınarak hazırlanmasının kaliteyi arttıracığı vurgulanmıştır. Ders programlarının ne şekilde tanzim edileceği üzerinde de durulmuştur.

Eserin son bölümü eğitimde "Usul Ve Tarz"lara ayrılmıştır. Yabancı düşünürlerin ve özellikle felsefe eğitimcisi Paul Borth'un eserlerinden yararlanılmıştır. Tek başına usul ve tarzın yeterli olmayacağına bunu aktive edecek öğretmene ihtiyaç olduğuna kanaat getirmiş ve buradan hareketle öğretmenin mutlaka uygulamasını istediği bazı metotlar önermiştir.

B. Pedagoji Kırtaatı (Çeviri Eser 1931)

Hıfzırrahman Raşit Öymen'in 1931 yılında Pedagoji Kırtaatı¹⁴⁹'ne yazdığı önsözde; yeni pedagojinin mücadele ettiği meselelerden birinin eski eğitim sistemindeki " tek kitap usulü" olduğu ve bu mücadelenin ilkokuldan üniversiteye kadar devam edeceği üzerinde durulmuştur. Öğrenciye sadece tek bir ders kitabını takdim etmek ve bu yolla günümüzün en büyük problemlerinden biri olan ezberciliğe teşvik etmenin, öğrencinin okuma zevk ve merakını felce uğratacağını vurgulanmıştır. Öymen, son seneler zarfında ve özellikle harf inkılâbından sonra pedagoji alanında yazılan eserlerin eskiye göre önemli oranda arttığını ifade eder ve bu kitabın "tek kitap usulü"nü

---

¹⁴⁹ Hıfzırrahman Raşit Öymen, **Pedagoji Kırtaatı**, İstanbul, Kanaat Kütüphanesi, 1931

karşısında ve meslek derslerine yardımcı kaynak olacağı düşüncesiyle hazırlandığını söyler.¹⁵⁰

Öymen, bu eseriyle Almanya'nın ünlü pedagoglarından G.Kerschensteiner'in eserlerini de dilimize kazandırmış oluyor. Kerschensteiner 1908 yılındaki bir konuşmasında “ yarının mektebi iş mektebi “ olacaktır demiş ve bunu gerekçelendirmiştir. Mektebin vazifesi, çocuğu muayyen mevzulara karşı yabancı bırakmamak, bilgisini artırmak için ona yardım etmek, öğrendiklerini düzenlemek ve bunları yerine göre kullanmayı öğretmektir. Bu itibarla mektep öğrenme mektebi olmak durumundadır. Bugünkü mektebin en büyük kusuru, çocukları hayata attığı zaman kendilerine vermesi lazım geldiği halde ihmal ettiği, dumura uğrattığı aktif karakter esaslarıdır. Sınav sistemini de eleştiren Öymen, ezberci eğitim anlayışını, “çocuk aynı cevabı tekrar ettikten sonra imtihanı vermesi istenen dersi iki gün evvelden ezberleyerek pekâlâ geçebilir”¹⁵¹ sözleriyle eleştirmektedir. İş mektebinin buna müsaade etmeyeceğine dikkat çekerek “imtihanı geçmek” için yalnız “ bellemek ve bilmenin” yeterli olmadığını daha ziyade “yapmak ve muktedir olmak” lazım geldiğini belirtir.

Öymen, okullardaki terbiye konusunu Türk ve yabancı eğitimcilerin görüşlerine yer ayırarak açıklamıştır. Eserde “Yarının Mektebi İş Mektebi Olacaktır”, “Devlet Ve İş Mektebi Ve İş Mektebinin Ve Vatandaşlık Terbiyesinin Deruni Esasları”, Adolf Feriye'den “Faal Mektep Kitabı”nın önsözü, G.Bauer'den “Muhtelif Tedrisat Ve Müşterek Terbiye”, Jules Payot'tan “İrade Terbiyesi”, Wilhem Munch'tan “Her İki Cinsin Müşterek Terbiyesine Dair”, Bovet'ten “Cinsi Terbiye” konularını çevirmiştir.

Çeviri makalelerinin yer aldığı bu kitapta Öymen'in, “Pedagoji Kıraati Münasebetiyle”, “Muhtelif Tedrisat Hakkında Bir Not”, “Tecrübe Mektepleri” başlıklı özgün yazıları da bulunmaktadır.

---

¹⁵⁰ A.g.e.,s.2 Önsöz

¹⁵¹ A.g.e.,s.26.

G. Vatandaşlık Terbiyesinin Manası (Çeviri Eser 1931)

George Kerschensteiner'in yazdığı ve Hıfzırrahman Raşit Öymen'in çevirisini yaptığı Vatandaşlık Terbiyesi¹⁵² 1931 yılında basılmıştır. Kerschensteiner'in ilk pedagoji eseridir. Kitabın problem cümlesi "İlk mektebi bitiren gençler, ordu hizmetine girinceye kadar vatandaş cemiyeti hesabına maksada en uygun olacak surette nasıl terbiye edebiliriz" biçimindedir.¹⁵³ Eser Almanya'da dokuz defa basılmış ve Alman Cumhuriyetinin teşkilat kanununa "Vatandaşlık Terbiyesi, herkesten beklenen bir vasıftır." şeklinde kaydolunmuştur.

Eserde, halk terbiyesine, yığın terbiyesine, halkın ilk ve meslek okullarına, okulların dışında kalan gençlerin terbiyesine, sınıf ve zümre farkı gözetilmeksizin her vatandaşın sahip olması gereken özelliklere bir psikolog gibi değinmiştir. Öymen eserin önsözünde " Bu eserin aslında sadece eğitimcileri değil her meslekte insanın, özellikle toplumu sevk ve idare etme yetkisine sahip insanlarca da okunması gerektiğini" belirtmektedir. Kitabını İstiklal Harbi içinde doğan ve büyüyen inkılâp ruhunun istediği, topluma faydalı ve Türk gençliğine vatandaşlık terbiyesini yazacakların önünde daha uzun seneler bir örnek olarak duracağını vurgulamaktadır.¹⁵⁴

Kitap sekiz bölüme ayrılmış ve her bölüm kendi içinde ayrı başlıklar altında genişçe açıklanmıştır. Bölüm başlıkları "Vatandaşlık Terbiyesinin Lüzumu, Gayesi, Mevcut Terbiye Müesseseleri", "Harici Esasları (iş zamanı ve ücreti, yer vaziyeti, kitlenin tahsil seviyesi)", "Deruni Esasları", "Mektebi Terbiye Kuvvetleri" "Mektebi Olmayan Terbiye Kuvvetleri", "Mektebi Terbiye Kuvvetleri Altında Ameli İşlerin Ehemmiyeti" ve "Son Görüş" şeklinde oluşturulmuştur.

Öymen, Kerschensteiner'in üslubunun ağır olduğunu, çeviri esnasında sıkıntı çektiğini ve kitabı okuyanın dikkatini bozmayacak kadar sade yazmadığını açıkça söylemiştir. Ancak Osmanlıca'yı anlayan eğitimcilerin mutlaka okuması gerektiğini eklemiştir.

---

¹⁵² George Kerschensteiner, **Vatandaşlık Terbiyesi** , (Çev. Hıfzırrahman Raşit Öymen), İstanbul, Kanaat Kütüphanesi, 1931, s.158.

¹⁵³ A.g.e s.5

¹⁵⁴ A.g.e.,Önsöz

H. Genel Öğretim metotları (Ortak Yazdığı Eser 1931)

Genel Öğretim Metotları¹⁵⁵, Hıfzırrahman Raşit Öymen ve Milli Eğitim Müfettişlerinden N.Adil Erkman'ın ortak yazmış oldukları bir eserdir. Eser 1958 yılında Milli Eğitim Bakanlığı yayınları arasında yayınlanmıştır. O dönemde konuyla ilgili yazılmış en önemli eserdir. Eser, sosyal yaşamın her kademesindeki insana rehberlik edebilecek bir kapsama sahiptir. Özellikle öğretmenlik mesleğine yeni başlayanlar ve icra edenler için vazgeçilmez önemde bir eserdir.

Eserin birinci bölümünde öğretimde metot kavramı incelenmiştir. Metot gerçeğe ve amaca ulaşmanın en kısa yolu olarak ifade edilmiştir. Mantıklı ve ruhsal kanunların açık, kati ve etraflı incelemelerine dayanan öğretmeni ve öğrenciyi amaca ulaştıran yollardır diye farklı bir tanımlama daha yapılmıştır. Metot kavramı açıklanırken bazı kanunların üzerinde etraflıca durulmuştur. Bunlar; “Metot ve Öğretmen”, “Genel Öğretim Metodu”, “Öğretimde Gaye”, “Genel Öğretim Ve Bireysel Öğretim”, “Bireysel Öğretime Dayanan Öğretim Sistemleri”, “Öğretimin Eğitsel Ödevi”, “Eğitimde İlgilerden Ve İçgüdülerden Faydalanmadır” şeklindedir.

Eserin ikinci bölümünde ders programlarının hazırlanması konusu ele alınmıştır. Metot amaca ulaşmanın kısa yolu olarak tanımlanmıştır. Ders konularını ve maddelerini toplayan ve öğrenci ile öğretmeni amaca ulaştıran program “ders programı” olarak tanımlanmış ve ders programları ile öğretim metotları arasındaki ilişkiden bahsedilmiştir.

Ders programları hazırlanırken; derslerin zamana ve sınıflara göre düzene konulması, haftalık cetvellere dağıtılması gereği vurgulanmıştır. Ayrıca haftalık ders programına konulan derslerin metot ve yöntemleri üzerinde durulmuştur. Programdaki derslerin okutulma yöntemlerine değinilmiştir. Özellikle çözümlleme, sentez, tümevarım ve tümdengelim konuları incelenmiştir.

Eserde, çözümlleme ve sentezin zihnimizin faaliyetinde çok önemli bir işlem olduğu belirtilmektedir. Mesela “gül”den bahsederken bir öğretmen “gül”ü bütün olarak görmekten ziyade gülün rengini, kokusunu ve dikenini... v.s' sini ayrı ayrı inceler ve

---

¹⁵⁵ Hıfzırrahman Raşit Öymen, Adil Erkman, **Genel Öğretim Metotları**, İstanbul, Maarif Basımevi, 1958,s.162.

bunlar hakkında hükümler verir ve yeni öğretim sistemlerine uyarak bunları resimle, el işleriyle de tespit ettirir.

Tümevarım ve tümdengelim yöntemleri ise birbirinin tamamen zıddı yöntemlerdir. Tümevarımda örnekler, hadiseler ayrı ayrı alınarak bunlardan genel kaide ve gerçekler çıkarılır; Tümdengelimde ise genel kural ve gerçeklerden örnek ayrı ayrı meselelere ulaşılır. Tüm bu yöntemler öğretimde verimin artmasını sağlama amacıyla kullanılır.

Eserin son bölümünde ise öğretimde soru ve cevap yöntemi ele alınmış, yöntem, örnekler verilerek anlaşılır kılınmıştır. Soru cevap yönteminde çocuk sadece dinleyici değil, aynı zamanda kendisi de düşünen ve konuşan bir duruma geçmektedir. Soruyu anlamak için düşünmek, araştırmak, uyanık bulunmak ve birbirlerinin cevaplarına dikkatli olmak durumu olduğu için verimin artacağı sonucuna varılmıştır. Ayrıca ödevler, öğretmen ve öğretim konuları üzerinde de durulmuştur. Eserin son kısmında öğretim metoduna ait yazılı ödevler için bazı sorular eklenmiştir.

E. Türkiye 'nin Ana Eğitim Problemleri (1965).

Hıfzırrahman Raşit Öymen'in Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya ve İlahiyat Fakülteleri pedagoji ve psikoloji bölümlerinde öğretim görevlisi iken 1965 yılında yazdığı Türkiye'nin Ana Eğitim Problemleri¹⁵⁶ kitabında, bugün de güncelliğini koruyan dört konu mevcuttur. Türk eğitiminin bugünkü ana problemleri, Türk eğitiminin bugünkü organizasyonu ve idaresi, eğitim sistemlerinin kuruluşunu belirleyen ana faktörler ve eğitimde idareciliktir.

Eser üç bölümde oluşmuştur bunlar: "Vatandaşlık Eğitimi Ve Siyasi Eğitim", "Umumi İlkokul Anlayışı Ve İlköğretim Seferberliği Problemi" ve "Umumi Devlet Okulunun Gelişimidir".

Her toplumun kendi yapısından ve ihtiyaçlarından doğan hayati problemlerinin olduğunu söyleyen Öymen, eğitim problemlerini "eğitimin geleceği" olarak ifade etmiştir. Vatandaşlık eğitimi probleminin Türkiye'nin istikbali için hayati bir önem

---

¹⁵⁶ Hıfzırrahman Raşit Öymen, **Türkiye'nin Ana Eğitim Problemleri**, Ankara, Ajans-Türk Matbaası, 1965, s.60.

taşıdığını, bu problemlerin genç Türkiye devletinin bekası, çağdaş normlara kavuşması için mutlaka çözüme kavuşturulması gerektiğini belirtmiştir.¹⁵⁷

Öymen, Mustafa Kemal Atatürk'ün daha Sakarya Meydan muharebesi devam ederken, 15 Temmuz 1921' de yani düşman topraklarının Ankara'dan işildiği günlerde toplanan Maarif Kongresi'nde, geçmiş devirlerden arta kalan eğitim düzeninin çarpıklığına işaret ettiğinin ve Türk Devrimi'nin eğitim problemlerini ele aldığı ve bu tıkanıklığın ileride eğitimcilerin önüne ciddi bir problem olarak çıkabileceğinin altını çizmiştir.¹⁵⁸

Öymen, eserinde eğitim problemlerini tarihi bir süreç içerisinde ele almış ve şu konuları incelemiştir. "Dini kuruluşlar, yenileşme ve Milli kültür çaprazlığı", "Yabancı okullar ve Milli kültür çaprazlığı", "Ana Dilinde Özleşme ve Direnmeler", "İkili Sistemin Mücadelesi ve öğretim birliği", "Yeni Eğitim Sistemi Teşkilatının Sorunları" gibi konuları incelemiştir.

Öymen, milli kültür birliğini sağlama yanında bu birliğin vatandaşlarını Türk devriminin ideallerine göre işe yarar organlar olarak yetiştirmek Türk Devleti'nin eğitim politikasının temelini oluşturması gereğine inanır. Atatürk cumhuriyeti, Türk istikbalinin evladı diye tanımladığı Türk gençliğine yeni devrimci zihniyle onun havası ve heyecanı içinde yaşayan ve bir o kadar da bu devrimin ilkeleri hakkında bilgilerini edinmiş olan Türk gençliğine emanet ettiğini nutuklarında söylemiştir. Thomas Jefferson 1785'te Amerikanın istiklalini anlamlandırırken şöyle demiştir: "Yalnız diktatörlerin elinde kalan her hükümet soysuzlaşır yozlaşmış olur. Onun için milletin kendini kendi iradesinin elinde tutmayı bilmelidir. Bunun için de bütün halkı yetiştirmek ve eğitmek gerekir ta ki millet sulhun ve nizamın kendi menfaati ve varlığı için temel olduğunu onu koruma ve muhafaza etmenin kendine düşen bir vazife ve mesuliyet olduğunu anlasın"¹⁵⁹. Buradan hareketle Öymen, hürriyet kadar mesuliyet hissinin vatandaşlık eğitiminde önemli rolü olduğunu belirtir.

Eser Öymen'in eğitimle ilgili görüşlerini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Özellikle "demokratik" ve "laik" eğitim konuları üzerinde sıkça durmuştur çünkü bu onun için bir var olma felsefesidir. Ona göre eğitimin demokratikleştirilmesi, herkese eşit

---

¹⁵⁷ A.g.e.,s.5

¹⁵⁹ A.g.e, s.40.

eğitim ve öğretim olanaklarının sağlanmasıyla olur. O, parasız okulların açılmasını, meslekler arası maaş farkının daralmasını, köy ve kent okullarının denkleştirilmesi, halk eğitimine önem verilmesi gerektiğini eserinde ısrarla savunmaktadır. Öymen, laik eğitim ve öğretim hakkında şu görüşü savunur: “Laik devlet, yurttaşın dünya işleri ile uğraşır. Laik devlette din yurttaşın özel işidir”

H. Eğitime Giriş (1) (1967)

Eğitime Giriş¹⁶⁰, Hıfzırrahman Raşit Öymen’in Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Pedagoji ve Psikoloji kürsüsünde verdiği derslerden özetlenerek 1967 yılında basılmıştır.

Öymen eserinde, öğretmen ve eğitici olmak isteyenlerin muhtaç oldukları temel bilgileri kazandıran bir bilim dalının ana kavramlarını ve verilerini incelemektedir. Belli başlı Türk ve İslam eğitimcilerin konuyla ilgili düşüncelerine ve çalışmalarına gerektiğinde yer verilmiştir. Böylece eğitimin; felsefi boyutları, amaçları, münasebetleri, sebepleri ve sonuçlarıyla bir arada değerlendirilme imkânı ortaya çıkmıştır.

Eserin birinci bölümünde eğitime giriş başlığı altında; Eğitim sanatı, bilimi, felsefesi, eğitimin niteliği, ana faktörleri ve şartları, eğitimin üslubu ve gelişme, biyolojik ve sosyolojik açıdan eğitim konuları genişlemesine incelenmiştir.

Öymen, eğitimi geleceğe yönelen bir gelişme, bir olgunlaşma hareketi olarak değerlendirir. İster bir fiil ve hareket isterse bir düşünce olarak cereyan etsin insanların yetiştirilmesine ve sonuca ulaşmasına götüren düşünceler, davranışlar, örnekler ve tedbirler bu bilim dalının inceleme alanına girdiğini söyler.

Öymen, eserde pedagoji ve felsefe arasındaki bilimsel bağı eğitim tarihinde çok önemli yerlere sahip olan *Sokrat, Eflatun, Aristo, İbni Sina ve Gazali*’yi örnek vererek açıklar. Felsefenin insanın teorik düşünme gücünün dünyadaki varlığa ulaşma zaruretinden doğduğunu ve bunun da bilimsel pedagojinin felsefe tarihi içinde incelenmesine sebep olduğunu söyler. Felsefe tarihinin metotlu incelemesi felsefenin de pedagojiden öğreneceklerinin olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır.

---

¹⁶⁰ Hıfzırrahman Raşit Öymen, **Eğitime Giriş(I)**, Ankara, Yeni Desen Matbaası, 1967, s.84.

Öymen, her bilim gibi pedagojinin de yardımcı bilimlere ihtiyaç duyduğunu yazar. Bilindiği üzere pedagoji'nin inceleme alanını insan gibi çok kompleks bir varlık oluşturmaktadır. Bu da pedagojinin özellikle insan varlığı ile ilgili bilimlerle sıkı bir ilişki içerisine girmesini zorunlu kılmaktadır. Pedagojinin, insanın ruhi sistemlerini inceleyen psikoloji ile, fizyoloji, biyoloji, sosyoloji, ahlak, din ve hatta antropoloji ile sıkı ilişkisi vardır. Bu yardımcı bilimlerin her biri kendi açılarından konuları araştırır ve incelerken eğitim bilimleri, eğitsel maksatlar ve ölçülerle bu gerçekleri değerlendirir. Mesela psikolojide irade fiili incelenirken, pedagoji iradeyi harekete geçiren durumlardan nasıl faydalanılacağını araştırır.¹⁶¹

Öğrenmenin bilimsel nitelik taşınması gerektiğine dikkat çeken Öymen, öğretimin bilgi aktarması olmadığını, öğretmenin sahip olduğu bilgilerin pasif bir kabulleniş olarak da ele alınmaması gerektiğini vurgular. Öğrenmenin ancak bireyin kendi çabası ile kendi içinden gelen bir faaliyetle elde edilebileceğini, tamamen bir iç fonksiyon olduğunu belirtir.

Öymen, eserin İkinci bölümünde pedagojik gerçekler başlığı altında: Eğitsel münasebetler, Eğitici öğretmen ve çocuk münasebeti, Ailede çocuğun ve gencin durumu, çocuğun bedeni, ruhi ve manevi benliğinin teşekkülü, öğrenme şekilleri, içgüdüleri değerlendirme konularını ele almıştır.

Çocuğun iradesini etkileyecek münasebetler; ailede ana, baba ağabey ve akraba ilişkilerinden sonra öğrenci ve öğretmen arasındaki ilişkilerdir. Öymen öğretmenin sadece öğretici konumda olmamasını aynı zamanda çocuğun iyi bir şahsiyet haline gelmesi için gerekli ilişki tarzını kurabilmesi gerektiğini söyler. Sokrat'ın Eflatun'u, Eflatun'un da Aristo'yu yetiştirmesindeki münasebetler, ortaçağlarda doğuda ve batıda bilinen birçok örnekleriyle hocanın sadece bilgisini aktarmakla yetinmeyip, şahsi münasebet rehberliği içinde bir gelişmeye dayandığı ve bunun sonucunda hocalarına hayırlı nesil oldukları görülür.

Öymen, eğitimde rehberlik konuları içerisinde, çocuğun ve gencin sağlık durumundan başlayarak, zihni, fikri ve olgunluk çağının meselelerine rehberlik etmek gerektiğini belirtmiş, ancak öğretmenlerin bu konuda yeterli donanıma sahip olmamalarının problem teşkil ettiği üzerinde durmuştur.

---

¹⁶¹ A.g.e.,s.10

İ. Doğulu ve Batılı Yönü İle Eğitim Tarihi(1) (1969)

Hıfzırrahman Raşit Öymen, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Pedagoji kürsüsü tarafından yürütülen pedagoji sertifikası derslerinde problem yaşayanlar için Doğulu ve Batılı yönü ile Eğitim Tarihi (I)¹⁶² kitabını yayınlamıştır.

Eserde Doğu kültür ve medeniyetinin daha ilkel kominal dönemden başlayarak bugüne kadar daima icatların merkezi olduğu ve batının hep önünde gittiği üzerinde durulmuştur. Bilindiği üzere insanlığa ait ilk bulgular Mezopotamya denen bölgede yani bugünkü Fırat ve Dicle ırmaklarının olduğu yerde bulunmuştur. İnsanlığın ilk yerleşim yerleri olan bu bölgelerde yaşayanlar doğal olarak diğer toplumlara örnek olmuşlardır. Doğu medeniyetinin yaşamın her alanındaki bu önderliği eğitim alanında da olmuştur.

Öymen, Latince de yerleşmiş bir atasözüne “Exoriente Lux”(ışık doğudan gelmiştir) eserin önsözünde yer verir. Kitapta Mısır, Asur, Sümer, Akad, İsrail, İran, Hint ve Çin’den örnekler verilmiş ve ilk çağların düşünüş, davranış ve kuruluşlarına ve bu köklere dayanan Batı eğitiminin de temel kaynakları olan Helen, Roma, Hıristiyanlık, Rönesans ve reformasyon hareketlerine, ortaçağ’ın kuruluşlarına, ilk üniversitenin doğuşuna ve gelişmesine, bu yolda öncülüğü görülen İslami kuruluşlara da mukayeseli ölçülerle yer vermiştir.

Haydelberg üniversitesi profesörlerinden Dr.Hellpach “Milletler Psikolojisi” adlı eserinde, bütün ana dinlerin Asya’da doğduğuna ve oradan yayıldığına işaret etmiştir. Büyük inanç ve maneviyatın büyük ifadeleri kadar altın, elmas, fildişi, ipek gibi değerli ve ticari mallar yine Hint yolu ile batıya tanıtılmış ve batıyı cezbe etmiştir.

İlkçağ filozoflarının büyük çoğunluğu Thales, Phsagores, Plato seyahat halindeki öğrenme yıllarını Asya’da ve Mısır’da geçirmişlerdir. Yaşamın akışında büyük bir yere sahip olan yazı Sümerler, Akadlar, Asurlar ve İranlılar aracılığıyla yayılmıştır. Yine matbaa ilk olarak Çinliler tarafından kullanılmış ve Türkler aracılığıyla Araplar’a oradan da Batı’ya yayılmıştır. Ayrıca geometri, astronomi, takvimin zaman ölçüleri, fizik

---

¹⁶² Hıfzırrahman Raşit Öymen, **Doğulu ve Batılı yönü ile Eğitim Tarihi (I)**, Ankara, Ay Yıldız Matbaası, 1969, s.111.

ve kimyada ışığın kırılma kanunları, cisimlerin özgül ağırlıkları da doğulu kültür tarafından bulunmuş, geliştirilmiş ve Batı'ya yayılmıştır.

Öymen Eğitim Tarihi kitabını :”Giriş”, “Doğu'nun Batı'ya Etkisi”, “İlkçağlarda Helenlerde Öğretim Ve Eğitim”, “Romalılarda Öğretim Ve Eğitim”, “Batı Eğitiminin Temel Kaynakları”, “Hıristiyanlıkta Eğitim Ve Öğretim”, “Üniversiteler ve Şehir Okulları”, “Rönesans ve Reformasyonun Eğitim Görüşleri” olmak üzere sekiz bölümde incelemiştir.

VI. İş Eğitimi Konulu Kitaplar

Çağdaş reformist eğitim akımları ve hareketleri içerisinde ,XX.yüzyılın ilk yıllarından 1930'lu yıllara kadar modern Batı pedagojisine daha çok damgasını vuran ve hemen hemen bütün ülkelerde büyük etkiler meydana getiren “İş okulu” akımıdır.¹⁶³Çocuktan hareket akımının etkisiyle, iş okulunun en büyük özelliği, çocuğun kendi içinden gelen bir kuvvetle kendi kendine faal olmasını istemesidir.İş okulu, klasik okuldaki öğrencinin pasifliğine karşı , onun anarşizme varmayan bir serbestlik içinde aktifliğini gerçekleştirmeye yönelir.¹⁶⁴

İş prensibinin en çok tatbik edildiği eğitim kurumları ise Köy Eğitmeni Yetiştirme Kursları, Köy Öğretmen okulları ve Köy Enstitüleri olmuştur.

G. İş terbiyesi (Çeviri Eser 1930)

Eser, Öymen'in Amerikalı zenci pedagoğ Washington'un Almanca'ya çevrilmiş “iş terbiyesi”¹⁶⁵ başlıklı eserini dilimize tercüme etmesi sonucunda oluşmuştur. Eserin önsözünde Öymen; Washington'un eserinden bilhassa meslek ve teknik okullar davasına veya doğu şehirlerimiz de esaslı reform hareketlerine yer verildiği bir dönemde istifadeye çalışmamız gereği üzerinde durmuştur. “Bu kanaatlerdir ki kitabı rahat bir zamanda ele geçirmemiş olmama rağmen Viyana'ya hastaneye kadar beraber getirdim ve tercümesini tamamlamaya çalıştım “¹⁶⁶ demektedir. Öymen, kitabın Anadolu'daki eğitim anlayışını olduğu gibi ortaya koyduğunu, sayfalar çevrildikçe daha iyi görüldüğüne işaret etmektedir.

¹⁶³ Osman Kafadar, **Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma**, Ankara, Vadi yayınları,s.53

¹⁶⁴ **A.g.e.**,s.59

¹⁶⁵ Booker.T.Vaşington,**İş Terbiyesi**, (Çev. Hıfzırahman Raşit Öymen), İstanbul,Muallim Ahmet Halit Kitapevi,1937

¹⁶⁶ **A.g.e.**,s.4

Öymen, eserin önsözünde memleketin o dönemde en geniş kitlesi olan köylünün, çocuğu için okul bulamadığını, bu büyük çoğunluğun eğitimsiz bırakılmaya mahkûm edilmesinin anlaşılmaz bir durum olduğunu yazmaktadır. “Gerçekte büyük devrimin semerelerini köye kadar götürdüğümüz, köyün bütün muhtevasını yine onların içlerinden gelecek istekle değiştirdiğimiz gün devrim son zerresine kadar kanımıza karışmış ve hazmedilmiş olacaktır “ diyerek köyü ve köylüyü arkasına almayan bir çalışmanın başarıya ulaşamayacağını altını çizmiştir.

Öymen, memleketimizde uzun zamandan beri ziraat mekteplerimiz olduğu halde mezunlardan çiftçiliğe atılanların parmakla gösterilecek kadar az olmasını; öncelikle bu öğrencilerin gelişigüzel alınmasından, fakültelerin modern teşkilat ve teçhizattan mahrum bir “kitabi” okul halinde kalmalarından ve mezunlarının vazife namına karşılarında hazır masa başı işinden başka saha görmemelerinden kaynaklandığını belirtmektedir.¹⁶⁷

On bölümden oluşan eserde, Amerika’daki zenci kadınların evlerinden örnekler verilmiş, geçmişteki yaşantılarıyla bugünkü yaşantıları karşılaştırmalara tabi tutularak anlatılmıştır. Yazar yeryüzünde kölecilik anlayışının bitmesi gerektiğini, köleci anlayışın toplumları geriletğini, kadının sadece hizmetçi ve köle olarak algılanmaması, bir birey olduğunun bilincine varılması gerektiğine işaret etmektedir.

Eser yazılmış olduğu dönemin kadınlarının sosyal yaşantılarında çok önemli yer tutar, kadınlar için bir rehber niteliği taşımaktadır. Roman tarzında yazılmış olup küçük hikâyelerle süslenmiştir. Eser Köy Enstitüleri’nin kurulmasına kaynak teşkil etmiş ve 9. Milli Eğitim Şurası’nda (24 Haziran-4 Temmuz 1974) bu konunun “seçmeli dersler” yoluyla uygulanması için önemli kararlar alınmıştır¹⁶⁸.

H. İş Mektebinde Ders Misalleri (Çeviri Eser 1934)

İş Mektebinden Ders Misalleri¹⁶⁹, Hıfzırrahman Raşit Öymen’in Th.Göhl’den yaptığı çevirilerden biridir. İstanbul Ülkü matbaası tarafından 1934 yılında bastırılan eser el becerilerinin ve resmin ders konuları içerisinde nasıl bir amaç çerçevesinde kullanılabileceğini göstermeye yardımcı olmaktadır.

¹⁶⁷ A.g.e.,s.5

¹⁶⁸ Binbaşıoğlu, a.g.e. , s.173.

¹⁶⁹ Th.Göhl, **İş Mektebinden Ders Misalleri**, (Çev. Hıfzırrahman Raşit Öymen), İstanbul, Ülkü Matbaası,1934, s.67.

Eserin önsözünde Öymen, " her ne kadar son senelerde bizde de tatbikat sahasında yapılan işler kıymet kazanmışsa da henüz bu faaliyete gaye ve maksatlı bir surette başlamış ve bu yolda muvaffakiyetle yürümüş tecrübeli üstatlar yetiştirmiş olmadığımızı, bunları yetiştirinceye kadar yapılmış tecrübelerden uzaklarda da olsa istifade etmemiz" gerektiğinden bahsetmektedir.

Öymen, eserde öğretmen ve pedagog olan Th.Göhl'ün sanatından örnekler vermektedir. Öğrencilerin sadece bakıp dinlemekle geçirdikleri derslerde ilginin azaldığı, verimin düştüğü, öte yandan çocuğu ve hayatını, onu alakadar eden ve şahsen temasa geldiği eşyayı ön planda tutarak yapılan bir ders sonrasında ise çocuğun anlama kapasitesinin arttığı, daha canlı ve mutlu olduğunun tespit edildiğini bahseder.

Th.Göhl'ün, kendi meslek yaşamından ve zaman içinde ki gelişiminden bahsetmekte, kendisinin daha önce öğreten ve veren iken şimdi daha ziyade sevk ve yardım eden biri olduğunu yazmaktadır.¹⁷⁰

İ. İş Esaslarına Uygun Öğretim Usulleri (Çeviri Eser 1934)

1940 yılında Hıfzırrahman Raşit Öymen'nin P.Ficker'den çevirdiği "İş Esaslarına Uygun Öğretim Usulleri" ¹⁷¹ başlıklı bu kitap çeşitli derslerin iş ilkesine göre nasıl işleyebileceğinin örneklerini vermektedir. Bu niteliği ile bu kitap E.Burger'in (iş pedagojisi) kitabının adeta bir tamamlayıcısı gibidir. Bu kitap 1940'lı yıllarda Köy Enstitülerinde okutulmuş 1948 yılında üçüncü baskısı yapılmıştır.

Eser, her derecedeki okul öğretmenlerine ve öğretmen okulu öğrencilerine yardımcı kitap olarak hazırlanmıştır. Eserde "iş esasları" terimi sadece " el işi becerisi" manasında alınmamıştır. Her türlü zihin etkinlikleri de bu kavram içine alınmıştır.

Beş ana bölüme ayrılan eserde şu konulara yer verilmiştir: "Didaktik faaliyet şekillerinin esasları", "Mevzu İşleme Şekilleri", "Hakikatleri Bilvasıta Tanımada İş ve Faaliyet", "Dil ile kavranılan Mevzularda Faaliyet" ve "Metinlerde Faaliyet"tir.

J. Yaşanmış Pedagoji (Çeviri Eser 1935)

---

¹⁷⁰ A.g.e.,s.8

¹⁷¹ P.Ficker, **İş Esaslarına Uygun Öğretim Usulleri**, (Çev. Hıfzırrahman Raşit Öymen), 3.bs, Arı Matbaası, İstanbul, 1948.

Hıfzırrahman Raşit Öymen'in öğretmenliği yıllarında çevirisini yapmış olduğu ve Türkçe pedagoji kitaplığına kazandırdığı eserlerden biri olan Yaşanmış Pedagoji¹⁷² H.Scharrelmann'a aittir. Öymen, çeviriyi 1935 yılında yapmıştır.

Öymen, eseri üç ana bölümde incelemiştir. Birinci bölümde kitap hakkındaki düşüncelerini anlatmıştır. Öymen bu eseri kaleme alma sebebini Scharrelmann'a atfederek şu şekilde ifade eder. "Yaşanmış Pedagoji kıymet taşıyan bir öğretmenin kendini ve işini en iyi şekilde tanıttığı, gelişimimizin ve içimizin en derin ve köklü kaynağı olan "bizzat yaşayarak öğrenim ve öğretim" yolunun vefalı bir kılavuzu olduğu için onu kaleme aldım¹⁷³.der.

"Scharrelmann ve Pedagojisi"nin yer aldığı ikinci bölümde: Öymen yazarın hayatını, eserlerini ve eğitim üzerindeki düşüncelerini açıklamıştır.

Scharrelmann'e göre eski okulun, istediği şey neticedir ve burada her şey imtihana ve yoklamaya tabidir. Eski okul anlayışında sadece ezberleme vardır. Orada başkalarının fikirlerini tekrarlama ve sessiz olma ilk vazifedir. Sonuç olarak bu anlayış bireyin potansiyelinin ortaya çıkmasına engel teşkil etmektedir.¹⁷⁴

Scharrelmann; eğitimde sorunun, konuyu öğrenmek ve hafızaya almak değil, onu yeri ve zamanı geldiğinde işleyebilmek olduğuna dikkat çeker. Dersin somutlaştırılarak anlatılmasını genel kalıbından çıkarılarak çocuğa göre bir kılığa sokulmasının verimi arttıracığına inanır.

Üçüncü bölümde ise kitabın asıl konusu olan "Vatandaşlık Terbiyesi" üzerinde durulmuştur. Eser de "İş Okulu Nedir"? "İş Mektebinde Bir Yılbaşı Bayramı", "öğretmeye ve tekrarlama dair", "ilköğretimde fizik" gibi eğitimle ilgili makalelere yer vermiştir.

Scharrelmann ayrıca, eserinde "Eşkiya Edebiyatına Karşı", "Boş Lafa Karşı Mücadele", "Akvaryum", "Buğday Başağı" gibi güncel içerikli makalelere yer vermiştir.

---

¹⁷² H. Scharrelmann, **Yaşanmış Pedagoji**, (Çev. Hıfzırrahman Raşit Öymen), Ankara, Recep Ulusoğlu Basımevi,1935, s.79.

¹⁷³ **A.g.e.**,s.5

¹⁷⁴ **A.g.e.**,s.16

K. Yeni Okulda Didaktik (Çeviri Eser 1935)

Yeni Okulda Didaktik¹⁷⁵, Hıfzırrahman Raşit Öymen'in Gazi Üniversitesi Eğitim Enstitüsü'nün Pedagoji ve Resim İş bölümlerinde görev yaparken Prof. Dr. Paul Ficker'den çevirmiş olduğu bir eserdir. Eser 1972 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye kurulunun kararı gereği basılmıştır. Eser, Cumhuriyet'in yeni okul reformları arasında yer alan iş prensiplerine ve teknolojisine uygun öğretim yöntemlerini incelemektedir.

Eserde, iş şekillerinin gösterilmesi, kuvvetlerin nasıl uyandırılacağı, engellerin ortadan nasıl kaldırılacağı, fırsat ve verilerden nasıl faydalanılacağı, tatbikat örneklerinin nasıl zenginleştirileceği üzerinde çalışılmış ancak buna ek olarak iş şekilleri üzerinde gelişen iş eğitimi problemlerinin esaslı bir incelemesine ve değerlendirmesine de kitapta yer verilmiştir.¹⁷⁶

Eser, öğretim usullerini ve biçimlerini, iş anlayışı çerçevesi içerisinde yeni bir düzenlemeye göre sıralar ve işlenme şekillerini de böylece gösterir. Ayrıca öğretim hareketleri konusunda tanınmış iş yönetimi öncülerinden Hugo Gaudig ile Otto Scheibner'in orijinal görüşlerine ve örneklerine eserde yer verilmiştir.

Eser'in birinci bölümünde didaktik şekillerinin esasları üzerinde durulmuştur. Burada iş olayı, işin amacını saptama, işin icra safhası, faaliyet şekilleri ve müfredat programı incelenmiştir. Grup çalışmaları, tek başına çalışma, iş bölümüne göre sınıf öğretimi, soru cevap yöntemiyle öğretim, iş tekniği incelemeleri ve alıştırılmaları gibi bölümler eserin daha da anlaşılır olmasını sağlamıştır.

F. İş Öğretiminin Sosyal Şekilleri (Çeviri Eser 1964)

İş Öğretiminin Sosyal Şekilleri¹⁷⁷, Dr. Paul Ficker'in yazmış olduğu ve çevirisini Hıfzırrahman Raşit Öymen'in yaptığı eserdir. Her derecedeki okul öğretmenlerine ve öğretmen okulu öğrencilerine yardımcı kitap olarak hazırlanan eser 1964 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye kurulunca bastırılmıştır.

---

¹⁷⁵ Paul Ficker, **Yeni Okulda Didaktik** , (Çev. Hıfzırrahman Raşit Öymen), Ankara, Milli Eğitim Basımevi,1972, s.182.

¹⁷⁶ A.g.e.,Önsöz

¹⁷⁷ Dr. Paul Ficker, **İş Öğretiminin Sosyal Şekilleri**,(Çev. Hıfzırrahman Raşit Öymen), İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1964, s.51.

Eserin baş kısmında yazar Paul Ficker'in önsözü yer almaktadır. Ficker, kitapta türlü iş şekillerinin gösterilmesi, kuvvetlerin nasıl uyandırılacağı, engellerin nasıl ortadan kaldırılacağı, fırsatlardan nasıl yararlanılacağı üzerinde durmuş, bunun yanı sıra iş şekilleri üzerinde gelişen iş eğitimi probleminin esaslı bir incelemesine ve müzakeresine kitapta özel bir bölüm olarak yer vermiştir.

Eseri dilimize kazandıran Öymen, Gazi Eğitim Enstitüsünde İş Pedagojisi ve Tarihi derslerini okuttuğu sırada bu eserden faydalanmış ve didaktik faaliyet şekillerine ait birinci bölümü Enstitü'nün yayınları arasında yayınlanmıştır. Öymen, Cumhuriyet'le beraber yeni bir gelişme hamlesini kazanmış olan öğretmen okullarında sosyoloji dersinin okutulması kararı ile birlikte bu dersle ilgili yardımcı kitaplara olan ihtiyacın arttığını görür. Öymen bu ihtiyacı gidermek için bu eserin ikinci bölümünü de yayınlamayı uygun bulmuştur. Eser'in tercümesini yaparken öğretim usullerini ve tarzlarını, iş anlayışı çerçevesinde yeni bir düzene göre sıralar ve işlenme şekillerini de böyle gösterir. Çok doğal olarak bazı yerlerde yeni buluşlar ve terimler ortaya koymuştur.

Ayrıca yeni öğretim hareketleri konusunda tanınmış iş metodu öncülerinden Hugo Gaudig ile Otto Scheibner'in orijinal görüş, örnek ve önerilerine geniş yer vermiştir.

Eserde, sınıfın niteliği, sınıfın iş ve eğitim topluluğu bakımından önemi, okul sınıfı şuurunun psikolojik gelişmesi, serbest sınıf konuşmalarının niteliği, değeri ve tehlikeleri, serbest sınıf konuşmalarında öğretmenin rolünün nasıl olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Yine öğretmenin aydın bir fikre ve olgun bir tavra sahip olması gereği vurgulanmış "Çocukların sadece söylediklerini değil hatta söylemek istediklerini de işitebilecek, anlayacak bir hassasiyete sahip olması istenmiştir." Öğretim dışında grup teşekkülleri üzerinde durulmuştur. Yatılı okullar ve bu okullardaki öğrencilerin yaşayışları, öğrenci birlikleri, türlü adlar altında birleşen dernekler ve kulüpler incelenmiştir. Mesela; ortak müzik, faaliyet ve çalışmalarını idare eden öğrenci birlikleri, edebi eserlerin okunması ve konuşulmasını sağlayan birlikler, spor kulübü birlikleri... gibi.¹⁷⁸

---

¹⁷⁸ A.g.e.,s.5

Eserde öğretim tekniklerinden soru cevap tekniği üzerinde durulmuştur. Öğrenci sorularının önemi, çocuğun ve sorularının psikolojik boyutları, soru sorma yöntemleri örneklerle açıklanmıştır.

VII. İslam ve Eğitim Konulu Kitaplar

A. İslam 'da Öğretmen ve Öğrenci Meselelerine Dair Geniş Risale (Çeviri Eser 1966)

İslam'da Öğretmen ve Öğrenci Meselelerine Dair Geniş Risale¹⁷⁹, Hıfzırrahman Raşit Öymen ve Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim görevlisi Süleyman Ateş'in ortaklaşa Al Kabisi'den çevirmiş oldukları eserdir. Eser 1966 yılında Ankara üniversitesi basımevinde basılmıştır.

Kabisi' nin risalesi, öğretmen öğrenci ve öğretmen toplum arasındaki ilişkilere açıklık getirmektedir. İslam eğitiminde son derece önemli bir yere sahip olan risale, eğitici ve öğretici yönüyle büyük kıymet ifade etmektedir. Eserde iman psikolojisine ve iman esaslarına, Kuran'ın faziletlerine, Kuran öğretiminde dikkat edilecek şartlara yer verilerek, zamanın bilim adamlarının da fikirleri eklenerek açıklanmaya çalışılmıştır.

Eser, soru cevap yöntemiyle kaleme alınmıştır. İslam eğitim sistemindeki temel meseleleri başta iman esaslarını, inanış ve kabullenışı anlatmıştır. Ardından Kur'an-ı öğrenmenin faziletleri, velilerin çocuklarını Kuran öğrenmeye sevk etmelerinin gereği ve bunun farz olduğu üzerinde durulmuştur.

Öğretmenin, çocuklara sosyal yaşamda bilinmesi gereken her mevzuu öğretmesi gerektiğini söyler. Bunların başında dil öğretimi, ardından hesap yapabilme, güzel yazı, güzel okuma ve terbiye gelmektedir. Bu(terbiye öğretme) onlara nasihat, onları koruma ve özgüven kazandırma olayıdır. Eser öğretmen ve öğrenci arasındaki hukuki ilişki ve sorumluluklara da değinmiştir.

Kız çocukların eğitimi, dayanın eğitimdeki olumsuz etkisi, otorite yanında şefkate değer verilmesi, öğretim yer ve araçları, çocuklara karşı öğretmenin hal ve

---

¹⁷⁹ Abul Hasan Ali Al Kabisi, **İslam'da Öğretmen ve Öğrenci Meselelerine Dair Geniş Risale**, (Çev. Hıfzırrahman Raşit Öymen, Süleyman Ateş), Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1966, s.88.

davranışları gibi bugün hala çözülmemiş sorunlara cevap aramış ve çözümleri için yöntemler önermiştir.

Hıfzırrahman Raşit Öymen ve Süleyman Ateş, esere önsöz yazmış ayrıca yazarın hayatını ve eserlerini de ayrı bir bölüm olarak eklemiştir. Önsözde kitabın tercüme sebebini şu sözlerle açıklarlar: “ Kabisi’ nin eserinde öğretim ve eğitim ilişkileri ile ilgili meseleler bir rehberlik niteliği ile değerlendirilmiştir. Kabisi’den bu yana geçen bin küsur yıl içindeki gelişmelere kıyasla ve bu aradaki ilmi seviyenin gerekleri ile kıyaslandığında bazı noktaların eleştiriye veya doldurulmaya muhtaç olduğu açıktır. Fakat zorunlu eğitim fikrinin yüzyıldan bu yana geliştiği düşünülürse bunu bin sene evvel benimsetme yolundaki gayret ve emekler, ancak takdirle karşılanmaya değer. Öğretimde kolaydan zora, malumdan meçhule, yakından uzağa gibi kaideler arasında tedrici bir tekâmül kaidelerinin gerekleri olarak benimsenmiştir. Kısaca Kabisi’nin eserinde eskiyen kısım, tazeliğini muhafaza eden yanında çok azdır. Bu anlayışlardır ki zamanın hadis ve fıkıh ilimlerinde olduğu kadar pedagojik formasyonu, örnek hocalığı ve insanlığı ile de tanınan Kabisi’nin bu eserini, İslam’da terbiye konularını tarihi bir perspektif içerisinde incelemek isteyenlere yardımcı olacağı inancı ile dilimize çevirmeyi uygun bulduk.”denilmiş ve bu tarz çalışmaların kendi meslek çevrelerinde ve okuyucular tarafından araştırılmasının gerekli olduğunu da vurgulanmıştır.¹⁸⁰

B. İslam Eğitim Tarihi (Ortak Yazdığı Eser 1973)

Hıfzırrahman Raşit Öymen’in Mehmet Dağ ile birlikte yazmış oldukları İslam Eğitim Tarihi¹⁸¹’ne Hilmi Ziya Ülken önsöz yazmıştır. Eser 1974 yılında Milli Eğitim Basımevi’nce Ankara’da basılmıştır.

Yazarlar eseri, Türk eğitim tarihine bağlı kalmadan bütün İslam Tarihini ele almışlardır. İslam eğitim tarihine önce İslam eğitim felsefesini ve kurumlarını incelemekle başlamışlardır. Bu kurumlar; halka açık okullar (kütüphaneler, okullar, camiler), Özel eğitim okulları(saray okulları), kitapçı dükkânları, bilginlerin evleri, ilim ve edep meclisleridir. Yine eserin aynı bölümünde; ilk bilimsel araştırma kurumları, medreseler, kütüphaneler, meslek eğitimi, kadınların eğitimi ve vakıflar incelenmiştir.

---

¹⁸⁰ **A.g.e.**,Önsöz

¹⁸¹ Hıfzırrahman Raşit Öymen, Mehmet Dağ, **İslam Eğitim Tarihi**, Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 1974, s.272.

Yazarlar eseri bir sosyolog gözü ile incelemiş her birinin toplum içindeki yerini, görevini ve işleyişini anlatmışlardır.¹⁸²

Kitabın ikinci bölümünü, okullarda okutulan, müfredat programlarına ayırmışlardır. “Halka Açık İlköğretim Programı”, “Özel Eğitim Programı”, “Bilimsel Öğretim Programı” olmak üzere üç kısımda incelenmiştir.

Üçüncü bölüm öğretmen ve öğrencilerle ilgili hususları kapsamıştır. Yazarlar burada, “Başlıca Öğretmen Tiplerini”, “Öğretmenlerin Sosyal Durumunu”, “Derecelerini Ve Unvanlarını”, “Geçim Şekillerini”, “Maddi Durumlarını” Ve “Öğretmen Birliklerini” anlatmaktadır. Bölümün devamında “Öğrenci Sayısına”, “Eğitim Eşitliğine” değinilmiştir.

Kitabın dördüncü bölümünde, “İslam Eğitim Ve Öğretiminde Metot Ve Araçlar”, “Okul Adabı”, “Öğretmenlerin Karakter Ve Ödevleri”, “Öğrencilerin Karakter ve ödevleri” “Çocukların Terbiye Ve Disiplini”, “Öğretim Yaşı” gibi konular incelenmiştir.

VIII. Atatürk ve Eğitim Konulu Kitaplar.

A. Cumhuriyet Eğitimine Geçişte Atatürk’ün Etkisi (1977).

Cumhuriyetin kurucusu ve Türk devriminin Başkumandanı Mustafa Kemal Atatürk’ün hayatından bazı kesitleri alan, onun Türk eğitim ve sosyal hayatı üzerindeki etkilerini belgelerle ortaya koyan “Cumhuriyet Eğitimine Geçişte Atatürk’ün Etkisi”¹⁸³ adlı eser 1977 yılında Türk Tarih Kurumu’nca basılmıştır. Öğretim ve eğitim kurumlarında, Büyük Millet Meclisi kürsüsünde ve çeşitli toplantılardaki konuşmalarından alıntılar yapılarak hazırlanan eser son derece aydınlatıcıdır.

Buna göre, Cumhuriyet eğitiminin kuruluşu üç aşamada gerçekleşmiştir. Bunların birinci aşaması: mevcudu sürdürme ve yürütme devresidir. Karar 1920 yılında toplanan Meclis’ten çıkmıştır.

---

¹⁸² **A.g.e.**,Önsöz

¹⁸³ Hıfzırrahman Raşit Öymen, **Cumhuriyet Eğitimine Geçişte Atatürk’ün Etkisi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi,1977

İkinci aşama: Yeni eğitim ilkelerine göre yapılacak reformlara hazırlanma devresi: 1921 Sakarya harbi öncesinden zaferin kazanılmasına ve Lozan Barışı'nın imzalanmasına kadar süren dönemdir.(1921–1923)

Üçüncü aşama: Cumhuriyet eğitiminde hamle ve kökten değişme dönemidir.1923 ve 1924'ten başlayarak çıkarılan kanunlar, değiştirilen yönetmelikler, programlar, dersler ve kitaplar üzerinde yeni fikir anlayışı ile yapılan çalışmalar etkisini göstermektedir.(1923–1936)¹⁸⁴

Görüldüğü üzere birbirine bağlı ve birbirini etkileyen bu üç aşamalı süreç Türk eğitiminin temellerinin atılmasını sağlamıştır. Cumhuriyet eğitiminin temel ilkeleri aslında ona vücut veren kurtuluş ve özgürlük savaşlarımızın ilkelerinden doğmaktadır. Tüm gücünü bu savaşların ruhundan almıştır.

Eserde eğitimin karakteri üzerindeki tartışmalara da yer verilmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra eğitimin dini mi milli mi olacağı üzerinde çok yoğun bir tartışma yapılmıştır. Dini inançlar ve bunların ibadet ve törenleri cumhuriyet öncesi, öğretim programlarında ve yönetmeliklerinde Osmanlı İmparatorluğunun teokratik düzenine uygun olarak genellikle mecburiyet kayıtlarıyla uygulandığı halde saltanatın ve hilafetin kaldırılmasından sonra öğretim ve eğitim daha çok milli, demokratik ve laik bir istikamette gelmiştir.

Öymen eserinde, Atatürk'ün 1 Mart 1922'deki meclis konuşmasına yer verir: "Hükümetin en verimli ve en önemli görevi, Milli Eğitim işidir. Bu işte başarı sağlayabilmek için, Ulusumuzun durumuna sosyal ve hayati ihtiyaçlarına, çevrenin koşullarına ve yüzyılımızın gerçeklerine uygun bir program izlenmelidir. Yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekleri öğrenim sınırı ne olursa olsun her şeyden önce Türkiye'nin bağımsızlığına, kendi benliğine, ulusal geleneklerine düşman olan bütün unsurlarla savaşmak, mücadele etmek gereği öğretilmelidir."der.¹⁸⁵

---

¹⁸⁴ A.g.e.,s.179

¹⁸⁵ A.g.e.,s.185

B. Mustafa Kemal'in Eğitimle İlişkileri ve Türk Eğitimine Etkileri (1977).

Mustafa Kemal'in Eğitimle İlişkileri ve Türk Eğitimine Etkileri ¹⁸⁶ Atatürk Konferansları VI,1973–1974 'den ayrı basım olarak Türk Tarih Kurumu'nca 1977 yılında Ankara 'da basılmıştır.

Öymen eserinde, Mustafa Kemal'in öğrencilik hayatını, derslerindeki başarılarını ve öğretmenlerinin gelecekte O'nun fikir ve düşünce hayatındaki rolünü anlatır.

Öğrencilik yılları bittikten sonra görüyoruz ki, Mustafa Kemal Askeri Rüştiye'deki müdür ve öğretmenleriyle ilişkilerini sürdürmüş ve Şam'dan gizlice Selanik'e gelip Vatan ve Hürriyet Cemiyetinin şubelerini kurduğunda yönetim kurulu üyelerini bunlar arasından seçmişti.

Öymen, Mustafa Kemal'in kendi tercihini kullanarak girdiği Selanik Askeri Rüştiyesi'nden başlayarak Harp Okulunu bitirinceye kadar geçen öğrencilik hayatında ve genç subaylık döneminde askeri görevlerin yanı sıra eğitim ve öğretimle bilinçli ve sürekli olan ilgisinden bahseder. ¹⁸⁷

Öymen, Atatürk'ün eğitim hayatını inceleyen sözde bazı bilim adamlarının ciddiyetten uzak, kulak dolgunluğu ile uydurma isimler yazıldığını acı bir dille eleştirmekte ve olayların doğrusu bilimsel bazda örnekler vererek açıklamaktadır. ¹⁸⁸

İkinci Dünya Savaşının aleyhimize bitmesi sonucu Atatürk bir 19 Mayıs sabahı Anadolu'ya çıkarak Kurtuluş Savaşı hazırlıklarına başlamıştır. Öymen, daha savaşlar devam ederken Mustafa Kemal'in eğitim ilişkilerini, Türk eğitimini etkileyen görüşlerini ve Sakarya Savaşı arifesinde başlattığı Eğitim seferberliğini anlatır.

---

¹⁸⁶ Hıfzırrahman Raşit Öymen, **Mustafa Kemal'in Eğitimle İlişkileri ve Türk Eğitimine Etkileri**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara,1977

¹⁸⁷ **A.g.e.**,s.135

¹⁸⁸ Hıfzırrahman Raşit Öymen, **Köy Enstitülerinin Kuruluşunun Tarihi ve Problemleri**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1980

Üçüncü Bölüm

HIFZIRRAHMAN RAŞİT ÖYMEN'İN SİYASİ HAYATI

I. SİYASİ HAYATI

İsmet İnönü'nün CHP'yi gençleştirme projesi çerçevesinde Öymen, 1943 yılının Şubat ayında yapılan genel seçimlerde Bolu milletvekili olarak Meclis'e girdi.

Cumhurbaşkanlığına İsmet İnönü'nün, Meclis Başkanlığına Çankırı Mebusu Mustafa Abdülhalik Renda'nın ve Başbakanlığa İzmir milletvekili Şükrü Saracoğlu'nun seçildiği Meclis'te, 08 Mart 1943'te and içerek göreve başladı ve oluşturulan 20 kişilik Maarif Encümeni'ne seçildi.

21 Temmuz 1946 yılına kadar sürecek birinci dönem milletvekilliği süresince ÖYMEN 1945 yılında;

- Çiftçiye toprak dağıtılması ve çiftçi ocakları kurulması hakkında kanun tasarısı¹⁸⁹
- 1945 yılı yedi aylık Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bütçesi¹⁹⁰
- İşçi Sigortaları Kurumu konusu¹⁹¹
- Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü bütçesi¹⁹²

1946 yılında;

- Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü bütçesi¹⁹³
- Orman Genel Müdürlüğü bütçesi¹⁹⁴
- Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bütçesi¹⁹⁵
- Bina Vergisi Kanunu'na geçici bir madde eklenmesi¹⁹⁶
- Çalışma Bakanlığı'nın kuruluş ve görevleri hakkındaki kanun¹⁹⁷
- Kazanç Vergisi Kanunu'nun 3üncü madde/14ncü fıkrasının değiştirilmesi¹⁹⁸
- Milletvekilleri seçimi hakkındaki kanun¹⁹⁹

¹⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, C.19, ss.167–174

¹⁹⁰ A.g.e.,s.425

¹⁹¹ A.g.e.,s.67

¹⁹² TBMM Tutanak Dergisi, C.20,

¹⁹³ A.g.e., ss. 186–189

¹⁹⁴ A.g.e.,s. 624

¹⁹⁵ A.g.e.,s. 473

¹⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, C.22, ss.137–139

¹⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, C.21, ss. 98–122

¹⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, C.22, ss: 141–143

¹⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, C.23, s. 262

- Milli Eğitim Bakanlığı kuruluş kadroları ile merkez kuruluşu ve görevleri²⁰⁰

- Üniversiteler Kanunu²⁰¹

Konuları olmak üzere artan bir tempoda Meclis'te söz almıştır. Bu durum 1947'de yapılması gereken Genel Seçim'in CHP'nin kurmaylarının DP'nin gündem güne güçleneceği düşüncesiyle yapılan "erken seçimle" 21 Temmuz 1946 yılına kadar devam etmiştir. 1946 seçimlerinde Öymen partisince tekrar aday gösterilmemiştir.

Hıfzırrahman Raşit Öymen'in "liste dışı" kalışını oğlu Altan Öymen anı kitabında²⁰² şu şekilde anlatır.

"Genel seçimler, daha seçim günü gelmeden, bizim özel hayatımızı bir başka açıdan etkiledi. CHP adayları ilan edilince şu belli oldu: Parti yönetimi, milletvekillerinden 150 kadarını yeniden aday göstermemişti. Babam da aday gösterilmeyenler arasındaydı.

Bu niçin böyle olmuştu? Ben anlayamamıştım. Bildiğim, babamın çok çalışkan bir milletvekili olduğuydu. Meclis'te de, seçim çevresinde de öyleydi. Meclis'te Müstakil Grup üyesi olarak, başta eğitim konuları ve toplumsal sorunlar olmak üzere birçok konuyla uğraşır, raporlar yazar, konuşmalar yapardı.

Bolu'da da çok faaldi. Her vesileyle gider, her soruna çözüm bulmaya çalışırdı. İlin özellikle deprem sonrasında yeniden yapılandırılmasında ve eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli katkısı olmuştu. Başta Meslek Okulu yapımı olmak üzere çeşitli projelerin gerçekleşmesinin öncülüğünü yapmıştı.

Gerçi o yıllarda görebildiğim ve daha sonra değerlendirebildiğim kadarıyla, politikacılıkta bir eksiği vardı: Parti içi yarışların kulisleriyle pek ilgilenmezdi. Beklerdi ki, bir politikacı görevini iyi yapıyor ve partisi için iyi sonuçlar alıyorsa, bunu parti içindeki başkaları görsün ve değerlendirsün. İnsanların "Ben şunu yaptım, bunu yaptım" diye kendini hatırlatmasının yakışsız olduğunu düşünürdü.

Ama aday gösterilmemesinde bu "hatırlatma eksikliği"nin bir rolü olamaz. Çünkü gerek Meclis'te gerek seçim çerçevesinde yaptıklarını gören, işiten, öven de çoktu.

Öymen gerçekleri, kendisi için zararlı olacağını bilse de açık açık söyleyen bir kişilik sahibiydi. Nitekim bir aralık Milli Eğitim sorunlarıyla ilgili düşüncelerini Ulus gazetesinde açıkça ortaya koymuş, bu yazı zamanın Milli Eğitim Bakanını oldukça

²⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi C.24, s. 9 – 5

²⁰¹ **A.g.e.**, s.148, 169, 203, 236

²⁰² Altan Öymen, **Bir Dönem Bir Çocuk**, Doğan Kitap, 9.b., Şubat 2003

sinirlendirmiştir. Hatta 1946 seçimlerinde partinin milletvekili aday listesinden adının çıkarılmasına yol açmıştır.

Liste dışı kalmasında rol oynayan asıl etken galiba şuydu:

Daha önce sözünü etmiştim: Babam “Müstakil Grup” üyesi olmasını çok ciddiye alırdı. Müstakil Grup’un görevi hükümeti eleştirmektir. O da gruptaki işbölümüne göre üstlendiği görevlerde “eleştiri”nin dozunu hiç eksik etmezdi. Yaptığı işlerin çoğunu çok beğendiği Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel’i bile, vaat ettiği bazı işleri zamanında tamamlamadığı gerekçesiyle eleştirirdi.

Bu, eleştiriler bakanları rahatsız ederdi. Hasan Ali Yücel, ileriki yıllardaki sohbetlerimizde bunu bana da söylemişti. “Baban çok değerli bir arkadaşım ama, ayrıntılar üzerinde fazla duruyordu. Bu da bizi kızdırıyordu” demişti.

Anlaşıyor ki, bu konudaki şikâyetler, bazı bakanlar tarafından parti yönetimine de bildirilmiş, “Biz yeni Meclis’te Demokrat Parti’yle uğraşırken bir de Hıfzırrahman Bey’le mi uğraşacağız?” denilmişti. (Bunu babama sonradan Saracoğlu da anlatacaktı.)

Tabii, nedeni ne olursa olsun, sonuç önemliydi:

Babam, çok partili ilk seçimin aday yarışının yapıldığı kulislere politikacı deyimiyle “atlamış”tı.

Bu, seçim çevresinde de, yakın arkadaşları arasında da hiç beklenmeyen bir sonuçtu. İstanbul gazetelerinde, buna Bolu’daki partililer tarafından gösterilen tepkilere dair haberler çıktı. O sırada partinin başkanvekili olan Şükrü Saracoğlu da babamı çağırıp “yapılan yanlışlık” tan dolayı üzüntülerini belirtti. “Partide gene beraber çalışacağız” dedi.

Babamın, aday gösterilmedim diye “partide beraber çalışma’yı bırakması zaten düşünülemezdi. Saracoğlu’nun teklifi üzerine Güneydoğu illerinin parti müfettişliğini üstlendi. Artık, iki yıl sonraki ara seçimde yeniden milletvekili seçilinceye kadar, Diyarbakır, Mardin, Urfa, Siirt illerinde o görevi yerine getirecekti.”

Demokrat Partinin katılmadığı 17 Ekim 1948 araseçimlerinde tekrar milletvekili olan Öymen ‘in bu ikinci dönem mebusluk devresi 14 Mayıs 1950’de yapılan ve iktidarın el değiştirdiği seçimlere kadar devam etti. İlginçtir ki birinci dönem artan tempoda devam eden meclis konuşmaları ikinci dönem bıçak gibi kesilmiş ve Öymen bir kez bile genel kurulda söz almamıştır. Bundan sonraki yıllarda bir süre CHP’de parti müfettişi olarak çalıştı. Eğitimci kişiliğinin ön plana çıkması nedeniyle aktif politikayla arasına mesafe koydu ancak yine de partisinin eğitimle ilgili politikalarında ağırlığını hissettirerek uzun yıllar bu konuda çalışmalarını sürdürdü. Bu yıllarda doğu illerinde

uzun seyahatler yaparak buradaki eğitimle ilgili problemleri yakından inceleme fırsatı buldu.²⁰³

II. 1945 YILI MECLİS KONUŞMALARI

A. Çiftçiye Toprak Dağıtılması ve Çiftçi Ocaklarının Kurulması

Öymen, kanun tasarısını; topraksızlara ve yeter toprağı olmayanlara ve yeterli toprağı olduğu halde vasıtası eksik olanlardan başlayan bir sıra üzerinde giderek yurt toprakları üzerinde kalan boşlukları doldurmak, bütün yurt topraklarını sürekli surette işletmek gibi bir fikri ileri sürdüğü şeklinde açıklamıştır. Tasarayı, Anayasa'nın gerçek bir emri ve toprak devrimimizin bir başlangıcı gibi karşılarken, beklentisinin; yurt toprakları üzerinde yaşayan ve çalışanlarla, baş başa ve tarım teşkilatımızın bu uğurda artacak emekleriyle bir arada daha canlı bir varlık olarak gelişme fırsatlarına kavuşması olduğunu belirtmiştir.

Toprak işinde sermaye ve para kadar gönülden ve yürekten toprağı sarılmanın da önemine inanmış ve tasarıda diğer unsurlarla ile birlikte toprağı sımsıkı sarılma ruhunu bir daha vurgularken, toprağıın Türk çiftçisinin ve Türk gencinin gözünde sadece ekonomi mevzuu olmadığını belirtmiştir. Öymen Meclis'te yaptığı konuşmada; "Kanaatimce, topluluk hayatında, asıl olan, o cemiyetin muhtaç olduğu iştir. İnsanlar bunun için vardır ve tuttıkları işe yaradıkları ve hizmet ettikleri müddetçe insan değeri taşımaktadır. Kısaca işin beslediğı adam, işi besleyen adam olmalıdır. Bu sadece toprak üzerindeki çalışmalarda değil, bütün işlerde ve devlet işlerimizde kıymet vermekten kaçınamayacağımız bir düsturdur ve zannedirim ki, en objektif gerçek de budur. O halde toprağı, toprak sevgisi, toprak bilgisi olmayana, onun üzerinde çalışmaktan ve iyi mahsul yetiştirmekten uzaklaşanlara değil, ona yaklaşanlara vermek, yani hakikaten toprağıın sahibi, bekçisi ve hadimi olacağı bırakmak doğru olacaktır".

İşletilmeyen toprakların zorla değil yine kanunla alınacağını savunan Öymen, çiftçiyi topraklandırırken maddeler arasına, köylerin ilköğretime kavuşmasını besler mahiyette bazı hükümlerin eklenmiş olmasını, bu topraklara yayılmış gürbüz Türk çocuklarının yetişmesine karşı gösterilen yeni bir dikkatin eseri olarak övmüştür.²⁰⁴

²⁰³ Sadi Irmak, "Dostum Hıfzırrahman", **Eğitim Hareketleri Dergisi**, cilt.XXIII, s.2

²⁰⁴ **TBMM Tutanak Dergisi**, C.17 s.126.167.174

B. İşçi Sigortaları Kurumu

Öymen İşçi Sigortalarında, işverenden başka, işgörenlerin de sigortaya katılmasını uygun bulmuştur. Ancak işgörenlerin katılacakları sigortaların açıkça yazılmamasına muhalefet etmiş, sigortaların belirlenmesini, eğer belirlenmişse açıkça maddeye yazılmasını mütalaa etmiştir.

Sigorta bütünlüğünün, iş sigortaları prensibine uyarak işveren ve işgörenden başka devlet yardımıyla tamamlanmasını önermiştir. Bu tezini, işçi sigortalarının, mesleki risk ve toplumsal eşitlik prensiplerinden ikincisine dayandırarak savunmuştur.

Devlet yardımının açık bir vazife olduğunu ve yardım durumunun genişletilmesini ayrıca işçi şahsiyetini kurtarmak toplumsal ve ahlaki bakımdan da bu bütünlüğün sağlanması için; “Umumi bütçeden yardımlar” kaydının eklenmesini önermiştir. Yüksek Başkanlığa Öymen tarafından verilen bu önerge geçici Komisyon sözcüsü Konya milletvekili H.Karagülle tarafından,” kanunun bünyesinde Hükümet yardımı esas olarak beyan edilmediğinden dolayı, bütçe formülünde böyle bir gelirin beyanına gerek görülmeyeceği” şeklinde itiraza uğramış ancak konuya maddenin yine de E bendi nde yer verilmiştir.²⁰⁵

C. Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü bütçesi

Öymen, konuşmalarında, Hükümeti iki mesele üzerinde düşünmeye davet etmiştir. Bu meselelerden ilki; komisyon raportörünün iki açıklaması üzerine hasıl olmuştur. Komisyon rapor yazarı, Basın Yayın Umum Müdürlüğünde, “Şube Müdürlükleri gibi mühim kadrolarda, münhal ödevler olduğunu; başka bir yerde de, içeride ve dışarıda efkâr-ı umumiyeyi aydınlatma vazifesinin boş kaldığını “ belirtmiştir. Öymen bu iki açıklamanın birbirini tamamlaması halinde, hükümetin içeride ve dışarıda efkâr-ı umumiyenin aydınlatılmasının ne kadar önemli olduğunu hatırlamasını ve türlü hadiseler çıktığından meseleyi dikkatle ele almasını istemiştir.

Diğer meselede, kanunlarla Umum Müdürlüğüne verilmiş olan Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü teşkilatı ile bilim zararlı neşriyatın kontrolü ve ayıklanması üzerine gerektiği gibi çalışılmadığı tespitinde bulunmuştur. Eksiklerin giderilmesi için; bakımsız, kimsesiz, muhtaç çocukların sadece yiyecek, giyecek, yatacak yer ve işle değil kendilerini ıslah edici iyi telkinler ve iyi yayınlarla doyurmayı, erişkin insanların okuma

---

²⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, C.19 s.67–68

ihtiyacı için gerekli olan bir takım yayınların ise yeterli derece yararlı olmadığını ve bunların geliştirilmesini önermiştir.

Öymen ayrıca, gazetelerde yalan yanlış haber yapan yazarların uyarılması, denetim altına alınmasını bu gibi yazarların mesleki hazırlıktan geçmemişlerse kurstan geçirilmelerinin gerektiğini, yirmi beş yıldır hiçbir yazısının tezkip edilmemesiyle övünen yazarların haklarının ve toplum huzurunun korunmasının böylelikle mümkün olacağını belirtmiştir. Konu ile ilgili olarak, Hükümet'ten, Basın Birliği ya da Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nün görevlendirilmesini talep etmiştir.²⁰⁶

III. 1946 YILI MECLİS KONUŞMALARI

H. Basın Ve Yayın Genel Müdürlüğü Bütçesi

Meclis'te yaptığı diğer konuşmalar gibi Öymen günümüzde de güncelliğini koruyan basın ve yayın ilkeleri konusunda teferruata girerek hükümeti ciddi olarak eleştirmiştir.

Basın ve yayın müdürlüğü teşkilatının bilumum zararlı neşriyatın kontrolü ve ayıklanması üzerinde gereği gibi çalışmadığını ifade etmiştir. Çocuklardan başlayarak büyüklere kadar yapılacak yayınların takip edilmesini ve halkın kültür seviyesinin yükseltilmesi yolunda yapılan çalışmaların yeterli olmadığını vurgulamıştır.²⁰⁷

B. Bina Vergisi Kanununa Geçici Bir Madde Eklenmesi

Kazanç Vergisi Kanununun üçüncü maddesinin 14'üncü fıkrasının değiştirilmesine ve Bina Vergisi Kanununa bir geçici madde eklenmesine dair olarak hazırlanan tasarı; aynı mahiyette bulunan öğretim kurumlarının iki vergi bakımından ayrı ayrı ölçütlerle değerlendirilmesi ve vergi kanunlarından birinin aynı kurumlara muafiyetler vermesine karşılık diğerine yükümlülükler yüklemesi suretiyle vergi sistemimizde mevcut bir zıtlığın ve bu zıtlıktan uygulamada doğan güçlüklerle, sakıncalarının ortadan kaldırılması amacına yönelmektedir. Bina Vergisi Kanunu'nun özel okulları vergi yükümlülüğünden muaf tuttuğu halde kazanç vergisi kanunları bunları vergi yükümlülüğüne tabi tutmaktadır. Tasarının müzarekesi yapılırken Öymen,

²⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, C.20 s.186-187

²⁰⁷ A.g.e., s.186-187

tasarının bir kere de Milli Eğitim Komisyonu'nda görüşülmesinde fayda gördüğünü beyan etmiştir.

Öymen, Bina Vergisi Kanununda yazılı "Umumi maarife ve menafii umumiye (umumi menfaatler) ye hadim (yıkıcı) cemiyetler" hükmünün, hususi maksatlara ve menfaatlara hizmet etmeyen cemiyetler binalarına ait ve münhasır bulunduğunu, hâlbuki " özel okullar "namı altında toplanan okulların arasında bağlı oldukları cemiyetlerin ve Hükümetlerin hususi amaçları bakımından umumi maarife hizmet tarifine giremeyeceği " tespitinde bulunmuştur. "Özel okulların, bağlı buldukları cemiyet, kilise veya hükümetlerinden yardım almalarına Türk Devleti'nin umumi maarif anlayışı ile tamamen zıt olan bir yoldan giderek, talebelere orta halli ailelerin de veremeyeceği yüksek ücretler almalarına karşın, umumi maarife hadim devlet okullarıyla aynı vergi imtiyazlarından yararlanmalarına" karşı çıkmıştır.²⁰⁸

C. Çalışma Bakanlığı 'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun

Titiz ve teferruatlı çalışmasını burada da gösteren Öymen,kanunun bir maddesinde yazan "Çalışma Bakanlığı her yıl açılacak tekamül kurslarına çağırır" ibaresini irdelerek kanun maddesinin ,"Hiç değilse Çalışma Bakanlığının lüzum göreceği memurlar tekamül kursuna çağırılır" diyerek "her yıl açılacak "sözünün kaldırılmasını teklif ederek kaldırılmasını sağlamıştır.

Yine kanunun bir bendine itiraz ederek bu bendin "Çalışma gücünü arttıracak ve enerji israfını önleyecek usulleri araştırmak" şeklinde komisyona teklif ederek oylama sonucunda değiştirilmesini sağlamıştır.²⁰⁹

D. Kazanç Vergisi Kanunu

Oturum Öymen ile Milli Eğitim Bakanı H.Ali Yücel'in karşılıklı atışmalarıyla geçmiştir. Öymen, sözlerine hükümetin daha önce almış olduğu bir kararı okuyarak , " Milli Eğitim Bakanlığına bağlı aynı mahiyette bulunan müesseselerin iki vergi bakımından ayrı ayrı ölçülerde mütalaa edildiğini " ve bunun doğru olmadığını belirterek Bakan H.Ali Yücel'den izahat istemektedir.

Bu maddenin içine parantez içinde "Devlet ilköğretim programının ana çizgilerini tatbik etmesi şartıyla" ibaresi konulmak suretiyle hiç değilse bu kazanç vergisi kanunu

²⁰⁸ TBMM Tutanak Dergisi, C.22 s. 137-141

²⁰⁹ A.g.e.,s.137-141

maddesinin bizzat hükümet gerekçesiyle uyar hale getirilmesini Benden çok sizin isteyeceğinizi umduğum için bu teklifimi yapmaktan geri durmadım diyerek Bakan H.Ali Yücel'i ince bir dille eleştirmektedir. Yüksek Başkanlığa verdiği önerisi kabul görmüştür.

E. Milletvekili Seçimi Hakkında Kanun

Öymen, halk iradesine daha çok uyduğu için yeni milletvekili seçim tasarısını zamanında getiren İçişleri Bakanı ve Hükümeti desteklemiş ve konuşmasını muhalefet metninde gördüğü zıtlıklar üzerine kurmuştur.

Muhalefet adına konuşan Menderes'in, İngiltere'yi de örnek göstererek milletvekili olmak için ilköğretimin gerek olmadığını, İngiltere'de henüz ilk tahsil yayılmadan demokrasinin olduğunu söylemesi üzerine, Öymen demokrasi ile ilk tahsilin birbirinden ayıramayacağını ifade etmiştir. Bunu bizzat İngiltere'nin içinde bulunan harp ortamında ilk tahsili beş yaşında mecburi kılarak 15 yaşına kadar uzatması yolunda çıkardığı kanunu işaret ederek desteklemiştir. Muhalefeti, programlarında ilk tahsilin kıymetini kabul ettikleri halde halka demagojik birtakım yollardan "Biz ilk tahsile önem vermiyoruz, size ilk tahsil ve okullar yaptırmayacağız, külfete sizi sokmayacağız " taktiğini gütmekle suçlamıştır. Öymen, sanayi hareketinin ilköğretimi, ilköğretimin de sanayi, demokrasi ve milli hayatı beslediğini vurgulamıştır.²¹⁰

F. Milli Eğitim Bakanlığı Kuruluş Kadroları ile Merkez Kuruluşu

Müstakil grupta yer alan ve bu görevini ciddiye alarak oldukça ayrıntıya inen Öymen, hükümeti ve Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'i eleştirmekten geri durmamıştır. Yapılan konuşmalarda; Öymen okunan kanunun 3üncü Maddesiyle ilgili, tasarının merkez teşkilatı tasarısı içinde Büyük Millet Meclisi'ne gelmesini diledikten sonra iki öneride bulunmuştur.

İlk olarak Maarif Şurasına karşılık olarak Milli Eğitim Kurultayı sözünün kullanıldığını, bu sözün Maarif Şurası'nın bünyesine uygun olmadığını savunmuş ve Milli Eğitim Danışma Kurulu olarak değişmesini teklif etmiştir. Dönemin Milli Eğitim Bakanı H.A.Yücel, "Danışma Kurulu" tabirinin kullanılmasına taraftar olmadığını beyan etmiştir. Yapılan oylamada tabirin "Kurultay" olarak kalması kabul edilmiştir.

²¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi. cilt.23 s. 262–263

İkinci tadil teklifinde Öymen, okunan Bakanlıklara ait temsil kadrolarında, Milli Eğitim Bakanlığının dışında kalan bakanlıklardan sadece yüksek okulları olan bakanlıkların temsil edilmekte olduğunu, oysa örneğin, Sanat Okulları ile Köy Enstitüleri'nin, eğer Yüksek Ziraat Enstitüsü olmasaydı açıkta kalacağını ya da Sağlık Bakanlığı gibi gençliğin sağlığı ile yakından ilgili olan ve bulaşıcı hastalıklarla devamlı mücadele eden bu bakanlığın yine Yüksek bir okulu bulunmadığı için temsil salahiyetinin eksik kaldığını belirterek, yüksek okulları bulunmayan Bakanlıkların birer temsilcisinin bu danışma kurulunda temsil edilmesini önermiştir. Dönemin Milli Eğitim Bakanı H.A.Yücel öneriye katıldığını ve kanun tasarısındaki “Yüksek” sıfatını kaldırarak bir çözüm getirilebileceğini açıklamıştır. Yapılan oylamada, öneri kabul görmüş ve “Yüksek” sıfatı kanun tasarısından çıkartılmıştır.

Öymen, son olarak üç yılda bir yapılan Maarif Şurası'nın toplantı tarihinin belli olmasına rağmen henüz Bakan'ın gündemi tespit etmemiş olmasını eleştirmiş, kanunun gündeminin en az bir ay önce şura üyelerine yayınlanır denmesini yeterli bulmamıştır. Gelecek nesillerin terbiye meseleleri üzerinde bir teklif getirecek olan üyelere uzun bir çalışma imkânı vermek için müddetin uzun olması ve çalışma usullerinin daha evelden tespit edilmiş olmasını faydalı bulur. Kanun maddelerinden Arapça terimlerin çıkarılarak herkesin anlayabileceği şekilde Türkçe kelimelerin kullanılmasının gerekliliğini belirtir.²¹¹

G. Üniversiteler Kanunu

Milli Eğitim Bakanı, Hasan Ali Yücel, 12 Haziran 1946 tarihli meclis konuşmasında, üniversite asistanlarının bilimsel kariyer içindeki durumu ve dolayısıyla tazminat hak edip etmedikleri üzerine izahatta bulunmuş, “asistanlığın üniversite mesleğinin kapısı olan doçentliğe hazırlık yeri olduğunu, tazminata uygun görüldükleri takdirde, asistanlıkta kalmaya devam edeceklerini, aksi halde ise doçentliğe geçmek için gayret edeceklerini savunmuş,” böylelikle tazminat verilmemesi gerektiğini ifade etmiştir.

Söz alan Öymen ise kanunun bir mürüvvet meselesi olmadığını, tasarıda ‘üniversite öğretim mesleğinin tabii kaynağı’ ya da bir profesör tabiri ile fidelik vaziyetinde görülen asistanlığın çalışma imkanlarından mahrum edilmemesi meselesi olduğunu belirtmiştir. Önerisinde, tazminat yardımının bütün asistanlara verilmemesini,

---

²¹¹ TBMM Tutanak Dergisi. cilt.24 s. 9,10-15

ancak adaylık devresini geçirmiş ve ayrıca doktorasını yapmış olmak kaydını koymakla biran evvel doktora yapmalarını teşvik edecek bir işaret vermiş olduklarını açıklamıştır.

Kanunun adının Üniversiteler Kanunu olduğunu, asistanların görevlerinin bunun içinde olduğunu, böylece onları kariyerden ayırmanın doğru olmayacağını mütalaa eden Öymen, ilim yolunda çalışanlara gösterdiğimiz hassasiyete asistanlarında katılmasını, doçentlere verilen tazminatın dörtte birininin, gene bilim insanı aday, asistanlara verilmesini rica etmiştir.

Ertesi gün Bütçe Komisyonu Sözcüsü T.B.Balat tarafından yapılan açıklamada, adaylığını bitiren ve doktorasını yapan asistanlara 50 lira tazminat verilmesinin kabul edildiği duyurulmuştur. Değişen 38.Maddenin okunması sonrasında, maddede geçen 'Doktora yapmamış veya tıpta uzmanlık yetkisini kazanmamış veya uzmanlık sınıfı bulunmayan tıp dallarında geçici altıncı ve yedinci maddelere göre yeterlilik imtihanını vermemiş asistanları, asilliklerinin onandığı tarihten başlayarak üç yıl içinde doktora veya uzmanlık veya yeterlilik imtihanını vermekle yükümlüdür' cümlesindeki 'üç yıl süre'ye itiraz eden Öymen'in, üniversite camiası içinde olan bir elemanın sıradan bir memur şeklinde görmenin kanunun özüne uygun olmadığı gerekçesiyle, bu üç yıl şartının maddeden çıkarılması yönünde verdiği önerge kabul edilmemiştir.²¹²

---

²¹² TBMM Tutanak Dergisi. cilt.24,s.234–237

SONUÇ

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında yazı ve öğretmenlik yaşamına başlamış olan Hıfzırrahman Raşit Öymen, dergilerde yazdığı çeşitli yazılar ve kitaplarıyla, cumhuriyet eğitiminin kurulması ve gelişmesinde etkili olmuş bir eğitimcimizdir. “Toplu öğretim”, “öğretimde iş ve doğrudan doğruya etkinlik”, “demokratik eğitim”, “herkese eşit eğitim hakkı”, “laik eğitim” ve “karma eğitim “ gibi çağdaş kavramların ülkemizde oluşmasında çok değerli katkıları olmuştur. Telif ve çeviri kitaplarında ve yazılarında hep bu kavramları ele almıştır. Zamanla bunlar program, yönetmelik ve yasa maddeleri haline gelmiştir. 1939 yılında 1. Milli Eğitim Şurasına sunduğu bir bildiri ile o zamana kadar üç yıllık köy okullarının, kent okulları gibi, beş yıla çıkarılmasını önermiştir

Öymen, memleketi en büyük geri kalmışlık faktörü olan ezber pedagojisinden çağdaş, yaratıcı pedagojiye geçirmeye uğraşan bir eğitimci kadronun içinde ve başında olmuştur. Öymen, gerek Almanca’dan yaptığı tercümeleriyle, gerekse de yine Alman kaynaklarından faydalanarak yazdığı yazılarıyla pedagoji kitaplığımızın zenginleşmesine ve memleketimizde ileri pedagoji anlayışının yayılmasına ve yerleşmesine en çok hizmet etmiş yazarlarımızdan biri olmuştur.

Öymen, yeni pedagojinin mücadele ettiği meselelerden birinin eski eğitim sisteminin tek kitap usulü olduğu ve bu mücadelenin ilkokuldan üniversiteye kadar devam edeceği üzerinde durmuş, öğrenciye sadece tek bir ders kitabını takdim etmenin ve günümüzün en büyük problemlerinden olan ezberciliğe teşvik etmekle eşdeğer olduğunu belirtmiş, öğrencinin okuma zevk ve merakını felce uğratacağının altını çizmiştir. Öymen, bilgisi ezbere dayanan bir çocuğun kafasını, içi boş, dışı pırıl pırıl parlayan tunç kazanlarına benzetir.

Mektebin vazifesi, çocuğu muayyen mevzulara karşı yabancı bırakmamak, bilgisini artırmak için ona yardım etmek, öğrendiklerini düzenlemek ve bunları yerine göre kullanmayı öğretmektir. Bu itibarla mektep, öğrenme mektebi olmak durumundadır. Bugünkü mektebin en büyük kusuru, çocukları hayata attığı zaman kendilerine vermesi lazım geldiği halde ihmal ettiği, dumura uğrattığı aktif karakter esaslarıdır. Sınav sistemini de eleştiren Öymen, ezberci eğitim anlayışını, “çocuk aynı cevabı tekrar ettikten sonra imtihanı vermesi istenen dersi iki gün evvelden

ezberleyerek pekâlâ geçebilir” sözleriyle eleştirmektedir. İş mektebinin buna müsaade etmeyeceğine, imtihanı geçmek için yalnız bellek ve bilmenin yeterli olmadığını daha ziyade yapmak ve muktedir olmak lazım geldiğini belirtmektedir. Öğrencilerin sadece bakıp dinlemekle geçirdikleri derslerde ilginin azaldığı, verimin düştüğü söyleyen Öymen, öte yandan çocuğu ve hayatını, onu alakadar eden ve şahsen temasa geldiği eşyayı ön planda tutarak yapılan bir ders sonrasında çocuğun anlama kapasitesinin arttığını, daha canlı ve mutlu olduğunu vurgulamaktadır.

Öymen, konuştuğu yeri kürsü haline getiren, ulusal eğitimimizin oluşması için yılmadan çalışan Türkçe’yi en güzel konuşan ve yazan bir düşünürdü. Maksadının “çok defa olduğu gibi basmakalıp kopyacılık değil kendi özelliklerimizi dikkate almaktır” diyen Öymen, bir milletin maarif ve kültür hayatının sadece, okul binaları ve öğrenci sayısı değil, geniş milli kütüphaneleri ve fikir mahsulleri hazinesiyle ölçüleceğini belirtmektedir. Bu memleketin fabrika kadar, belki ondan da daha önemli olarak fikir mahsullerini tezgâhlayacak matbaalara ihtiyacı olduğunu ifade eder.”Bir memleketin karanlığı, yalnız elektrik santrallerinin aydınlığa çevirmeye kâfi geleceğine inananlar, dış parıltılara inananlardır. Gerçek aydınlık ise fikir mahsullerinin aydınlığıdır” demektedir.

Tahsil arzusunu, ümitsizlik kadar hiçbir şey felce uğratamaz diyen Öymen her çocuğa tırmanabileceği yüksekliğe çıkması için imkân veren ve ilkokuldan üniversiteye kadar uzanabilen bir merdiven hazırlanması gerektiğini söylemektedir.

Çocuklara ellerini ve vücutlarını çalıştırmak fırsatını verilmesinin önemine değinen Öymen, resim yapmanın kişinin duygu ve düşüncelerini kâğıda yansıtması olduğu düşüncesiyle, resim yapmayı konuşmakla eşdeğer tutmaktadır. Yapılan araştırmalara göre insan zihninin görsel nesnelere karşı daha aktif olduğu sonucuna varılmıştır. Öymen gibi usta bir eğitimci de hayat bilgisinin resimle öğretilmesinin faydalı olacağını vurgulamış ve Hayat Bilgisinin Resimle Tedrisi (İlkbahar ve Kış) eserlerini Türk diline çevirerek gelecek nesillerin daha sağlıklı bir eğitim almasını sağlamıştır.

İstikrarlı bir eğitim programımızın olmamasından yakınan Öymen program ve talimnamelerin o memleketin eğitim düzeyini belirlediğini sözlerine eklemektedir. Bizde yeni bir talimname ve program söz konusu olunca derhal bir başka memlekette kopya etmek yoluna gidildiğini fakat tembellik hastalığımızın olması sebebiyle aldığımız bu programlara bile uymadığımızı ifade etmektedir

“Mektep zavallı gençleri her şeye temas etmeğe ve bütün programları öğrenmeye mecbur etmekte onlardan hiçbir şeyin esasına nüfuz etmemelerine sebep oluyor. Bugünkü orta tedrisat sistemi böyle manasız olursa çocuk düşünmeğe nasıl imkân bulabilir?” diyen Öymen’e göre muallimin vazifesi, dersin konusunu ona hissettirmeden vermek, onu çok ders okutmadan, evde yapılacak vazifeler vermeden, çocuğun nazik vücudunu yoran onu kalp çarpıntılarına düşüren imtihanlara müracaat etmeden yükseltmektir.

Öymen, öğretmek için önce yeterince bilgi sahibi olmak gerektiğinin altını çizmektedir. Bilginin yüksek verileri ise üniversite ve yüksekokullarda kazanılabilmektedir. Öğretmenlerin her açıdan daha iyi eğitilmeleri için üniversitelerde öğretim görmeleri gerektiğini şöyle dile getirmektedir. “ Hayatımızın başlıca davalarından biri öğretmen meselesidir. Çünkü bir milletin iyi yetişmiş, çağdaş düşünebilen öğretmenleri olmadıktan sonra millet istediği kadar güzel okul, laboratuvarlar, atölyeler yapsın kaptansız birer gemiye benzer. Öğretmenin vazifesi sadece ders vermek, çocuğun zihni eğitimine yardım etmek değildir, aynı zamanda derslerin yanında çocuğun karakterine, ahlakına, vicdanına ve ruhuna olumlu tesir yapan bir rehber olmaktır”. Birinci Dünya savaşı’ndan sonra batıda öğretmenlerin seviyesi yüksek öğretim seviyesine çıkarıldığını belirten Öymen, bizde de öğretmen yetiştiren okulların kalitesinin o seviyeye çıkarılması gereğine inanmıştır. Eğitimde bilimselliğin ve çağdaşlığın esas olduğunu, tüm kurumların bunu ilke olarak benimsemesi ve buna harfiyen riayet etmesinin zaruri olduğunu, aksi takdirde öğretmenlerin şekilci hale geleceğini, bilimsellikten uzaklaşacağını ve bunun da toplumumuzun geleceği için tehlike oluşturduğunu söylemiştir.

Öymen, öğretmen yetiştiren okulların sayısının sadece artmasının çok fazla anlam ifade etmediği, önemli olanın bu okullardan yetişecek öğretmenlerin niteliği olduğu üzerinde durmaktadır. Öymen, öğretmen yetiştirilirken göz önünde bulundurulması gereken özellikleri şöyle özetlemiştir: En başta öğretmen laik ve çağdaş bir dünya görüşüyle donatılmalıdır. Bilimi her şeyden üstün tutan, idari ve akademik konularda kendine yetebilen bir disiplin anlayışı içerisinde eğitilmelidir. Günün koşullarına uygun, aktif öğretim metotlarını kullanabilme becerileri arttırılmalıdır. Öğretmenler sadece öğretim işini gerçekleştiren kişiler olmamalıdır. Öğretmen adaylarına, görev yapacakları okullarda sosyal faaliyetlere etkin bir şekilde katılmaları ve okul aile birlikleri gibi teşkilatları yönetebilmeleri için de demokrasi bilinci verilmelidir

Öymen, dalkavukluğun ve riyakârlığın hoş görüldüğü, hatta bir meziyet sayıldığı devrin terbiyesinde yetişen neslin bir yaprak misali esen rüzgâra göre savrulduğunu sorumluluk duyguları gelişmediği için fırsatını buldukları an her türlü görevi suiistimal edebilecekleri üzerinde durur.

Öymen, baskıya dayanan eğitim anlayışının yerine demokratik toplum ve cumhuriyetin temeli olan “kendi kendini yönetim” biçimini önermektedir. Bu yöntemle yetişmiş, eğitim almış öğrencinin, toplumsal süreç içerisinde daha fazla başarılı olacağı ve çağdaş Türk Devrimi'nin yaratmak istediği insan tipinin oluşturulabileceği sonucuna varmıştır.

Sınırlı ve giderek azalan kamu kaynaklarının eğitimin yaygınlaştırılması için kullanılması yerine özel öğretim kurumlarına aktarılması eşitsizlikleri arttırmaktadır. Öymen kurulan özel üniversitelerin ticari maksatla olmaları vesilesiyle yeterli verim oluşturmadığını ve sadece problem olarak ortaya çıktığını yazılarında belirtmiş bu anlayışla yapılacak eğitimin demokratik rejimin ilkelerini sarsacağını ve bilimden uzaklaşacağını belirtmiştir.

Bir toplumun kalkınmışlık ve çağdaşlık seviyesi o toplumun kendi köylüsüne vermiş olduğu değerle ölçüleceği düşüncesi tartışılmaz doğrudur. Çağdaş bilim adamı Öymen eğitimin temelini, köy okullarında atılacağını savunmuştur

Öymen eğitimle ilgili görüşlerini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Özellikle “demokratik” ve “laik” eğitim konuları üzerinde sıkça durmuştur çünkü bu onun için bir var olma felsefesidir. Ona göre eğitimin demokratikleştirilmesi, herkese eşit eğitim ve öğretim olanaklarının sağlanmasıyla olur. O, parasız okulların açılmasını, meslekler arası maaş farkının daralmasını, köy ve kent okullarının denkleştirilmesi, halk eğitimine önem verilmesi gerektiğini eserinde ısrarla savunmaktadır. Öymen, laik eğitim ve öğretim hakkında şu görüşü savunur: “Laik devlet, yurttaşın dünya işleri ile uğraşır. Laik devlette din yurttaşın özel işidir.

Öymen, memleketimizde uzun zamandan beri ziraat mekteplerimiz olduğu halde mezunlardan çiftçiliğe atılanların parmakla gösterilecek kadar az olmasını; öncelikle bu öğrencilerin gelişigüzel alınmasından, fakültelerin modern teşkilat ve teçhizattan mahrum bir “kitabî” okul halinde kalmalarından ve mezunlarının vazife

namına karşılarında hazır masa başı işinden başka saha görmemelerinden kaynaklandığını belirtmektedir

Siyasetin girdiği yerden eğitim kaçır diyen Öymen, eğitim kurumlarına giren partizanlık ve bölücülüğü kınamakta “eğitimi tuğla kalıpları gibi görmeye” olanak bulunmadığını belirlemekte Alman pedagog Kerschensteiner’in belirttiği gibi “ömründe kendisinden başkasını sevmemiş olanlar eğitimci olamazlar” sözünü hatırlatmaktadır

Öymen’in Türk Eğitim Derneği’nden 1978 yılında “ Eğitim Hizmet Ödülü”nü aldıktan sonra İbrahim Agâh Çubukçu ile yapmış olduğu söyleşide gelecek kuşaklara eğitim hakkındaki son öğüdü şu şekilde olmuştur:

“Eğitim, aslında, kökeninde ve içinde dinamizm olan bir bilim dalıdır.Aynı zamanda her gelen çağlarda yeni ufuklara doğru gelişmekte ve açılmaktadır.Yeni kuşakların yenilikleri izlemesi Türk eğitimi için vazgeçilmez bir hedef olmalıdır.Aynı amacı güden meslek adaylarının birbirlerine sarılmalarını öğütlerim .Ancak böylece hem kendilerinin mutluluğunu hazırlarlar, hem de mesleğin itibarını daha iyi korumuş olurlar.”

KAYNAKLAR

A.KİTAPLAR

- AL-Kabisi: **İslam'da Öğretmen ve Öğrenci Meselelerine Dair Geniş Risale**, Çev. Hıfzırrahman Raşit Öymen, Süleyman Ateş, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1966.
- AYTAÇ, Kemal (haz.) **Gazi M. Kemal ATATÜRK Eğitim Politikası Üzerine Konuşmalar**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1984.
- AKYÜZ, Yahya: **Türk Eğitim Tarihi**, İstanbul, Alfa Yayınları, 1999.
- _____ **Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri 1848-1940**, Ankara, Doğan Yayınevi, 1978.
- Bila, HİKMET: **CHP Tarihi 1919-1979**, Ankara, Doruk Matbaacılık, 1979.
- BİNBAŞIOĞLU, Cavit: **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Bilimleri Tarihi**, Ankara, Öğretmen Hüseyin Hüsnü Tekişik Eğitim Araştırma Geliştirme Merkez Yayınları, 1999.
- Ethem İbrahim Paşa : **Davranış Kurallarının Eğitim ve Öğretimi ve Çocuklara Öğütler**, Haz. Hıfzırrahman Raşit Öymen, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993.
- FICKER, Paul: **Yeni Okulda Didaktik**, Çev. Hıfzırrahman Raşit Öymen, Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 1972 .
- _____ **İş Öğretiminin Sosyal Şekilleri**, Çev. Hıfzırrahman Raşit Öymen, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1953.

-
- İş Esaslarına Uygun Öğretim Usulleri**, Çev. Hıfzırrahman Raşit Öymen, Ankara, Ankara Basımevi, 1940.
- GEDİKOĞLU,Şevket : **Kemalist Eğitim İlkeleri Uygulamaları** , İstanbul , Çağdaş Yayınları,1978 .
- GÜNDÜZ,Birsen : **“Hıfzırrahman Raşit Öymen’in Hayatı ve Kişiliği”** , Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000.
- KAFADAR, Osman.: **Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma**, Ankara, Vadi Yayınları, 1997.
- KERSCHENSTEİNER, G.: **Vatandaşlık Terbiyesi**, Çev. Hıfzırrahman Raşit Öymen, İstanbul, Kanaat Kütüphanesi, 1931.
-
- Vatandaşlık Terbiyesinin Manası**, Çev. H. Raşit Öymen, Ankara,Ankara Basımevi, 1947.
- ÖYMEN,Altan: **Bir Dönem Bir Çocuk**, İstanbul,Doğan kitap, 2003.
-
- Değişim Yılları**, İstanbul,Doğan kitap, 2004.
- ÖYMEN, Hıfzırrahman Raşit: **Çocuklara Resimli Küçük Hikayeler** , İstanbul, Çocuk Sesi Mecmuası, 1930.
-
- Mektepçiliğin Kabe’sinde**, İstanbul, Ahmedi Matbaası, 1928.
-
- Doğulu ve Batılı Yönü ile Eğitim Tarihi I**,Ankara, Ak Yıldız Matbaası A.Ş.1969.

Türkiye'nin Ana Eğitim Problemleri I, Ankara,
Ajans Türk Matbaası, 1965.

Yeni Mektebe Doğru, İstanbul, Kanaat Kütüphanesi,
1931

Pedagoji Kiraatı, İstanbul, Kanaat Kütüphanesi,1931

İş Mektebinden Ders Misalleri, Çev. Hıfzırrahman
Raşit Öymen , İstanbul, Ülkü Matbaası, 1934.

Meklep İnzibatında Reform, İstanbul, Yeni Matbaa,
1929

Tek Öğretmenli ve Beş Sınıflı Köy Okulları,
İstanbul, Maarif Matbaası, 1939.

Eğitime giriş I, Ankara, Yeni Desen Tic Ltd Şti
Matbaası, 1967.

Türkiye Cumhuriyetinin Eğitim Devrimi, Ankara,
Türk Tarih Kurumun Basımevi, 1983

Cumhuriyet Eğitime Geçişte Atatürk'ün Etkisi,
Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1977.

**Mustafa Kemal'in Eğitimle İlişkileri ve Türk
Eğitime Etkileri**, Ankara, Türk Tarih Kurumu
Basımevi, 1977

ÖYMEN, Hıfzırrahman Raşit:
ADİL, Nihat

Umumi Tedris Usulü, İstanbul, Kanaat
Kütüphanesi 1929.

Genel Öğretim Metotları, İstanbul, İstanbul Maarif Basımevi , 1958.

ÖYMEN, Hıfzırrahman Raşit: **İslam Eğitim Tarihi**, Ankara, Milli Eğitim DAĞ, Mehmet Basımevi , 1974.

ÖZALP, Reşat : **Türk Milli Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı**, İstanbul, Milli Eğitim basımevi, 1977

ÖZTÜRK, Cemil: **Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası**, Ankara Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1996

ROTHER, Richard: **Hayat Bilgisinin Resimle Tedrisi Kış Mevsimi**, Çev. Hıfzırrahman Raşit Öymen , İstanbul, Resimli Ay Matbaası, 1931.

Hayat Bilgisinin Resimle Tedrisi İlkbahar Mevsimi, Çev. Hıfzırrahman Raşit Öymen , İstanbul, Resimli Ay Matbaası, 1931.

SAKAOĞLU, Necdet:

Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi, İstanbul, İletişim Yayınları, 1992.

Osmanlıdan Günümüze Eğitim Tarihi, İstanbul İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2003.

SCHARRELMANN, H: **Yaşanmış Pedagoji**, Çev: Hıfzırrahman Raşit Öymen, Ankara, Recep Ulusoğlu Basımevi, 1938.

WASHINGTON, B.T: **İş Terbiyesi**, Çev. Hıfzırrahman Raşit Öymen, İstanbul, Kanaat Kütüphanesi Yayınları, 1930.

ÜNSAL, Hüsametdin **Atatürk'ün Milli Eğitim Politikası**, Ankara, Gnkur. Basımevi, 1980.

WILSON,Howard.E : **Türkiye Cumhuriyetinde Milli Eğitim ve Atatürk,**
BAŞGÖZ Dr.İlhan Ankara, Dost Yayınları, 1968.

Birinci Maarif Şurası: **Çalışma Programı Konuşmalar Lahikalar**
Ankara,1939.

B.MAKALELER

BAŞARAN, Fatma: "Öymen Hocayı Anarken," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt. XXIII, Sayı:286, Ankara,1980, s.71.

BAŞARAN, Mehmet "Köy Enstitüleri:Kurtuluş Savaşı Temeli Üstünde Tam Bağımsız Çağdaş Bir Toplum.",**75 Yılda Eğitim**,İstanbul,Tarih Vakfı Yayınları,1999,s.345

BİNBAŞIOĞLU, Cavit: "Hıfzırrahman Raşit Öymen İçin," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt. XXIII, Sayı:286, Ankara,1980, s.64.

ÇUBUKÇU, İ.Agah: "Öymen'le Bir Söyleşi," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt. XXIII, Sayı:286, Ankara,1980, s.4.

ÇULHAOĞLU, Haydar: "Trabzon'da Sporun Oluşumu ve Gelişimi," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt. XXIII, Sayı:286, Ankara,1980, s.115-118.

DAĞ, Mehmet: "Hıfzırrahman Raşit Öymen'in Anısına," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt. XXIII, Sayı:286, Ankara,1980, s.105.

- DEMİRAY, Kemal: "Bir Ülkü Adamı," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt. XXIII, Sayı:286, Ankara,1980, s.83-84
- DEMİRKIRAN, Kaya: "Eğitime Hizmet Ödülü Törenin Açılış Konuşması," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt. XXIII, Sayı:286, Ankara,1980, s.2.
- DEREKÖY, Rahmi: "Hıfzırrahman Raşit Öymen," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt. XXIII, Sayı:286, Ankara,1980, s.132.
- ECEVİT Bülent: "O Bir Gerçek Atatürk Devrimcisiydi," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt. XXIII, Sayı:286, Ankara,1980, s.24.
- GÖK, Fatma "75 yılda İnsan Yetiştirme Eğitim ve Devlet", **75 Yılda Eğitim**, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 1999, s. 5
- GÜÇLÜ, Abbas: "Eğitim Hareketlerine Son Verirken," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt. XXIII, Sayı:286, Ankara,1980, s.3.
-
- "Değerli Büyüğüm," **Eğitim Hareketleri Dergisi** , Cilt. XXIII, Sayı:286, Ankara,1980, s.126.
- GÜNER, İ.Safa "Yücelen Bir Ödül," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt. XXII, Sayı:274, Ankara,1979, s.20-21.
- MİMAROĞLU, Sait Kemal: "Hıfzırrahman Raşit Öymen İçin," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt. XXIII, Sayı:280, Ankara,1980, s.96.

- IRMAK, Sadi: “Dostum Hıfzırrahman Raşit Öymen,”**Eğitim Hareketleri Dergisi**,Cilt.XXIII, Sayı:286, Ankara,1980, s.2-3.
- İNAN,M. Rauf: “Elli Yılların Anılar Zinciri İçinde Hıfzırrahman Raşit Öymen,”**Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt. XXIII, Sayı:286, Ankara,1980, s.53.
- ÖYMEN , Altan: “Babamla Annemin Son Çocuğu,” **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt. XXIII, Sayı:286, Ankara,1980, s.20.
- ÖYMEN, Hıfzırrahman Raşit: “İlk Söz,” **Yeni Mektep Dergisi**, Sayı:1 Trabzon, 1922, s.2.
- _____ “Zafer günleri ve Mektepler” **Yeşil Yuva**, Sayı:1 Artvin, 1922.
- _____ “Köy eğitimi kursunda yurt ve yaşama bilgisi öğretmeni Hatice hala”, **Okul ve Öğretmen**, Sayı.11 Ankara, 1937.
- _____ “Köy eğitimi ve bize göre yeni bir köy pedagojisi” **Okul ve Öğretmen**, Sayı.11 Ankara, 1937.
- _____ “Talebenin toplama ve koleksiyon yapma faaliyeti” **Okul ve Öğretmen**, Sayı.16 Ankara, 1937.
- _____ “Cismani cezalar ve yeni pedagojinin suçu” **Okul ve Öğretmen**, Sayı.17-18 Ankara, 1937-1938.
- _____ “Müşahedelerimiz”, **Okul ve Öğretmen**, Sayı.17-18 Ankara, 1937-1938.

-
- "Dergimiz ve Maksudumuz," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt. I, Sayı:1, Ankara,1955, s.2
-
- "1970 Eğitim Yılı," **Halkevleri Dergisi**, Yıl:4 Sayı:48, Ankara, 1970, s.32
-
- "Siyaset Ve Eğitim," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt. XXIII, Sayı:286, Ankara,1980, s.23.
-
- " Meslek Ruhu," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Sayı:1, Ankara,1955, s.9.
-
- " Kalkınma ve Eğitim Davamız," Cilt. VIII, Sayı:96-97, Ankara,1962-63, s.1-3
-
- " Zaman Ayarı," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Yıl:4 , Sayı:48, Ankara,1958, s.1-3
-
- "Rehberliğin İçten ve Dıştan Görünüşü,"**Eğitim Hareketleri Dergisi**,Cilt V, Sayı:52,Ankara,1959 s.2.
-
- " Büyük Tezat !," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Yıl:4 Sayı:40, Ankara,1958, s.2.
-
- "Öğretmenliğin otoritesi," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt. XXIII, Sayı:286, Ankara,1980, s.25-26.
-
- " Boy Veren Ekin," **Halkevleri Dergisi**,Yıl:3 ,Sayı:40 ,Ankara,1970, s.1
-
- "Beşinci Kurultay Çalışmaları," **İlköğretim Dergisi**, Cilt.1, Sayı:16, Ankara,1939 s.245

-
- "Partiler ve Halkevleri," **Halkevleri Dergisi**, Sayı:4
Ankara,1967, s.14
-
- "Siyaset ve Eğitim," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt.
XXIII, Sayı:286, Ankara,1980, s.23
-
- "Öğretmenler ve Partizanlık," **Eğitim Hareketleri
Dergisi**, Yıl,6 , Sayı:62, Ankara,1960, s.1-3
-
- "Hayat ve Yeni Mektebimiz," **Yeni Kültür
Dergisi**,Cilt.1,Sayı:1, Ankara,1936,s.8
-
- " Halk Maarifi ve İlköğretim Yayımı,"**Siyasi İlimler
Mecmuası**,Yıl:13 Sayı:149, Ankara,1943 s.267
-
- "Öğretmen Okullarında Yeni Program İhtiyacı,"
Eğitim Hareketleri Dergisi, Yıl.4, Sayı:42,Ankara
1958,s.1
-
- "Öğretmenliğin Değerlendirilmesi," **Eğitim
Hareketleri Dergisi**,Cilt.X,Sayı:109, Ankara,1964, s.2
-
- "Cumhuriyet İlköğretim Programları," **Pedagoji
Dergisi**, Cilt.Sayı:4, Ankara, 1973,s.25-27.
-
- " Öğretmenliğin Meseleleri ve Bakanları," **Eğitim
Hareketleri Dergisi**, Cilt.IX, Sayı:105-106,
Ankara,1963, s.1-3.
-
- " 12 Mart ve Eğitim Reformları," **Eğitim Hareketleri
Dergisi**, Cilt.XVIII, Sayı:208-209, Ankara,1972, s.1-2.
-
- "Eğitim Fakülteleri," **Pedagoji Cemiyeti Dergisi**,Cilt.I,
Sayı:4 Ankara,1965, s.246.

-
- "Yeni Üniversitelerimiz," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt.I, Sayı:4, Ankara,1955, s.4-6.
-
- "Eğitim Fakültesinden Beklediklerimiz," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt.XIV, Sayı:156-157, Ankara,1968, s.1-4.
-
- "Üniversitelerimiz," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt.III, Sayı:25, Ankara,1957, s.1-4.
-
- "Öğretmenliğin Üniversiteleştirilmesi," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt.IX, Sayı:105-106, Ankara,1963, s.1-3.
-
- "Eğitim Fakültesi Tasarısı Mecliste," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt.XI, Sayı:121-122, Ankara,1965, s.6-8.
-
- "Eğitim Fakültesi Kurulurken," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt.X, Sayı:113-114, Ankara,1964, s.1-3.
-
- "Üniversiteler ve Köy Kalkınması," **Halkevleri Dergisi**, Sayı:5, Ankara,1967, s.6-7.
-
- "Milli Eğitimle İlgili Olarak Bazı Öneriler," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt.XXIII, Sayı:286, Ankara,1980, s.15.
-
- "Eğitim Teşkilatlandırma Gelişme," **Pedagoji Cemiyeti Dergisi**, Cilt. III, Sayı:3, Ankara,1967, s.717.

-
- "Özel Okul Açılışının Ana Nedenleri," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt.XV, Sayı:172-173, Ankara,1969, s.1-9.
-
- " Milli Eğitimle İlgili Bazı Öneriler," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt.XXIII, Sayı:286, Ankara,1980, s.14-16
-
- " İlim Merkezlerinden Beklediklerimiz," **Eğitim Hareketleri Dergisi**,Cilt.IV,Sayı:47,Ankara,1958, s.2.
-
- " Dünya Liseleri," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt.I, Sayı:3, Ankara,1955, s.8-9.
-
- "Köy Endüstrileri-Köy Öğretmen Okulları-Köy Kolejleri," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt.V, Sayı:55-56, Ankara,1959, s.1-7.
-
- " Köy-muhiti ve Çocuk Terbiyesi," **Ülkü Halkevleri Mecmuası**,Cilt.IV, Sayı:20, Ankara,1934, s.154-157.
-
- " Köy terbiyesinde aileye yardım," **Ülkü Halkevleri Mecmuası**, Cilt.V, Sayı:28, Ankara,1935, s.277
-
- "Kuruluşundan Yıkılışına Kadar Köy Enstitüleri," **Eğitim Alanı Dergisi**, Cilt V, Sayı:112-113, Ankara,1977 s.6-7.
-
- "Tirilye Kursunda Gördüklerim," **İlköğretim Dergisi**, Cilt .III, Sayı:47,Ankara,1940 s.454.
-
- "Kuruluşundan Yıkılışına Kadar Köy Enstitüleri," **Eğitim Alanı Dergisi**, Cilt IX ,Sayı:112-113, Ankara,1977 s.6-7.

-
- "Köy Enstitüleri'nin Kuruluşunun Tarihi ve Problemleri,
"Atatürk Konferansları(1975),Ankara, 1980, s.23-63.
-
- "Beş Sınıfa Çıkarılan Köy Okullarımız," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt .II, Sayı:26, Ankara, 1939 s.113.
-
- " Beklenen Seferberlik," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt. I, Sayı:5, Ankara,1955 s.1-3.
-
- "İlköğretim ve Köy Enstitüleri," **İlköğretim Dergisi**, Ankara ,Cilt III, Sayı:5, Ankara,1955 s.1-3.
-
- "Köy Okulları ve Köy Enstitüleri," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt IX, Sayı:55, Ankara,1940 s.594.
-
- " Halk evlerimiz VII. Yıldönümü ve Başkan vekilimizin Nutku," **İlköğretim Dergisi**, Cilt II, Sayı:40, Ankara,1940 s.338-339.
-
- "Özlediğiniz Dayanışma Ruhu," **Halkevleri Dergisi**,Yıl:IV, Sayı:45, Ankara,1970 s.1.
-
- "Halkevleri Nasıl Kuruldu,"**Halkoyu Dergisi** , Cilt VI, Sayı:119, Ankara,1976 s.30-32.
-
- "Halkevlerinin Barışçı Felsefesi," **Halkevleri Dergisi**,Yıl:V, Sayı:56, Ankara,1971 s.1.
-
- "Gerçek Anlamıyla Atatürkçülük ve Halkevlerinin Bu Yoldaki Görevi," **Halkevleri Dergisi**, Sayı:3, Ankara,1967 s.11.

-
- "Özlediğiniz Dayanışma Ruhu," **Halkevleri Dergisi**,Yıl:IV, Sayı:45, Ankara,1970 s.1
-
- "Birinci devlet Resim Sergisi ve Sanat Terbiyesi," **İlköğretim Dergisi**, Cilt II, Sayı:25, Ankara,1939 s.97.
-
- " Dört Yazı," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt XXIII, Sayı:286, Ankara,1980 s.12.
-
- "Mustafa Kemal' in Eğitimle İlişkileri," **Atatürk Konferansları**(1973-1974), Ankara,1977 s.147.
-
- "Teşekkür Yazısı," **Yeni Mektep Dergisi** , Samsun,1923,Sayı:8,s.1
- ÖYMEN,Örsan: Dedemin Anısına," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt XXIII, Sayı:286, Ankara,1980 s.113.
-
- "Mutlu bir Ölüm," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt XXIII, Sayı:286, Ankara,1980 s.124-125.
- ÖYMEN, Münir Raşit: " Ağabeyim," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt XXIII, Sayı:286, Ankara,1980 s.17-19
- ÖZOĞLU,Süleyman Çetin: "Eğitime Hizmet Ödülünün Amacını Açıklayan ve Öymen'i tanıtan Konuşması," **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt XXIII, Sayı:286, Ankara,1980 s.9
- SU, Kamil: "Benim Gözümde Hıfzırrahman Raşit Öymen , " **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt XXIII, Sayı:286, Ankara,1980 s.89.

TUNCOR, Ferit.R:

"Değerli Eğitimcimiz Hıfzırrahman Raşit Öymen,"
Eğitim Hareketleri Dergisi, Cilt XXIII, Sayı:274,
Ankara,1978 s.28.

UĞUR,Necdet:

" Kalıcı Dolu Bir Yaşam," **Eğitim Hareketleri Dergisi**,
Cilt XXIII, Sayı:286, Ankara,1980 s.37.

C. SÜRELİ YAYINLAR

1. ANSİKLOPEDİLER

- a. Meydan Larousse Ansiklopedisi
- b. Temel Britannica Ansiklopedisi
- c. Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik lügat

2. RESMİ YAYINLAR

- a. TBMM Tutanak Dergisi

D. GÖRÜŞME YAPILAN KİŞİLER

Altan ÖYMEN Haziran 2003

E. İNTERNET

- a. www.devletarsivi.gov.tr.
- b. www.yok.gov.tr.
- c. www.millikütüphane.gov.tr
- d. www.ted.org.tr.

EKLER (Birinci Bölüm)

HIFZIRRAHMAN RAŞİT ÖYMEN HAKKINDA DEĞİŞİK KİŞİ VE ÇEVRELERİN GÖRÜŞLERİ

- EK-1. Ağabeyim
- EK-2. Babamla Annemin Son Çocuğu
- EK-3. O Bir Gerçek Atatürk Devrimcisiydi
- EK-4. Dostum Hıfzırrahman
- EK-5. Onurlu Bir Yaşam
- EK-6. Kalıcı Dolu Bir Yaşam
- EK-7. Son Sayı ve Hıfzırrahman Raşit Öymen
- EK-8. Hıfzırrahman Raşit Öymen'in Uğruna Savaşığı Dava
- EK-9. 50 Yılların Anılar Zinciri İçinde Hıfzırrahman Raşit Öymen
- EK-10. Öymen Hocamızın Ardından
- EK-11. Hıfzırrahman Raşit Öymen İçin
- EK-12. Öymen Hocayı Anarken
- EK-13. Hocam – Eğitimcimiz H.R.Öymen ve Mustafa Kemal ATATÜRK
- EK-14. Bir Ülkü Adamı
- EK-15. Benim Gözümle Hıfzırrahman Raşit Öymen
- EK-16. O Sorunların Köküne İnen Bir Eğitimcimizdi
- EK-17. Hıfzırrahman Raşit Öymen'in Anısına
- EK-18. Değerli Büyüğüm

EK – 1 AĞABEYİM

Öymen'in dört kardeşinden biri olan Münir Raşit Öymen de bir eğitimcidir. Mesleğini ağabeyine paralel alanlarda sürdüren Münir Raşit ağabeyini şu şekilde anlatmaktadır:

“Ağabeyim, henüz 15–16 yaşlarında Trabzon'dan, Giresun, Sivas, Elazığ, Konya etrafında memleketin coğrafi, sosyal yaşamını gözleriyle görmüş, memleketimizin ne derece geri kaldığını da, Almanya'daki Öğrenimi zamanında daha açıkça görmüş ve vatanın kendilerinden büyük çabalar ve çok hizmetler beklediğini anlamıştı.

Ağabeyim 1934–35 yılının mayıs ayında Ankara'ya Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim genel Müdür yardımcısı ve Gazi Eğitim Enstitüsü Öğretim Usulü öğretmenleri olarak atandı. İstanbul Erkek Öğretmen okulundan ayrılınca, onun öğretmen okulunda boş kalan meslek dersleri öğretmenliğine, Almanya'dan Pedagoji öğrenimi yaparak dönünce, ben atandım. İlk meslek bilgilerini ve öğretmenlik kişiliğimi kendisinden almıştım. Almanya'da öğrenci olduğum zamanlarda, aldığım mektuplarda, Tevfik Fikret'in oğlu Haluk'a yazdığı mektuplardaki gibi, bana:

“Yüklen getir, memleketimize neler gerekli ise” diye yazardı ve böylece benim çalışma tempomu artırırdu. Üst üste yaptığı yayınlarda, hep mesleki sorunlar ve memleketin ihtiyaçları konusunu ele aldı. Sayısız konferanslar verdi, günlük gazetelerde de dikkati çok çeken yazılar yazdı, ciddi eleştiriler yaptı. Onun bütün bu yazıları bir araya getirilir ve konuları ve zamanları ile ayarlanıp bir kitap hazırlanırsa, memleketimizin Milli Eğitim davalarına nasıl ve hangi açılardan bakılmak gerektiğini, nasıl ve ne yoldan savaşmak lazım geldiğini anlamak, Hıfzırrahman'ın insan ve eğitimci kişiliğini tanımak mümkün olur. Bu eğitimcimizi, bugünün öğretmenleri ve eğitimcileri çok dikkatle tanımak ve onun yolundan yürümek ihtiyacını duyacaklardır inancındayım.

Ağabeyim Hıfzırrahman'ın kişiliğinin tipi, sosyal bir kişilik diye saptanabilir.

Onun başlıca ve orijinal görüş ve düşüncelerini ortaya koymak için, pek çok çaba ve uzunca bir zaman harcamak gerekir. Ben küçük kardeşi, öğrencisi ve aynı dersleri okutan ve her zaman bir araya gelip, meslek ve memleket sorunları üzerinde konuşan, hatta acı acı dertleşen bir pedagoji öğretmenleri olarak, uygun bir

zamanımda, onun hakkında bir kitap yazmayı, ya da yazılacak bir kitapta çalışmayı zevkli bir iş sayarım.

Ağabeyim Hıfzırrahman'ı aramızda tekrar görememenin acısı hala içimi yakıyor ve çalışmak için kendimi toparlayamıyorum. Hıfzırrahman, yaşamının sonunda, Türk Eğitim Derneğinin ilk Hizmet ödülünü alın teriyle almaya hak kazandı ve bu hak kendisine hemen hemen bütün meslektaşlarının takdiriyle birlikte verildi. Ne mutlu bir insana ki, vatanına, milletine, insanlığa ve ailesine unutulmayacak bir ad bıraktı. Onun ölümü, tam anlamıyla özenilecek mutlu bir ölümdür. Son zamanlarında bana, mektuplarında ve konuşmalarında Münir Can derdi ve kitaplarını armağan ederken “birader-i can beraberim” diye yazardı. Bu bir ayrılış duygusundan gelse gerek.”²¹³

---

²¹³ Münir Raşit Öymen “Ağabeyim”, **Eğitim hareketleri dergisi** Cilt: XXIII, Sayı:286 s.19

EK – 2 BABAMLA ANNEMİN SON ÇOCUĞU

Altan Öymen, Hıfzırrahman ve Nezaket Öymen'in ilk çocuğudur. Meslek olarak gazeteciliği seçmiş bu arada kurucu meclis üyeliği, Milletvekilliği ve bir dönem CHP Genel Başkanlığı görevini yürütmüştür. Öymen eğitim hareketleri dergisini annesiyle babasının," son çocuğu "olarak niteler.

"Eğitim Hareketleri", bizim aileyle iç içe yaşamış bir dergidir.

Babam, milletvekilliği 1950 de sona erip birinci emekliliğine ayrıldıktan sonra vaktini eğitimle ilgili yayınları izleyerek ve bazı gazetelerle dergilere arada bir yazı yazarak doldurmaya çalışıyordu.

Bir süre sonra bu kadarıyla yetinememiş olacak ki, 1954 yılının sonlarına doğru böyle bir dergiyi planlamaya başladı. Arkadaşlarıyla bu konuyu görüşüyor, dış ülkelerden örnek dergiler getiriyor, başlık tasarıları yaptırıyordu.

Annemin bu projeye karşı iki açıdan tereddüdü vardı:

1- Babam her ne kadar aksini iddia ediyor idiyse de, o, derginin kendini kurtarmak bir yana, ailenin emekli bütçesine yeni bir gider kapısı açacağını fark etmişti.

2- Evin bir bölümünün dergi idarehanesi haline geleceğini sezmişti. Ama kısa bir süre sonra o da buna alıştı. Hem bütçenin bir bölümünün bu işe ayrılmasını, hem de evin düzeninin dergiye göre ayarlanmasını benimsedi. Öyle ki derginin ortak hazırlıklarının yapıldığı günlerle, basıldıktan sonra adreslerinin yazılıp pullarının yapıştırılacağı günleri önceden bilip, yemek odasını bu işlere ayırır, kendisi de vaktini dergiye çalışanlara katkıda bulunacak şekilde düzenlerdi.

Zaman geçtikçe bu beraberlik daha da gelişti. Biz üç kardeş sırayla evlenip ayrı evlere çıktıktan sonra dergi evin tek çocuğu haline geldi. Sadece babamın çalışma odasında değil, oturma odasının bir bölümünde, koridorda, balkonda bile kendi varlığını, eski sayılar, yazı dosyaları, resimler, klişeler, zarflar, pullar halinde belli eder oldu.

Önce annem, sonra babam aramızdan ayrıldıktan sonra, üç kardeş o evi tasfiye etmek gibi çok zor bir iş için bir araya gelince, bizi her köşede "Eğitim Hareketleri" karşıladı. Hem ona düşüncelerini, inançlarını aktaran babamın, hem de ona her açıdan destek olan annemin adına bize "Hoş geldin" der gibi...²¹⁴

---

²¹⁴ Altan Öymen "Babamla Annemin Son Çocuğu", **Eğitim hareketleri dergisi** Cilt: XXIII Sayı:286 s.21

EK – 3 O BİR GERÇEK ATATÜRK DEVRİMCİSİYDİ

Bülent Ecevit , Merhum Hıfzırrahman Raşit Öymen'i gazeteciliğinin ilk yıllarından tanıdığını söyleyerek O'nu şöyle anlatıyor:.

“Onu tanıdığım izlediğim yıllar boyunca çok şey değişti ama Hıfzırrahman Raşit Öymen kişiliği hiç değişmeden değişimlerin önünde yürümesini bildi.

Çünkü o bir gerçek Atatürk devrimcisiydi.

Eğitimsizliğin aydınlatan meşalesini elinde yüreğinde dergisinde sürekli yanar tuttu.

Dergiler de insanlar gibi doğar yaşar ve ölür. Hıfzırrahman Raşit Öymen'in bir ömür verdiği “Eğitim Hareketleri” dergisi de şimdi ömrünü dolduruyor.

Ama kendisinin de dergisinin de yeri kolay doldurulamayacaktır. Hıfzırrahman Raşit Öymen gibi dergisinin de Türk toplumuna ve eğitime katkıları her zaman şükranla anılacaktır”²¹⁵.

---

²¹⁵ Bülent Ecevit “O Bir Gerçek Atatürk Devrimcisiydi”, **Eğitim hareketleri dergisi** Cilt:XXIII Sayı:286 s.24

EK-4 DOSTUM HIFZIRRAHMAN

1943 te Hıfzırrahman Raşit Öymen'le seçilen bir milletvekili de Prof. Sadi İrmaktır. Daha sonraları bakanlık ve Başbakanlık görevlerinde de bulunmuş olan İrmak, aşağıdaki yazıda eski arkadaşıyla ilgili izlenimlerini anlatıyor:

“1943 Mart Genel Seçimlerinde Meclisi gençleştirme motifi ile parlamentoya O'nunla beraber girmiştik. Gerçi daha önce de eğitim hizmetinde birbirimizi tanırdık. Özellikle 1932 den itibaren Halkevlerinin Kültür Hizmetlerinde o günlerin ilahi zevki içinde bulduğumuz olurdu. Bu yaklaşmayı destekleyen bir faktör de ikimizin de Alman ekolünden feyz almış oluşumuzdur.

Hıfzırrahman, memleketi en büyük geri kalmışlık faktörü olan ezber pedagojisinden çağdaş yaratıcı pedagojiye geçirmeye uğraşan bir eğitimci kadronun içinde ve başındaydı. Hıfzırrahman, siyasi hayatında da bir pedagog olarak görüldü. Şu var ki en yakın dostluklarda da O'ndan inanişi dışında ödün koparmak olanaksızdı.

Bir hatip değildi. O dağınık gibi görünen konuşması içinde birdenbire bir aracülle söyleyiverirdi ki saygı duymamak ve etkisinde kalmamak mümkün değildi.

O dönemin tarihi kararları içinde, özellikle ikisinde aynı saflarda bulunmuş olmak O'nunla olan dostluğumuzu azizleştirmişti.

1945 te ilk Çalışma Bakanı olarak Meclise getirdiğim İşçi Sigortaları ve İş Bulma Kanun Tasarılarını içtenlikle destekleyenlerin başında O vardı.

Komşu oturduk. Bacağındaki özre rağmen meclisin önemli günlerinde bir dinamizm gösterirdi ki hayran olurduk.

Mesleğinin misyonuna inanmış, fikirlerine ve dostlarına vefalı, mutluluğu fikir hazlarında bulmuş Hıfzırrahman, hafızalarda yaşayacaktır .²¹⁶

---

²¹⁶ Ord. Prof. Sadi İrmak “Dostum Hıfzırrahman”, **Eğitim hareketleri dergisi** Cilt: XXIII, Sayı:286 s.28

EK – 5 ONURLU BİR YAŞAM

“1950 yılı yaz aylarında Ankara bir değişik, bir başkaydı. CHP 14 Mayıs ta iktidarı DP ye bırakmıştı. Büyükçe siyasal bir depremdi bu, bir Asya ülkesinde iktidar demokratik kurallarla el değiştiriyordu. Devlet iktidarı sahibi hükümdarın iki dudağı arasında hayatı her an “bir gitmenin” hevesine bırakılmış Sadrazam kellesini, kaç saat sonra uçurulacağı güvencesi olmamasına rağmen “olabilme” yarışının yüzyıllar boyu sürdürüldüğü bu ülkede iktidar “Halkın özgür iradesiyle” değişebiliyordu. Uzun yıllar iktidar olmuş, devleti kuran devrimci CHP muhalefetteydi... Ve muhalefette ilk kurultayını yapıyordu.

İşte Hızırrahman Raşit Öymen’i bu kurultayda tanıdım. Yıllarca CHP iktidarı dönemi Milletvekilliğini yapmıştı. Tekrar Milletvekili seçilemedi. Şimdi büyük oğluyla yasama organında beraberiz. Yasama meclislerinde babayla beraber çalışmalarımı oğul ve yeğenlerle sürdürdüğüm oldu. Hızırrahman Raşit Öymen’le Yasama organında değil partide politikada beraberliğimiz oldu.

Çalışan düşünen gerçekçi bir CHP li idi. Parti içi tartışma ve kavgalarda hep bu özelliğini korumuştur. Kendisini yenilemesini bilirdi. Demokratik sol düşüncenin akılcı bir eğitimcisiydi. Tatlı ve yumuşak sohbeti insanı büyüledi. Politikada 30 yılda tanıdığım Öymen Hoca’nın kızdığını biriyle tartıştığını görmedim. O, yumuşak ve dengeli huy içinde aşınmaz bir irade taşıyordu. Sahip olduğu düşünceleri incelikle, sabırla savunurdu. Parti Yönetiminin özellikle 1950-60 yıllarının zor günlerinde verdiği görevleri nasıl bir sevgi ve özveri içinde yerine getirdiğini gördüm. Yasama faaliyetinden uzaklaştığı dönemde bile Milli Eğitimle ilgili sorunlarda uzun yıllar CHP için kaynak olmuştur. Kendisine verilen bir ödül töreninde geçen yaz içinde son kez görmüş, dinlemiştim. Kısa sohbet edebilmiştik. Heyecanlıydı, yolun sonuna gelmiş olmanın önsezisi içinde gibiydi. Veda eder gibiydi.”²¹⁷

---

²¹⁷ Sırrı Atalay “Onurlu Bir Yaşam”, **Eğitim hareketleri dergisi** Cilt: XXIII, Sayı:286 s.33

EK – 6 KALICI DOLU BİR YAŞAM

Eski Milli Eğitim Bakanlarımızdan olan Necdet Uğur, Hızırrahman Raşit Öymen'in TED I. Eğitim ve Hizmet Ödülü'nü alışıında yaptığı konuşmasında, Öymen'in eğitimci kişiliğini anlatırken şunları söylüyordu:

“ İnsanda en güçlü tutku “kendini kanıtlama”dır. İnsan pazarında değeri olma, hesaba alınmak yaşamın koşuludur.

Kendini ailesine, çevresine, toplumuna, insanlığa kanıtlamak için herkes kanatlarının gücünde çırpınır ve sonunda bir yerlere varır; yapamadıklarını da çocukları kanıtlasın ister.

Hiçbirimize sonsuzluğa dek kalıcı olmak talihi verilmemiştir. Ama sonsuzluğu içimizde taşıdığımızdan olacak yapıtlarımızda, eylemlerimizde ya da çocuklarımızda kalıcı olmayı düşleriz.

Kendini kanıtlamanın, ölümden sonra da yaşamının çeşitli yolları vardır. Bunların en gösterişsiz ama en doyurucularından biri de öğretmenliktir. Düşünce ve duygu davranışlarıyla öğretmen onbinlerin yaşamını yönlendirmiş, onların kendilerini bulmalarına katkıda bulunmuştur. Kendini öğrencilerine adanmış bir öğretmenin kim bilir kaç kalıcı yapıtta, insanlığın yazgısını değiştiren kaç eylemde payı vardır. Öğretmenlik kadar insanın kendini çoğaltarak kanıtladığı az uğraş vardır.

Hızırrahman Raşit Öymen bu tür öğretmenlerin bir simgesiydi. Dersleri, konuşmaları, yazıları, yapıtlarıyla yaşam boyu insan yetiştirdi. O, yalnız emeklerinin pırıl pırıl örnekleri çocuklarında değil, sayısız öğrencisinde kim bilir daha ne kadar yaşayacaktır.

İnsan ne kadar uzun yaşarsa yaşasın, daha dün başlamış gibidir. “Yolun sonuna geldik” deyip yaşamının muhasebesini yapamaz. Önünde sanki bitirilecek daha o kadar çok iş vardır ki. Muhasebe hep kendinden sonra başkalarınca yapılır.

Hızırrahman Raşit Öymen'in muhasebesi geçen yıl Türk Eğitim Derneği'nin “Eğitim Hizmet Ödülü” alırken sağlığında yapıldı.

Sonuç: “Kalıcı dolu bir yaşam” dı. Ödül'ün anlamı da bu idi.

Bir insan için ne mutluluk.²¹⁸

²¹⁸ Necdet UĞUR “Kalıcı Dolu Bir Yaşam”, **Eğitim hareketleri dergisi** Cilt: XXIII, Sayı:286 s.37

EK – 7 SON SAYI ve HIFZIRRAHMAN RAŞİT ÖYMEN

Elazığ Milletvekili ve eski Halkevleri Genel Başkanı Prof. Dr. Celal Ertuğ, uzun yıllar Halkevleri yönetiminde birlikte çalıştığı ve ilerici görüşlerini paylaştığı arkadaşı Hıfzırrahman Raşit Öymen için aşağıdaki yazıyı yazmıştı:

“O’nun 25 yıl özenle, yılmaz, tükenmez bir azimle sürdürdüğü dergisinin “Kapanış” sayısına yazarken içimde karışık duyguların kaynaştığını seziyorum.

Türkiye gibi okuyucusu az bir toplumda bir “Eğitim” dergisini ara vermeden 25 yıl azimle yaşatmak büyük bir “mücadele” savaşım direncinin görülmemiş örneğidir.

“ÖYMEN Baba”yı 1940 larda tanımıştım. Genç, henüz öğrenimimi bitirmiş bir hekimdim. Bolu milletvekili Hasan Şükrü Adal yakınımdaydı, Hoca da Bolu’dan seçilmişti. Bu tanışmamıza bir başlangıç oldu. Onu bir kez görmek onunla dost olmaya yetmişti. Yıllar sonra Halkevlerinde daha yakın bir arkadaşlığı başlatmıştık. Ben yaşça ondan gençtim. O fikirce benim yanımda delikanlı sayılırdı.

Kendisini durmadan yenileyen “Eğitim”in en dolgun, olgun ürününü kendine veren bir gerçek Hoca idi. Halkevcilik, Atatürkçülük Devrimcilik yürekten paylaştığımız ortak yönlerimizdi. Yüzlerce öğrencisi hocadaki ateşten meşalelerini tutuşturup dört bir yanında ülküdaşlıklarını genç kuşaklara sunuyorlardı. Halkevlerinde bir (Atatürk Enstitüsü) açmayı kararlaştırdık.

Bu Enstitü Atatürk’ü aksiyon adamı ve düşünür adam olarak topluma mal etmeyi amaçlamıştı. Atatürk düşüncesini (Büyük Nutuk) ve tüm söylevlerindeki zengin hazineden kaynaklanarak halka yayacak bir programla Enstitüde zengin bir kadro oluşturduk.

Ülkenin en yetkili kişileri bu görkemli amaca katkıda bulunmaya koşmuşlardı. Ancak Halkevlerinde yönetimi kaybetmiştik, görüşümüz yarım kalmıştı.

Öymen Hoca Türkçe’yi en güzel konuşan ve yazan bir düşünürdü. Onun ardından bıraktığı düşün ürünleri yıllar sonra ve giderek değer kazanacak niteliktedir. Çünkü o yaşam çağının ötesinde gelecek yıllara uzanan tazelikte bir fikir adamı idi.

Hıfzırrahman Raşit Öymen’i anarken onun güç kaynağı, yaşam kaynağı olan eşinden söz etmemek haksızlık olur. Çok saygıdeğer bir eş, mükemmel bir ana olan değerli Nezaket Öymen, Hıfzırrahman Raşit Öymen’den birkaç ay önce birden ölümle uçuvermişti sonsuza. Cenaze töreninde Hocayla kucaklaştık Hıçkırıklarını

tutamadı... Ve o gün o da çökmüş tükenmişti. Bitkindi yaşamıyor, yaşayamayacaktı. Birkaç ay sonra fiziki varlığı sönüverdi. Onu da uğurladık.

Şimdi onun evladı sayılan dergisini uğurluyoruz. Bir perde kapanıyor...

Ne diyelim, bir başka âlemde o mutlu. Ve bu dünyada kalan, birçok kafa ve gönülde yaşamını sürdürüyor...²¹⁹

---

²¹⁹ Prof. Dr. Celal ERTUĞ "Son Sayı ve Hıfzırrahman Raşit Öymen.", **Eğitim hareketleri dergisi** Cilt: XXIII Sayı:286 s.40

EK – 8 HIFZIRRAHMAN RAŞİT ÖYMENİN UĞRUNA SAVAŞTIĞI DAVA

Cırtlı, yazısında, Öymen'in havası ve coşkusu içinde yetiştiği, "Satı Bey Dönemi"ne değinmiştir. (*)

"Hıfzırrahman Raşit Öymen, Satı Bey dönemi ileri aşamasının havası ve coşkusu içinde yetişmiş bir eğitimcidir. İstanbul Muallim Mektebi Âlisi'nden çıktıktan sonra yerinde gördüğü Alman ve Avusturya (Viyana) eğitim hareketlerinin coşkunluğunu yaşamıştır. "Mektepçiliğin Kabesinde" adlı ünlü yapıtı ile zamanın Türk Eğitim topluluğunun dikkatini o ülkelerdeki eğitim çalışmalarına çekmek istemiştir.

Öymen bu dönemin değerli temsilcisi olarak aramızda yaşamış ve ayrıntıların uygulanmasından çok genel kavramlar üzerinde öğretmenliği, idareciliği, parlamenterliği ve son nefesine kadar elinden düşürmediği kalemiyle, etkili olmuş ve özellikle Cumhuriyete geçiş atılımının ateşliliğini yeni kuşaklara aktarma çabası içinde bulunmuştur. Onun hizmet aşkı, sıcak dostluğu, içtenliği ve kendisini kolay kabul ettiren kişiliği ve tükenmek bilmez enerjisiyle başarısının sürekliliğini sağlamıştır.

Cumhuriyet öncesi hazırlık ve geçiş dönemi modern eğitim etkinliklerinden söz ederken bunu yüzeyde zamanın toplumundan soyutlanmış bir hareket saymamak gerektiğine işaret etmek gerekir. Bu etkinlikler o günlerin toplum yapısındaki ileriye yönelik değişikliklerin ürünleriydi. Birinci Dünya Savaşı öncesi doğumluları olarak bizler bir süre gecikmeyle bu değişme olaylarını Anadolu'da yaşadık, Şans bu ya: Okulumuzun hafta sonu paydos toplantılarında önceleri "Padişahım çok yaşa!" diye, sonları "Yaşasın Cumhuriyet!" diye bağırarak biz olduk. Camide duvar dibine sıra ile oturup okuduğumuz günleri iyice anımsarım. Bir gün okulumuz camiden çıkarak cami avlusunda küçük bir yapıya taşındı; adı Güneşli Mektep oldu. Bu önemsiz gibi görünebilecek, camiden cami avlusuna, taşınmanın eğitim tarihimizdeki anlamı büyüktür. Laik eğitime doğru gidişin ilk adımı idi bu. O günlerden kalma Güneşli Mektep, Taş Mektep ve Numune Mektebi sözcüklerinin ve kavramlarının adları olmuştur. Bu önemli değişiklikler daha

---

(*) **Satı Bey(1880–1968)**:Eğitimde bireyci görüşü savunmaktadır. O'na göre:"Eğitimin gayesi bireyin kişisel yeteneklerini ve ruhi melekelerini geliştirmektir. Toplumda herkesin öğretmenlik yapabileceği zihniyetine şiddetle karşı çıkmış, öğretmenliğin özel yeteneklere, bilgilere dayanan bir meslek olduğunu savunmuştur. Tuba ağacı nazariyesine karşı çıkıp eğitim reformunun doğal ağaçlara benzer olduğunu, ilkokullardan başlanması gerektiğini savunmuştur.

önceleri Selanik'te sonra İstanbul'da kendini göstermişti. Anadolu bu iki kültür odağından aldığı ışıkla ancak benim çocukluğum zamanında uygar eğitim dünyasına gözlerini açmağa başlamıştı. Satı Bey ekolünün ileriliği içinde laiklik esprisini seçmek kolaydır.

Hıfzırrahman Raşit Öymen, demek ki, yapmacık bir eğitim hareketinin değil, kökü toplumunda olan Cumhuriyet öncesi temelli bir hareketin adamı idi. Onun bu çabalarını ömrünün sonuna değin sürdürmesinin nedeni, ne yazık ki, o dönem ilkelerinin araya giren üççeyrek yüzyılı aşkın bir zamana karşın hala gereği gibi uygulama yüzü görmemiş olmasıdır. Onun davası o tarihsel dönemin özel bir kesimini, daha adı belli bile değilken, Atatürk devrimlerine hazırlamak olduğu kadar adı Atatürk devrimciliği olduktan sonra da onun ulusal eğitim beslemesi davası idi. Bu dava, aynı tazeliğe ve aynı coşku ile, bugün de hepimizin davasıdır.

O, ömrü boyunca sanki özel yaşamı olmayan, eğitim alanı dışına başını çevirip bakmayan bir insan gibi yaşamıştır. Ve gençliğinden bu yana, yarım yüz yılı aşkın bir süredir hasta olan ayağına basa basa her olayı bellek gücüyle aklında tutmuştur. Bu olaylar arasındaki bağlantılardan yararlanarak günün sorunlarına çözüm formülleri getirebilme yeteneğiyle Bakanlık kuruluşu ve üniversite için bir değerdi. Kendisinden yeterince yararlanılamamış olmasından ve kendisiyle birlikte yitirdiğimiz doküman kaynaklarından ötürü ne kadar yakınsak azdır. Bununla beraber, geçmiş hizmetleriyle ulusal eğitim topluluğumuz da, kuşkusuz, Tanrı da kendisinden hoşnuttur.”²²⁰

---

²²⁰ H.Hüsnü CIRİTLİ “Hıfzırrahman Raşit Öymen'in Uğruna Savaşığı Dava”, **Eğitim Hareketleri Dergisi** Cilt:XXIII, Sayı:286 s.45

EK – 9 50 YILLARIN ANILAR ZİNCİRİ İÇİNDE HIFZIRRAHMAN RAŞİT ÖYMEN

Hıfzırrahman Raşit Öymen'in en eski dostlarından olan Rauf İnan, Öymen'in yakından izlediği Viyana eğitim sistemini ondan sonra inceleyenlerdendir. Yazısında eğitim çevrelerimizde “Viyanalılar Grubu” diye anılan konuya değinmektedir.

1918 liler:

İstanbul Darülmuaallimini'ni (Erkek Öğretmen Okulu'nu) 1918 de bitirenlerin başka yıllardakine göre bir nitelikleri vardır. Bu yıl çıkışlarının bir bölümü, eğitim alanındaki ileriliklerini görmek, öğrenmek ve yurda getirmek üzere, hemen Almanya'ya gönderilmiş. Yazık ki, I. Dünya Savaşı'nda Almanya ve bağdaşıkları yenilince, gidenler kısa sürede dönmek zorunda kalmışlar. Ancak bunlar arasında, sonradan Cumhuriyet'te eğitim alanımızdaki büyük hizmetleri, yazarlıkları ile kendilerini tanıtanlar, yapıtları, unutulmayan başarıları ile aramızda yaşamaktalar ve yaşayacaklar. İstanbul Öğretmen Okulu'nun tüm geçmiş ve sonraki yıllarının çıkışlıları arasında en çok yazar ve gerçekten eğitimci bu sınıftan (ve o sayıda olmamakla birlikte, 1925 çıkışları arasında) olmuştur: Hayri Ardiç, Nizamettin Kırşan, Niyazi Recep, Sadık Çiner (ozan), Fuat Gündüzalp, Hıfzırrahman Raşit Öymen ve dünya çapında Hakkı Tonguç. İlginç bir rastlantıdır ki, bu sınıftan iki arkadaş, Hakkı Tonguç'la Hıfzırrahman Raşit Öymen, sonradan İlköğretim Genel Müdürlüğünde biri genel müdür, öbürü yardımcısı olarak bir süre birlikte çalışmışlardır.

Viyanalılar Grubu:

Yıllar öncesinden bir deyim olmuştu öğretmenler arasında: Viyanalılar Grubu. Bunlar, eğitim alanımızda, özellikle ilköğretimde yazıları, yapıtları, kendi gerçeklerimiz, gereksinmelerimiz, kendi ekimiz (kültürümüz) ve koşullarımız açısından özgün girişimleri, çabaları ile ulusal eğitimimize, okulculuğumuza zengin hizmetler başarmış birkaç öğretmendi. Bu grubu oluşturan ve onlara başkan olan da Hıfzırrahman Raşit Öymen'di.

Eğitim Hizmet Ödülü:

Yurdumuzda ilk kez Türk Eğitim Derneği'nce kurulmuş olan “Eğitim Hizmet Ödülü” yine ilk kez Ona verildi. Bu ödül bir bakıma Onun eğitim coşkusunu, eğitim esrimesini (vecdini = enthousiasme'ını) taşıyan öğretmen kuşağına da verilmiş

oluyordu. Türk Tarih Kurumu'ndaki o törende eşi, iki değerli oğlu (Altan'la Örsan Öymenlerin) anneleri Nezaket Hanım büyük bir alçak-gönüllülük içinde çok heyecanlı, çok sessiz, saklanır gibi oturuyordu. Ödül töreninden sonra Onu öperek kutlarken:

- “ Bu törende bana söz söylemek olanağı düşseydi, sana bu ödülü kazandıran başarılarında, hizmetlerinde Nezaket Hanım'ın çok büyük payı olduğunu söyledim, demiştim.

Birkaç ay sonra, Nezaket Hanım'ın son yolculuğunda, Öymen dostumu öperek Ona başsağlığı ve sabırlar dilerken. O, gözyaşları arasında bana:

— Sen o gün benim başarımda Nezaket'in büyük payını söylemiştin; çok haklı idin; dedi.”²²¹

---

²²¹ M. Rauf İNAN “50 Yılların Anılar Zinciri İçinde Hıfzırrahman Raşit Öymen”, **Eğitim Hareketleri Dergisi** Cilt: XXIII, Sayı:286 s.53

EK – 10 ÖYMEN HOCAMIZIN ARDINDAN

İbrahim Agâh ÇUBUKÇU Öymen Hoca'nın ardından şunları söylemiştir: "Mayıs 1979 günü Türkiye, Büyük Eğitimci Hızırrahman Raşit Öymen'i kaybetti. Ancak bize avunabileceğimiz birçok değer bıraktı. Hocanın bilimsel yapıtları, makaleleri ve görüşleri yaşıyor ve yaşayacaktır. Üstelik onun her dostunun gönlünde türlü anıları yatmaktadır. Dostluğun en içtenini ve en duyarlısını onda gördük.

Hoca, vefa örneği olma yanında dürüstlüğün de simgesiydi. Açık sözlü ve yürekli bir insandı. Çıkara değil, insanlığa önem verirdi.

Hoca çalışkandı. Eğitim Hareketlerini yirmi yıldan fazla süreyle çıkararak eğitimimize büyük katkılar yaptı. Esasen Cumhuriyet dönemi eğitim dizgesinin gelişmesinde onun yapıtlarının ve görüşlerinin büyük etkisi vardır. Hoca Atatürkçüydü, çağdaştı ve ileriye dönüktü. Eğitimde birliğe, ulusallığa ve çağdaşığa önem verirdi.

Hocayla dostluğumuz çok derindi. Eşini kaybettikten sonra onu daha sık arardım. Beni her görüşünde gözleri buğulanırdı. Rahmetli Eşinin fotoğraflarıyla avunurdu. Ölümünden bir yıl önce kendisiyle söyleşi yapmıştım. Bütün özgeçmişini bana özetledi. Söyleşimde kendisinden "Büyük Eğitimci" diye söz etmemi çok görece kadar alçakgönüllüydü. Gönlü insan ve yurt sevgisiyle doluydu. Tanrı ona rahmet etsin."²²²

---

²²² Prof. Dr. İbrahim Agâh ÇUBUKÇU "Öymen Hocamızın Ardından", **Eğitim Hareketleri Dergisi** Cilt: XXIII, Sayı:286 s.60

EK – 11 HIFZIRRAHMAN RAŞİT ÖYMEN İÇİN

Yıllardan beri Gazi Eğitim Enstitüsünde meslek dersleri hocalığı yapan Binbaşıoğlu, ayrıca yazdığı formasyon kitaplarıyla da eğitimimize katkılarda bulunmuştur. Yazısında Öymen Hocanın eğitimimize katkıları üzerinde durmuştur.

Epey ilerlemiş yaşta bulunmasına karşın radyodan ölüm haberini duyunca birden şaşkına döndüm. Herhalde, onun öleceğini hiç düşünmüyormuş gibi bir halim vardı. Bu neden böyledir bilmem. Belki de son bir iki gün öncesine kadar eğitim, bilim ve kültür toplantılarının ve buradaki etkinliklerin içinde olması, görüş ve düşüncelerini açıklaması idi.

Hıfzırrahman Raşit Bey hocamız hep etrafımızda canlı bir tarih gibi dolaşır. Her nerede görsem, çevresinde toplanan kişilere hep bir şeyler anlatırdı. Sanki kitaplara ve dergilere sığdıramadığı düşüncelerini bizlere duyurmak ister gibiydi. Şaşılacak bellek gücü ile okuduklarını ve gözlemlerini eleştirel bir biçimde zevkle anlatmasını bilirdi. Yazılarında da aynı üslup vardı. Son yirmi beş yılında çıkardığı Eğitim Hareketleri dergisi, onun, emeklilikten sonra kurduğu bir okul gibiydi. Sayısı sınırlı da olsa, bizim kuşak bu okulda öğrenci olmaya çalıştı.

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında yazı ve öğretmenlik yaşamına başlayan rahmetli hocamız, dergilerde yazdığı çeşitli yazılar ve kitaplarıyla, cumhuriyet eğitiminin kurulması ve gelişmesinde etkili olmuş bir eğitimcimizdir. “Toplu Öğretim”, “öğretimde iş ve doğrudan doğruya etkinlik”, “demokratik eğitim”, “herkese eşit Eğitim hakkı”, “laik eğitim” ve “karma eğitim” çağdaş kavramların ülkemizde oluşmasında katkıları vardır. Telif ve çeviri kitaplarında ve yazılarında hep bu kavramları ele almıştır. Zamanla bunlar program, yönetmenlik ve yasa maddeleri haline gelmiştir. Hele 1939 yılında 1. Milli Eğitim Şurasına sunduğu bir bildiri ile o zamana kadar üç yıllık olan köy okullarının, kent okulları gibi, beş yıla çıkarılmasını o önermiştir.

Son günlerine kadar sürdürdüğü yayın yaşamıyla eğitim dünyamızı aydınlatmış olan değerli hocamızın yokluğunu şimdiden hisseder gibiyiz. Savunduğu görüşler. Her zaman onu bizlere hatırlatacaktır. Nur içinde yatsın²²³.

---

²²³ Cavit BİNBAŞIOĞLU “H.Raşit Öymen İçin”, **Eğitim Hareketleri Dergisi** Cilt: XXIII, Sayı:286 s.64

EK – 12 ÖYMEN HOCAYI ANARKEN

Hıfzırrahman Raşit Öymen'i, Dil – Tarih Coğrafya Fakültesinde dersler verirken tanıyan Fatma Başaran o zamanlar asistandı.

“Eğitim Hareketleri” hocamız H. Raşit Öymen'in ayrılmaz bir yanındı. Dergi onun üstün çabası ve özverisi ile 25 yıllık yaşam süresini bu sayıyla noktılıyor. Ancak “Eğitim Hareketleri”nin Türk eğitimde ulusal, çağdaş, yeniliğe dönük, dinamik nitelikleriyle simgelediği yer unutulmayacaktır.

H. Raşit Öymen'in 20'yi aşkın eseri, çeşitli makaleleri, konferansları incelendiğinde, onun sürekli biçimde kendini yenilediği açıkça görülür. Geniş görüşlülük, açık sözlülük, hoşgörü, sevecenlik, alçak gönüllülük, içtenlik, dostluk, onun en belirgin kişilik özellikleriydi. Her beğendiği şeyi ödüllendirmenin uygun ve ince bir yolunu bulurdu.

Kendisini Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü, Psikoloji ve Pedagoji kürsüsünde dersler vermeye başladığında tanıdım. O zaman asistandım. O günden bu yana, geçen yıllar aramızda tatlı bir dostluk oluşturmuştu küçük şeylerden mutlu olabilen az rastlanır kişilerdendi. Dostlarını, küçük büyük demeden, sıra gözetmeden arardı.

Yaşına rağmen pırıl pırıl kafa gücüne ve bellğine hayran olmamak elde değildi. Bilimsel ve demokratik tutumları vardı. Düşünceleri, yaşamının sonuna dek gençliğinden, içtenliğinden, güncelliğinden hiçbir şey yitirmedi²²⁴.

---

²²⁴ Prof.Dr. Fatma BAŞARAN “Öymen Hocayı Anarken”, **Eğitim Hareketleri Dergisi** Cilt: XXIII Sayı:286 s.71

EK – 13 HOCAM – EĞİTİMCİMİZ HIFZIRRAHMAN RAŞİT ÖYMEN VE MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

1940 Gazi Eğitim Enstitüsü pedagoji bölümü mezunlarında olan Baykal, Öymen hocanın sürekli iletişimde bulunduğu öğrencilerinden birisidir. Aynı dönem mezunlarında Kemal Üstün ve diğer arkadaşlarıyla, 19 Mayıs günlerinde Ankara veya İstanbul'da toplanarak hocalarıyla tatlı anlar yaşamaktaydı.

Kimi insanlar ulu ağaçlar gibidirler. Gölgelerinde yıllar boyunca insanları barındırırlar, serinletirler, yorgunluklarını giderirler. Türlü çeşitli ürünleri ile insanlara yeni, mutlu, tatlı bir yaşam kazandırırılar. Hele bu insan bir öğretmen, bir eğitimci ve de 80 yıllık ömrünü bu yola adamışsa; bu ulu ağacın altında nice insan umut, güven, güç kazanır, insanlığını duyar ve yaşar Hıfzırrahman Raşit Öymen Hocamız gibi.

Ulu kişiler, ulu ağaçlar gibi, pek seyrek yetişir ve çok güçlü oldurlar, topluma, insanlığa yararlı, bol ve kendine özgü meyveler (ürünler) verirler. Hıfzırrahman R. Öymen onlardan biriydi.

Ulu kişileri, ulu ağaçlar gibi, yıllar, yılların estirdiği fırtınalar, boralar, tipiler yıpratamaz, eğemez, eskitemez, dimdik yaşamını sürdürür. Hıfzırrahman, yılların eskitemediği bir öğretmenimiz, bir eğitimcimizdi. H.R. Öymen'in yaşam ve yapıtları bu gerçekleri vurgulamakta ve yansıtmaktadır bize²²⁵.

---

²²⁵ İhsan Baykal "Hocam – Eğitimcimiz Hıfzırrahman Raşit Öymen ve Mustafa K. ATATÜRK", **Eğitim hareketleri dergisi** Cilt: XXIII, Sayı:286 s.75

EK – 14 BİR ÜLKÜ ADAMI

Dil ve Edebiyat alanında gerek hoca, gerek kitap yazarı olarak sürekli çalışmalar yapan ve Türk dilinin gelişmesine katkılarda bulunan Kemal Demiray, Öymen'in aynı zamanda bacanağıdır.

1930 yılında bir öğretmenimin salık vermesi üzerine “Mektepçiliğin Kabesinde” adlı yapıtı büyük bir coşku içinde okumuştum. O yıldan önce ve sonra okuduğum meslek kitaplarında bulamadığım bir coşku, bir lezzetti bu kitaptan aldığım... İşte bu kitap dolayısıyla ilk kez Hıfzırrahman Raşit adı belliğimde kaldı.

1937 yılından sonra kendisiyle aile ilişkileri içinde yakınlığım oldu. Bu yıldan sonraki dört beş yıl onun İlköğretim dergisin çıkarmanın heyecanı içinde bulunduğunu söyleyebilirim. Bu yıllarda birkaç kez Yenişehir'de Atatürk Bulvarı üzerindeki kahvelerde otururken Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in gelerek kendisine saygılı bir durumda nasıl yanımıza oturduğunu ve kendisine değer vererek konuşmalarını hala anımsarım.

1943 seçimlerinde Bolu Milletvekili oldu. Kısa bir süre sonra da Meclis'te Ali Rana Tarhan'ın başkanlığında Parti içinde özeleştiriyi sağlamak için kurulan Müstakil Grup'ta yer aldı. Bu da, Öymen'in düşüncelerine Meclis içinde değer verilen bir kişi olduğuna bir kanıttır sanırım.

Öymen gerçekleri, kendisi için zararlı olacağını bilse de açık açık söyleyen bir kişilik sahibiydi. Nitekim bir aralık Milli Eğitim sorunları ile ilgili düşüncelerini Ulus gazetesinde açıkça ortaya koymuş, bu yazı zamanın Milli Eğitim Bakanını oldukça sinirlendirmiş, hatta 1946 seçimlerinde Partinin Milletvekili aday listesinden adının çıkarılmasına yol açmıştı, ama buna rağmen o yıl kırılmış olan başka bir partinin kendilerine katılması için yaptığı çekici öneriyi de reddetmişti.

Bu konulardaki konuşmalarını ve eğitimle ilgili kitap yayınlama çalışmalarını en acılı günlerinde, ölümden önceki günlerde bile sürdürdü. Sanırım bu konularla büyük acısını unutmaya çalışıyor ya da bizleri bu şekilde oyalayarak, bizim de içimizde alabildiğine duyduğumuz acıyı unutturmaya çalışıyordu²²⁶.

---

²²⁶ Kemal Demiray “Bir Ülkü Adamı”, **Eğitim Hareketleri Dergisi** Cilt: XXIII, Sayı:286 s.83

EK – 15 BENİM GÖZÜMLE HIFZIRRAHMAN RAŞİT ÖYMEN

Kamil Su, Eğitim Hareketlerinin yazı ailesindendi. Derginin bu son sayısına da yazdı. Hıfzırrahman Raşit Öymen'le 1942 yılında Milli Eğitim Bakanlığının eski taş binasında başlayıp, Bulvar Palas'ta hala süren Çarşamba toplantıların da devam eden dostluğunun anılarını anlatıyor.

Değerli eğitimcimiz Hıfzırrahman Raşit Öymen'i 1942 yılında tanıdım. O yıl müfettiş olarak Milli Eğitim Bakanlığı merkez teşkilatında görev almıştım. Üstadla daha önce karşılaşmak şerefini kazanamamıştım. Ama kendisini gıyaben büyüğümüz, üstadımız olarak tanıyor, kendisine büyük bir saygı duyuyordum. Bakanlıkta ilk olarak nasıl tanıştığımızı şimdi anımsamıyorum. Okul Müzesi Müdürü idi. Sonra siyasi hayata atıldı, yerini rahmetli Hayrullah Örs arkadaşımıza bıraktı.

Sözünü ettiğim tarihlerde Milli Eğitim Bakanlığı binası şimdiki Ulus Hanının bulunduğu yerde idi. 1946 yılında yandı. Osmanlı devrinden kalma iki katlı taş bir yapı idi. Binaya bugün Cihan Palas Oteli'nin bulunduğu sokaktan girilirdi. Girişte, sağ tarafta bulunan bir oda Okul Müzesi Müdürlüğü makamı idi. Üstad, Bakanlıktaki görevinden ayrılmadan önce günlerini bu odada geçirirdi. Okul Müzesi Müdürlüğünden ayrıldıktan sonra da sık sık bu odaya gelirdi. Hayrullah Örs'ün yakın arkadaşı idi. Merkezde bulunduğum zamanlar Hayrullah Örs'ü görmeğe giderdim. Üstatla burada karşılaşırdık. İkisinin de benzer yanları vardı. Geniş bir genel bilgi ve kültüre sahiptiler. Mesleki bilgileri doruklara ulaşmıştı. Bu iki yakın arkadaşın dinleyenlere çok şey kazandıran konuşmaları dinlemek bir zevkti.

Hıfzırrahman Raşit Öymen'i bana Hayrullah Örs tanıttı. Ona ve onun fikri yeteneğine hayrandı. Kültürü ile engin bilgisi ile Milli Eğitim alanında ne kadar yararlı biri ve eşine az rastlanır bir eğitim ustası olduğunu söylerdi. Daha sonra üstatla temasım arttıkça Hayrullah Örs'ün onun hakkında söylediklerinin ne ölçüde isabetli olduğunu anladım.

Hıfzırrahman Raşit Öymen ile Okul Müzesi Müdürlüğü odası dışında çok seyrek karşılaşırdık. Yıllarca karşılaşmadığımız da oldu. Ama, ne zaman karşılaşırsak yakınlık gösterir, iltifat ederdi. Son yıllarda ben de eğitim Hareketleri dergisine yazı yazmaya başladım. O tarihten sonra üstad ile ilişkilerimiz arttı. Üstat beni derginin devamlı yazarları arasına almak suretiyle ödüllendirdi.

Milli Eğitim Bakanlığından emekli arkadaşlardan bazılarıyla her hafta Çarşamba günleri öğleden sonra Bulvar Palas'ta toplanırız. Bu toplantılar yıllardan

beri sürüp gelmektedir. Üstad vakit buldukça ve sağlığı elverdikçe bu toplantılara gelirdi. Onun bulunduğu günler toplantılar renklenir, çekici bir nitelik kazanır, bir eğitim sohbetine dönüşürdü. Onun bulunmadığı günler herkes konuşurdu. Ama aramızda katıldığı günler kendimiz konuşmaktansa onu dinlemekten büyük bir zevk duyardık.

Otuz yıl Milli Eğitim Bakanlığı merkez teşkilatında türlü bölümlerde görev yaptım. Ama Milli Eğitim topluluğu arasında unutulmaz bir ad bırakan ve anlarıyla yaşayan merhum Necati, Reşit Galip ve Saffet Arıkan'ın bakanlıkları zamanına ait ilgi çekici milli eğitim olaylarını üstadın sohbetlerinden öğrendim.

Kişiler vardır sınıfta olduğu kadar sınıf dışındaki ilişkilerinde de hocalık yaparlar. Hızırrahman Raşit Öymen bu nitelikleri olan bir kişi idi. Sohbetlerinde dinleyicilerine okumakla güç elde edebilecekleri bilgileri kazandırır. Kısacası, konuştuğu yeri kürsü haline getiren üstün bir varlıktı.

Üstat her biri büyük değer taşıyan kitapları ve makaleleri yanı sıra "Eğitim Hareketleri" adlı dergisiyle de mesleğe ve meslektaşlarına büyük bir hizmette bulunmuştur. Ama, bu dışardan görüldüğü kadar kolay olmamıştır. Çünkü, ilgili makamlarca derginin çıkışını desteklemede gösterilen ilginin yetersizliği üstadı çoğu zaman üzmüştür. Çünkü bu kültür hizmetinden beklediği maddi bir şey, bir ödül değildi. Amacı eğitimcilere ve öğretmenlere yararlı olabilmektir.

Üstadın memlekette aksayan işlere ve bunlara neden olan kişilere bazen kızdığına şahit olurdum. Geniş bir hoşgörü sahibi olmakla birlikte hiddeti ürkütücü idi. Ama, büyük meziyetlerinden biri de hiddetine hakim olması idi. Yüzünü kızgınlık bürümesi uzun sürmezdi. Aniden hiddetini gülümseme ile savuşturur, başka konulara geçerdi.

Hızırrahman Raşit Öymen, Osmanlı devrinden Cumhuriyet dönemine gelmiş kişilerdendi. Balkan Savaşı, Birinci dünya Savaşı, İstiklal Savaşı dönemlerinin sıkıntı ve acılarını yaşamıştı. Böyle olduğu halde kendi kendini çok iyi yetiştirmiş bir eğitimci idi. Eğitim ve öğretim alanındaki üstün başarılı çalışmaları Atatürk'ün de dikkat ve ilgisini çekmiştir. Bu büyük insan memlekete ait önemli uğraşları arasında üstada gönderdikleri bir yazı ile takdirlerini bildirmiş, iltifatlarda bulunmuştur. Hızırrahman Raşit Öymen yaşadığı sürece bu yazıyı hayatının en büyük armağanı ve unutulmaz anısı olarak yanında taşımıştır.

Okul, insanlara kuşkusuz bir şeyler verir, bilgi ve genel kültür kazandırır. Ama pek çok kişi mesleki alandaki ilerlemelerini, üstün başarılarını okuldan sonraki

Çalışma ve didinmeleriyle sağlar. Hıfzırrahman Raşit ymen de kendi kendini yetiştirmiş, yalnız ve yalnız kişisel çabalarıyla, başarısı ve sütün nitelikleriyle Milli Eğitim camiasına kendisini “büyük” olarak kabul ettirmiş, çok yönlü, örnek bir meslek adamı idi. Aramızdan ayrılması büyük bir kayıp olmuştur. Ancak, giderken arkasında Türk Milli Eğitiminin ufaklarını saran değerine paha biçilmez bir sevgi ve saygı bırakmıştır.

Hıfzırrahman Raşit ymen meslektaşlarının kalplerinde sevgi, kafalarında fikir olarak daima yařayacaktır²²⁷.

---

²²⁷ Kamil Su “Benim Gözümle H. Raşit ymen”, **Eğitim Hareketleri Dergisi** Cilt: XXIII Sayı:286 s.89

EK – 16 O SORUNLARIN KÖKÜNE İNEN BİR EĞİTİMCİMİZDİ

1968 Yılında Eğitim Fakültesinde asistanlığa başlayan ve bu yıl içerisinde profesör olan Akyüz Eğitim Hareketleri'nin yazarlarından. Dergimizin son sayısında Öymen Hoca'nın 1930 da yazdığı bir yazıya atıfta bulunuyor.

Hocayı 1968 başında Eğitim Fakültesine Asistan olarak girince tanıdım. Çünkü, Türk Eğitim Tarihine ilişkin araştırmalarımı yürütürken yakın geçmişteki dergi ve gazetelerin sararmış sayfaları arasında onun hala değerini koruyan bir çok yazısı ile karşılaşılıyordum. Hoca olarak, Türk Eğitim Tarihi ve genel Pedagoji Tarihi alanlarında engin bilgisi vardı. İnsan olarak da son derece mütevazı, sempatik ve cana yakındı.

O'nun yapıtları ve yazılarında ülkemizin eğitim sorunları köklerine inilerek ele alınmış ve deşilmiştir. Ben de yayınlarımda onlara, alıntılar yaparak, geniş yer verdim. Çünkü O, gerçek ve güvenilir bir kaynaktı... Örneğin, Muallimler Mecmuası'nın 1930 tarihi bir sayısında O, eğitimimizde "para ve siyasi nüfuzun etkili olduğunu" yazıyordu. O, bunu eğitim sistemimizin en büyük yarası olarak acımasızca eleştiriyordu: "Demokratik bir devlet olmamıza rağmen bizde bugün, herkesten kolay, para ve siyasi nüfuzu olanların çocukları okuyabiliyor. Gerçi cumhuriyet maarifi bu alanda düne nazaran ileri bir adım atmıştır... Fakat tahsil, hak çocuğu için parasızdır ve kolaydır demek değildir.

Müسابaka sınavları bile çok şey ifade etmiyor. Hiç müsabaka sınavlarına girmeden ya da girip de başaramadan mekteplere devam edenler var. Bir vekilin, bir paşanın, nüfuzlu bir beyin veya hanımın iltimasıyla kollarını sallayarak ve müsabaka için gece gündüz göz nuru döken yüzlerce çocuğun mesaisiyle alay ederek mektep sıralarına kıymetsiz ağırlık olarak bırakılan şımarıklar... Yazıklar ki, eğitimcilerimiz meçhul Türk zekâsının ışıldamasına mani olan ve onun hakkını çalan bu yolsuz teklifleri reddetmek cesaretini kendilerinde bulamamaktadır..."

O, liyakat, başarı, çaba'nın Türk eğitim sisteminin dayanması gereken başlıca değerler olmasını istiyordu. Sorunların köklü çözümü burada idi²²⁸.

²²⁸ Doç.Dr. Yahya AKYÜZ "O Sorunların Köküne İnen Bir Eğitimcimizdi", **Eğitim Hareketleri Dergisi** Cilt:XXIII, Sayı:286 s.100

EK – 17 HIFZIRRAHMAN RAŞİT ÖYMEN’İN ANISINA

İlahiyat Fakültesinde Öymen Hocayla birlikte çalışan Mehmet Dağ onunla birlikte “İslam Eğitim Tarihi” I ve II nin yazarlarından biridir. Dağ Eğitim Hareketlerine de önemli katkılarda bulunmuştur.

Kısa bir süre önce aramızdan ayrılan değerli eğitimci Hıfzırrahman Raşit Öymen, seksen yıllık yaşamı boyunca, gerek yapıtları ve Milli Eğitim Bakanlığındaki Çalışmaları gerekse öğretmenlik ve öğretim üyeliği sırasındaki insancıl kişiliği ve yol göstericiliğiyle Türk ulusal eğitimine büyük emeği geçmiş biridir. Onun bu çabaları Ulusal Kurtuluş Savaşımızın başladığı günlere dek götürülebilir. Daha o yıllarda büyük Atatürk’ün önderliğinde Türk Ulusunun savaşına kalemiyle katılmış ve yayınladığı “Yeni Mektep” dergisinde, tarihimizde açılacak yeni bir dönemin önsezisiyle, kazanılan zafere ikinci bir zaferin, ulusal birlik ve kalkınma zaferinin eklenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Çok geçmeden Atatürk Devrimleriyle bu yolda önemli adımlar atılmıştır.

H. R. Öymen, Atatürk Türkiye’sinin başlangıçta saptamış olduğu bu hedeflerden zaman zaman sapma eğilimleri görüldüğü düşüncesindedir. Özellikle son yıllarda toplumu ve eğitim demokratikleştirme sürecini durduracak, hatta bu süreci geriye döndürecek eğilimleri büyük bir endişesiyle izlemiştir. Ölümünden kısa bir süre önce, Türk Eğitim Derneği Özel Hizmet Ödülünün bir değerlilik örneği olarak kendisine verilmesi töreninde yaptığı konuşmada bu endişelerini açıkça belirtmiştir. Onca bu süreci durdurmaya ya da geriye döndürmeye çalışmak, “hayvanlıktan insanlığa yükseliş” diye tanımlanan eğitim işlemini tersine çevirmek olacaktır. Kendisini saygıyla anıyoruz²²⁹.

---

²²⁹ Doç.Dr. Mehmet Dağ “H.R.Öymen’in Anısına”,**Eğitim Hareketleri Dergisi** Cilt: XXIII Sayı:286 s.105

EK – 18 DEĞERLİ BÜYÜĞÜM

Hıfzırrahman Raşit Öymen'e son dört yılında yardımcı olmaya çalışan Abbas Güçlü gazetecidir. Yazılarında Türk Eğitim sistemi ve gençliğimiz hakkında makaleler yazmaktadır. Öymen Hocanın toplumumuza kazandırdığı kişilerden birisi de odur. Eğitim Hareketleri'nin bu son sayısının çalışmalarını başından sonuna kadar yürüten Abbas Güçlü, Hocasını şöyle anlatıyor:

Giden bir değerın ardından yazılacak, söylenecek çok söz vardır. Hele bu değer 60 yıl "Ulusal Eğitimimizin oluşması için Atatürk ilkeleri paralelinde yılmadan, yüksünmeden son gününe kadar emek vermişse...

Öymen hocamız eğitimci olarak sınıf içerisinde kalmamıştır. 1923 de "Yeni Mektep"le eğitici kitlelere ulaşmış ve bunu yirmiye yakın yapıtıyla birlikte 7 Mayıs akşamına kadar "Eğitim Hareketleri"yle sürdürmüştür.

Son görüşmemiz aramızdan ayrılışından iki gün önce idi. Yaşlıydı, yalnızdı – 1978 in sonlarında değerli eşine "Ben bir yıl, sende iki yıl yaşarız ya da yaşamayız" diyordu. Oysa birkaç ay sonra eşinin ani ölümü onu derin üzüntülere ve altmış yıllık bir beraberliğin yalnızlığına bırakmıştı.– ama dinçti, yaşam doluydu, o gün yeni çıkacak Eğitim Hareketleri'nin mizanpaj hazırlıklarını yaptık. Bu arada dergimize okuyucularımızın coşkusuyla karşılayacağını sandığımız bir yeniliği de getirmeyi kararlaştırdık.

Bunu orta iki sayfayı mizah, şiir ve söyleşiyle süsleyerek sağlayacaktık. Diğer yazıları gözden geçirip matbaaya vermek üzere ayrıldık iki gün sonra görüşmek dileğiyle. Giderken de "Mademki yarın balık avına gidiyorsun, aman kendine dikkat et ne olur ne olmaz, biliyorsun ortamı" diyordu, her zamanki insancıl, sevecen güler yüzüyle.

Ölüm haberini duyunca aklıma "Aman kendine dikkat et" sözü geldi. Ben gidip gelmiştim ama O görememişti.

Bugün şampiyonluklar peşinde koşan Trabzonspor'un çekirdeğini oluşturan takımın kurucularındandı. Bir maçta da oyuncu eksikliğini gidermek için oynamıştı; oynamıştı ya yaşamı süresince yediği tekmenin anısıyla yaşamıştı. Bu yüzden, yararını gördüğü Haymana kaplıcaları'na sık sık gelirdi, tanışmamız bu gelişlerinden birinde olmuştu.

İletişimimiz sonraları, zevkli ve bana çok değerler kazandırdığına inandığım Eğitim Hareketlerindeki çalışmalarına yardımcı olmamla devam etmiştir.

Eğitim Hareketleri ülkemizdeki birkaç eğitim dergisinden biri olmasına karşın son yıllarında hem de eksik sayılarının ısrarla istendiği bir dönemde ödeneklerinin yetersizliği öne sürülerek, Bakanlıklara bağlı aboneleri kaldırılmak istendi. Bu olay Hocamızı çok kırmıştı. Bakanlık depolarında, kütüphane raflarında sararan onca yapıtı devletin parasıyla bastıran yetkililer, sembolik ücretle aldıkları Eğitim Hareketlerini 25 yıla yaklaşan övünçlü geçmişiyile nasıl bir kalemde silerlerdi. Tek amacı “Hizmet” olan hocamız “Emekli maaşımı Eğitim hizmetine harcadığımdan çok mutluyum, gerekirse okullarımıza, kütüphanelerimize, Halk Eğitim Merkezlerine, Bakanlıklarımızın katkısı olmasa da gönderirim” diye sert bir dille yanıtlamıştı bu sorumsuzlukları yapanları.

İki sayı bu yazışmalar arasında ücretsiz gönderildi. Sonuçta bine yakın resmi abone sayısı üçyüz’e indirildi. İşte buydu bizim Eğitime, Özgeçmişe ve iyi niyete verdiğimiz yanıt. Ama yılmadı Hocamız, ödül töreninde de belirttiği gibi, sonuna kadar götürdü çalışmalarını.

TED. 1. Hizmet ödülüne kendisinin layık olduğu bildirildiğinde, hem çok memnun olmuş hem de çok şaşırılmıştı. Çünkü O eğitim için yaptığı hizmetlerin karşılığında böylesine bir beklenti içerisinde değildi.

Hocamızı en çok üzen olaylardan biri de, öğretmen yetiştiren Eğitim Kuruluşlarımızın geçirdikleri son aşamalardı. Ona göre Öğretmenlik birçok değerini yitirmişti. Oralara girmemesi gereken siyasilerimizin sayesinde. Siyasiler elleri çekmeli ve çektilirmeliydiler okullarımızdan...

Hümanist kişiliğiyle herkese yardım etmeye çalışırdı. Her gittiği yerde saygı ile karşılanır, çevresiyle iletişimi çok çabuk oluşur ve gelişirdi. Hocamız hiçbir döneminde halktan kopmamış, onun sorunlarıyla yakından ilgilenerek çıkar çözüm yolları aramıştır.

Evet... Artık aramızda yok değerli Büyüğümüz. Ancak O’nu anlayabilenlerin üzerinde bıraktığı etkileri var. ki bu etkiler O’nu unutturmayacaktır.²³⁰

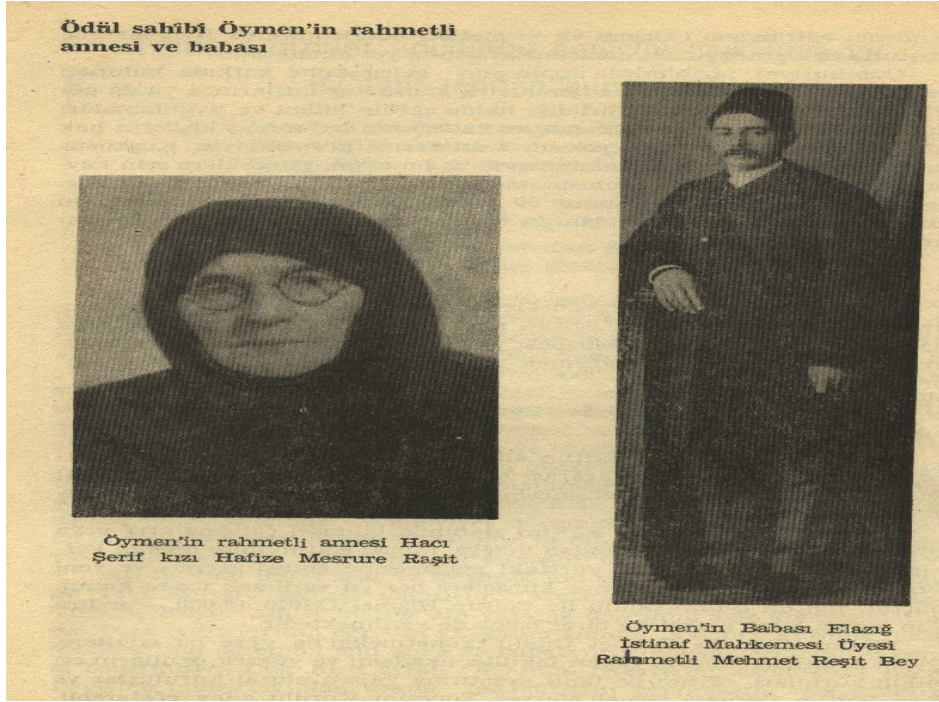
---

²³⁰ Abbas Güçlü “Değerli Büyüğüm”, **Eğitim Hareketleri Dergisi**, Cilt: XXIII, Sayı:286 s.126

EKLER (İkinci Bölüm)

- EK. A H.Raşit Öymen nin Annesi-Babası Ve Öğrencilik Resimleri
- EK. B Gazi Mustafa Kemal ve Hıfzırrahman Raşit Öymen
- EK. C Türk Eğitim Derneği Bilim Kurulu Ödül Töreni
- EK. D Türk Eğitim Derneği Bilim Kurulu Ödülü
- EK. E Eğitim Hareketleri Dergisi
- EK. F Halkevleri Dergisi
- EK. G Halkoyu Dergisi
- EK. H Pedagoji Cemiyeti Dergisi
- EK. I Eğitim Alanı Dergisi
- EK. J Ölüm İlanı

Ek-A H.Raşit Öymen nin Annesi-Babası Ve Öğrencilik Resimleri

YIL : 1922

**Hıfzırrahman Raşit Bey'e
Umid-i âti olan Vatan yavrularının
terbiyesine matuf mesainizin
temadisi temennisi ile beyan-ı
tebrik ve teşekkür eylerim.**

**Türkiye B. M. M. Reisi
Başkomutan
Gazi Mustafa Kemal**

YIL : 1978

**TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ
BİLİM KURULU**

9 Nisan 1978 gün ve 18 sayılı
toplantısında

H. RAŞİT ÖYMEN'E

Eğitimci Yetiştirmesi, Eğitimin
yurttaki gelişmesine katkıları
ve yetişen Eğitimcilerle esin
kaynağı olması nedeniyle

1978 YILI

EĞİTİM HİZMET ÖDÜLÜ

verilmesini kararlaştırmıştır.

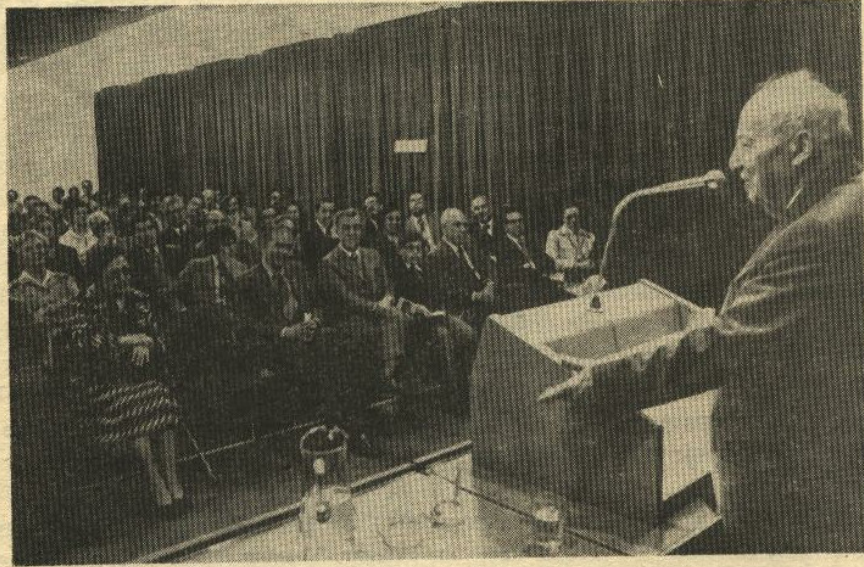

EK. C

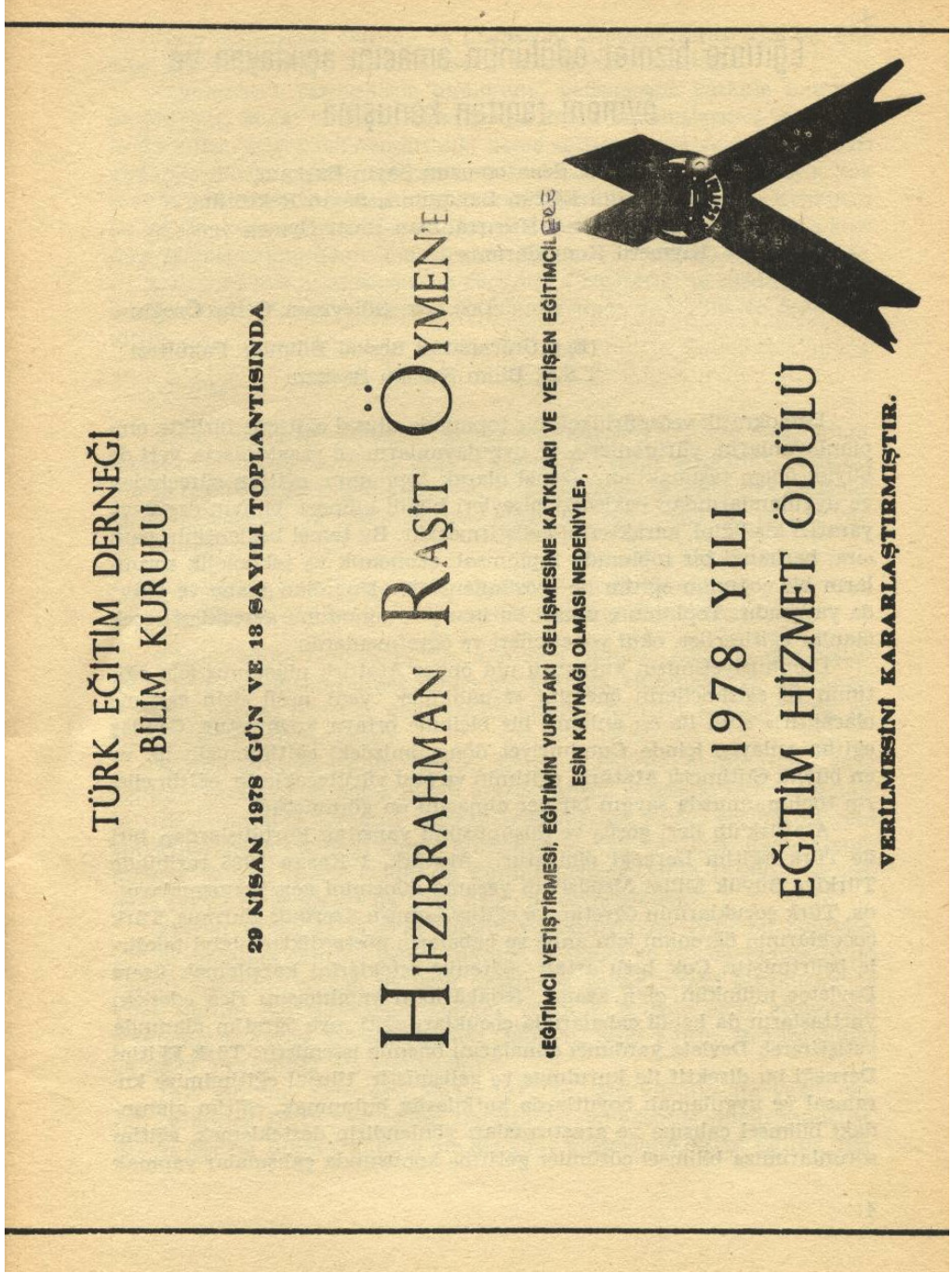
Türk Eğitim Derneği Bilim Kurulu Ödül Töreni

Sayın Milli Eğitim Bakanı Nejdet Uğur Törende yaptığı özlu Konuşmasını bitirdikten sonra Öymen'in kendisine teşekkürlerini Sunarken

50. Yılın Eğitim Hizmet Odültünü alan Derneğimiz Başyazarı Öymen Ödül Konuşmasını Yaparken

HALKEVLERİ DERGİSİ

HALKEVLERİ GENEL MERKEZİ TARAFINDAN AYDA BİR YAYINLANIR

En kuvvetli ders araçlarına ve yetişkin öğretmen ordularına malik olmak kâfi değildir. Halkı yetiştirmek, bir kitle haline getirmek lâzımdır. Bunu Halkevleri yapacaktır.

K. Atatürk,

29 Ekim 1966

Özel Sayı

1

halkoyu

SAYI/ 6 (119) EYLÜL/ 1976 5 LİRA

Ekmek davasının çözümü

12 Mart hukuku ve DGM

Kültür emperyalizmine karşı direniş

Gerçekçi milliyetçilik

Din ve dil

Hukuk devleti - II

Halk kültürü ve Yunus

Masal ve gerçek

O Nuri KOÇTÜRK
Ünsal PİROĞLU
Şefik ASAN
İşil ÖZKAN
M. Rauf İNAN

Ercümend DEMİRER
H. R. ÖYMEN
Selâmi KARAÇAM
Mehmet TURHAN
Mehmet KIYAT

Muhsin ŞENER
İtir GÜRDEMİREL
Halil UYSAL
Muzaffer UYGUNER
M. Emin DEĞER

PEDAGOJİ CEMİYETİ DERGİSİ

Cilt : 3 Sayı : 3

IV., V., VI. — 1967

Genel Sayı : 11

ÖZEL SAYI ORTAOKULLAR VE LİSELER DENEME LİSESİ

Ö N S Ö Z		705
1. Türkiye'de ortaokullar ve liseler	Münir Raşit ÖYMEN	706
2. «Sultanî'den liseye geçişin anlamı»	Hıfzırrahman Raşit ÖYMEN	717
3. Genç ve çevresi	Ülkü ANIL	720
4. Almanya'da ortaokul ve lise	Münir Raşit ÖYMEN	724
5. Ortaöğretim programları	Fuat BAYMUR	735
6. Okul - Aile Birlikleri	Şükrü Yakup CENKÇİLER	742
7. Ortaöğretimde yenilik	Dr. Mithat ENÇ	746
8. Türk Eğitim Vakfı	Ord. Prof. Bedri KARAFAKİOĞLU	750
9. Eğitimcilerle anket	İsmet KÜR	763
10. Geri zekâlı çocuklarda ek özürlerin giderilmesi için pratik çalışmalar	İ. Hakkı GÖNEN	756
11. Ruh Sağlığı Dispanserlerinin çalışmaları	Dr. Erdoğan TANALTAY	760
13. Çok - gayeli okullar meselesi	Selâhattin ERTÜRK	767
14. İstanbul Atatürk Deneme Kız Lisesi Terim Sözlüğü		778

****
****
****

eğitim alanı

Ay sonlarında
çıkan, Eğitim, Meslek
ve sanat dergisi

Ali Osman ALKANLAR
Cavit BİNBAŞIOğLU
Hıfırrahman Raşit ÖYMEN
Necip ALPAN
Mehmet GÜLSEREN
Enver METİNEL
Cemil GÜLSEREN
Yusuf ESEN
Ahmet KIRAL
Kemal DOğANAY
Mehmet Cem YİğİT
Kemal VURAL
Sezer ODABAŐIOđLU
İsmet BOZKURT

Ağustos - Eylöl : 1977
YIL : 9 Sayı : 114-115

Tel : 24 16 93

ÖLÜM

Merhum Mehmet Raşit Bey ile merhume Hafize Mesrure Öymen'in oğulları, merhume Nezaket Öymen'in eşi, merhume Nusriye hanım, Bedri Öymen, Münir Raşit Öymen, Sueda Kuruç ve Asaf Öymen'in ağabeyleri, Altan Öymen, Örsan Öymen, Gülden Hacaloğlu'nun babaları, Süheyla Öymen, Nebahat Öymen, İmamettin Kuruç, Hamiyet Demiray ve Kemal Demiray'ın enişterleri, Aysel Öymen, Gısela Öymen, Çetin Hacaloğlu'nun kayınbabaları, merhume Sabahat Edes, merhum Sezai Öymen ve Bilsay Kuruç'un dayıları, Yalçın Öymen, Oya Öymen, Onur Öymen ve Raşit Öymen'in amcaları, Aslı, Murat, Örsan, Yasemin, Mete ve Kaya'nın büyükbabaları,

EĞİTİMCİ, ESKİ MİLLETVEKİLİ

Hıfzırrahman Raşit ÖYMEN

7 Mayıs pazartesi günü aramızdan ayrılmıştır. Cenazesi 9 Mayıs çarşamba günü, saat 11.00'de T.B.M.M. önünde yapılacak törenden ve Ankara Hacıbayram Camiinde kılınacak öğle namazından sonra Cebeci Asri Mezarlığında toprağa verilecektir.

AİLESİ